

Wersja wstępna z redaktorską korektą

Rozpowsze-
chnienie:
Ogólne 30
czerwca 2025 r.

Oryginał: angielski

Rada Praw Człowieka

Pięćdziesiąta dziewiąta sesja

16 czerwca – 11 lipca 2025 r.

Punkt 7 porządku obrad

Sytuacja praw człowieka w Palestynie i innych okupowanych terytoriach arabskich

Od gospodarki okupacyjnej do gospodarki ludobójczej

**Sprawozdanie Specjalnego Sprawozdawcy ds. sytuacji
praw człowieka na terytoriach palestyńskich okupowanych od 1967 r.,
Francesca Albanese*, ****

Podsumowanie

W niniejszym raporcie specjalny sprawozdawca ds. sytuacji praw człowieka na terytoriach palestyńskich okupowanych od 1967 r. bada mechanizmy korporacyjne wspierające izraelski projekt kolonialny polegający na wysiedlaniu i zastępowaniu Palestyńczyków na terytoriach okupowanych. Podczas gdy przywódcy polityczni i rządy uchylają się od swoich obowiązków, zbyt wiele podmiotów korporacyjnych czerpie zyski z izraelskiej gospodarki opartej na nielegalnej okupacji, apartheidzie, a obecnie także ludobójstwie. Ujawnione w raporcie współudział to tylko wierzchołek góry lodowej; położenie kresu tej sytuacji nie będzie możliwe bez pociągnięcia do odpowiedzialności sektora prywatnego, w tym jego kierownictwa. Prawo międzynarodowe uznaje różne stopnie odpowiedzialności – każdy z nich wymaga dokładnej analizy i rozliczenia, szczególnie w tym przypadku, gdzie zagrożone jest prawo narodu do samostanowienia i samo istnienie. Jest to niezbędny krok w celu położenia kresu ludobójstwu i zlikwidowania globalnego systemu, który je umożliwił.

* Niniejszy raport został przekazany do obsługi konferencji po upływie terminu, aby uwzględnić najnowsze informacje.

** Załącznik do niniejszego dokumentu został zamieszczony w formie, w jakiej został otrzymany, wyłącznie w języku, w jakim został przedłożony.

I. Wprowadzenie

1. Wysiłki kolonialne i związane z nimi ludobójstwa były historycznie napędzane i umożliwiające przez sektor korporacyjny¹. Interesy handlowe przyczyniły się do wywłaszczenia rdzennej ludności z jej ziem² – jest to forma dominacji znana jako „kolonialny kapitalizm rasowy”.³ To samo dotyczy izraelskiej kolonizacji ziem palestyńskich,⁴ jej ekspansji na okupowane terytoria palestyńskie oraz instytucjonalizacji reżimu apartheidu kolonialnego.⁵ Po dziesięcioleciach odmawiania Palestyńczykom prawa do samostanowienia Izrael obecnie zagraża samemu istnieniu narodu palestyńskiego w Palestynie.

2. Rola podmiotów korporacyjnych w utrzymywaniu nielegalnej okupacji izraelskiej i trwającej kampanii ludobójczej w Strefie Gazy jest przedmiotem niniejszego raportu śledczego, który koncentruje się na tym, w jaki sposób interesy korporacyjne wspierają podwójną logikę izraelskich osadników-kolonistów, polegającą na wysiedlaniu i zastępowaniu ludności w celu pozbawienia Palestyńczyków ich ziem i wymazania ich z mapy. Specjalny sprawozdawca omawia podmioty korporacyjne z różnych sektorów: producentów broni, firmy technologiczne, przedsiębiorstwa budowlane, przemysł wydobywczy i usługowy, banki, fundusze emerytalne, ubezpieczycieli, uniwersytety i organizacje charytatywne. Podmioty te umożliwiają odmawianie prawa do samostanowienia i inne strukturalne naruszenia na okupowanych terytoriach palestyńskich, w tym okupację, aneksję oraz zbrodnie apartheidu i ludobójstwa, a także długą listę przestępstw pomocniczych i naruszeń praw człowieka, od dyskryminacji, bezsensownego niszczenia, przymusowych wysiedleń i grabieży po pozasądowe zabójstwa i głodzenie.

3. Gdyby przeprowadzono odpowiednią analizę due diligence w zakresie praw człowieka, podmioty korporacyjne już dawno wycofałyby się z izraelskiej okupacji. Zamiast tego, po październiku 2023 r. podmioty korporacyjne przyczyniły się do przyspieszenia procesu wysiedleń i zastępowania ludności w trakcie kampanii wojskowej, która zniszczyła Gazę i spowodowała wysiedlenie największej liczby Palestyńczyków na Zachodnim Brzegu od 1967 r.⁶

4. Chociaż niemożliwe jest pełne uchwycenie skali i zakresu wieloletniego współudziału przedsiębiorstw w wyzysku okupowanych terytoriów palestyńskich, niniejszy raport ujawnia integrację gospodarek kolonialnej okupacji osadniczej i ludobójstwa. W raporcie specjalny sprawozdawca wzywa do pociągnięcia do odpowiedzialności podmiotów korporacyjnych i ich kierownictwa zarówno na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym: należy położyć kres przedsięwzięciom komercyjnym, które umożliwiają unicestwianie życia niewinnych ludzi i czerpią z tego zyski. Podmioty korporacyjne muszą odmówić współudziału w łamaniu praw człowieka i przestępstwach międzynarodowych lub zostać pociągnięte do odpowiedzialności.

II. Metodologia

5. „Podmioty korporacyjne”.⁸ w niniejszym raporcie odnoszą się do przedsiębiorstw, korporacji międzynarodowych, podmiotów nastawionych na zysk i nie nastawionych na zysk, zarówno prywatnych, publicznych, jak i państwowych.⁷ Odpowiedzialność korporacyjna ma zastosowanie niezależnie od wielkości, sektora, kontekstu operacyjnego, własności i struktury podmiotu

¹ Zob. Philip Stern, *Empire, Incorporated: The Corporations that Built British Colonialism* (Harvard University Press, 2023); oraz L.H. Roper, „Private enterprise, colonialism, and the Atlantic world”, *Oxford Research Encyclopedia of Latin American History* (Oxford University Press, 2018).

² Nick Estes, *Our History Is the Future: Standing Rock versus the Dakota Access Pipeline, and the Long Tradition of Indigenous Resistance* (Londyn, Verso, 2019), s. 43–50.

³ Susan Koshy i in., red., *Colonial Racial Capitalism* (Durham, Duke University Press, 2022).

⁴ Patrick Wolfe, „Purchase by other means: the Palestine Nakba and Zionism’s conquest of economics”, *Settler Colonial Studies*, tom 2, nr 1 (2012).

⁵ Andy Clarno, *Neoliberalny apartheid: Palestyna/Izrael i Republika Południowej Afryki po 1994 r.* (Chicago, The University of Chicago Press, 2017).

⁶ www.unrwa.org/newsroom/official-statements/west-bank-large-scale-house-demolitions-ongoing-israeli-forces.

⁷ Wytyczne dotyczące biznesu i praw człowieka, zasada 4.

⁸ Tamże, zasada 14.

6. W raporcie specjalny sprawozdawca opiera się na obszernej literaturze, zwłaszcza opracowanej przez społeczeństwo obywatelskie⁹ oraz grupę roboczą ds. praw człowieka i przedsiębiorstw transnarodowych oraz innych przedsiębiorstw, dotyczącej sposobu, w jaki Izrael stworzył i utrzymuje własną gospodarkę poprzez okupację oraz gospodarkę zależną dla Palestyńczyków.

7. Specjalny sprawozdawca opiera się również na bazie danych utworzonej przez Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka (OHCHR) zgodnie z rezolucjami Rady Praw Człowieka nr 31/36 i 53/25, umieszczając ją w szerszym kontekście bezprawnej okupacji izraelskiej. Baza danych OHCHR zawiera wyłącznie przedsiębiorstwa, które „bezpośrednio lub pośrednio umożliwiły, ułatwiły i czerpały korzyści z budowy i rozwoju osiedli”.⁽¹⁰⁾

8. Specjalna sprawozdawczyni stworzyła bazę danych zawierającą około 1000 podmiotów gospodarczych na podstawie bezprecedensowej liczby zgłoszeń – ponad 200 – otrzymanych w odpowiedzi na jej wezwanie do przekazywania informacji podczas przygotowywania dochodzenia⁽¹¹⁾. Pomogło to w ustaleniu, w jaki sposób podmioty gospodarcze na całym świecie są zamieszane w łamanie praw człowieka i przestępstwa międzynarodowe na okupowanych terytoriach palestyńskich. Ponad 45 podmiotów wymienionych w sprawozdaniu zostało należycie poinformowanych o faktach, które skłoniły specjalną sprawozdawczynię do sformułowania szeregu zarzutów: 15 z nich udzieliło odpowiedzi. Złożona sieć struktur korporacyjnych – oraz często niejasne powiązania między podmiotami dominującymi i zależnymi, franczyzobiorcami, spółkami joint venture, licencjobiorcami itp. – wskazuje na udział wielu innych podmiotów. Dochodzenie przeprowadzone na potrzeby niniejszego sprawozdania pokazuje, jak daleko posuwają się przedsiębiorstwa, aby ukryć swój udział w tych praktykach⁽¹²⁾.

9. Raport uzupełnia załącznik zawierający przegląd odpowiednich ram prawnych.

III. Kontekst prawny

10. Prawo regulujące odpowiedzialność przedsiębiorstw ma głębokie korzenie w historycznych związkach między brutalnym wywłaszczeniem a prywatną władzą oraz dziedzictwem zmywu przedsiębiorstw z kolonializmem osadniczym i segregacją rasową¹³.

11. Wczesne spółki czarterowe, którym przyznano szerokie uprawnienia podobne do uprawnień państwowych, stopniowo przekształciły się w prywatne korporacje z ograniczoną odpowiedzialnością, ponieważ handel międzykolonialny stał się kluczowy dla gospodarek europejskich.¹⁴ Mocarstwa kolonialne nadal polegały na tych relacjach, aby outsourcować, zaciemniać i unikać odpowiedzialności za wywłaszczenie i zniewolenie rdzennej ludności oraz wywłaszczenie jej zasobów.¹⁵ Korporacje nie tylko odziedziczyły korzyści płynące z tej prawnej zastłony oddzielenia, ale także stały się twórcami prawa międzynarodowego.¹⁶

12. Obecnie niektóre konglomeraty korporacyjne przewyższają produkt krajowy brutto (PKB) całych suwerennych państw.¹⁷ Czasami dysponując większą władzą – polityczną, gospodarczą i dyskursywną – niż same państwa, korporacje cieszą się coraz większym uznaniem jako podmioty prawne, przy czym nadal nie mają wystarczających obowiązków. Asymetria ogromnej władzy bez wystarczającej odpowiedzialności podlegającej kontroli sądowej ujawnia fundamentalną lukę w globalnym zarządzaniu.

⁹ www.bdsmovement.net; www.whoprofits.org; www.dontbuyintooccupation.org; oraz www.investigate.afsc.org.

¹⁰ A/HRC/22/63, pkt 96. Zob. również rezolucja Rady Praw Człowieka nr 31/36 oraz A/HRC/43/71.

¹¹ <http://www.ohchr.org/en/calls-for-input/2024/call-input-report-special-rapporteur-occupied-palestinian-territory-human>. Za zgodą autorów zgłoszenia zostaną opublikowane na stronie internetowej specjalnego sprawozdawcy.

Zgłoszenia poufne są wymienione w sprawozdaniu wraz z numerem indeksowym.

¹² www.somo.nl/mind-the-gap/.

¹³ Doreen Lustig, „The enduring charter” [Trwała karta], w: *States, Firms and Their Legal Fictions* [Państwa, przedsiębiorstwa i ich fikcje prawne], red. Melissa J. Durkee (Cambridge University Press, 2024).

¹⁴ Roper, „Private enterprise”.

¹⁵ Koshy i in., *Colonial Racial Capitalism*, s. 4.

¹⁶ Federica Violi, „Navigating corporate accountability in international economic law: a critical overview”, w: *Handbook of Accountability Studies: Politics, Law, Business, Work*, Ioannis Papadopoulos i in., red. (Elgar Publishing, w przygotowaniu, 2025).

¹⁷ www.realbusinessrescue.co.uk/advice-hub/companies-worth-more-than-countries.

13. Korporacje i państwa, w których mają siedzibę – głównie państwa należące do mniejszości globalnej – nadal wykorzystują strukturalne nierówności zakorzenione w kolonialnym wywłaszczeniu.¹⁸ Tymczasem słabsze systemy regulacyjne w państwach byłych koloniach oraz imperatywy rozwoju i inwestycji sprawiają, że korporacje często unikają odpowiedzialności.¹⁹

14. Niemniej jednak istnieją ważne precedensy. Procesy przemysłowców po Holokauście, takie jak proces I.G. Farben, położyły podwaliny pod uznanie międzynarodowej odpowiedzialności karnej kadry kierowniczej przedsiębiorstw za udział w zbrodniach międzynarodowych.⁽²⁰⁾ Zajmując się współudziałem przedsiębiorstw w apartheidzie, Komisja Prawdy i Pojednania w Republice Południowej Afryki pomogła ukształtować odpowiedzialność przedsiębiorstw za łamanie praw człowieka.⁽²¹⁾ Rosnąca liczba sporów sądowych na szczeblu krajowym i międzynarodowym wskazuje na rosnącą tendencję do pociągania przedsiębiorstw do odpowiedzialności.⁽²²⁾

15. Przypadek Palestyny stanowi kolejną próbę dla międzynarodowych standardów.

16. Obecnie Wytyczne dotyczące biznesu i praw człowieka określają normatywne ramy zgodności państw i podmiotów korporacyjnych z prawem międzynarodowym. Państwa mają podstawowy obowiązek zapobiegania naruszeniom praw człowieka przez osoby trzecie, prowadzenia dochodzeń w takich przypadkach, karania sprawców i naprawiania szkód, a nie wypełnienie tego obowiązku może stanowić naruszenie ich zobowiązań. Wytyczne krystalizują standardy praw człowieka mające zastosowanie do postępowania przedsiębiorstw, które obowiązują niezależnie od tego, czy państwa wywiązują się ze swoich podstawowych obowiązków. Międzynarodowe prawo humanitarne i prawo karne nakładają również określone obowiązki i odpowiedzialność na podmioty prywatne⁽²³⁾, przy czym za ich egzekwowanie odpowiedzialne są przede wszystkim sądy krajowe.

17. Wytyczne określają ciągłość obowiązków w zależności od tego, czy podmioty gospodarcze powodują, przyczyniają się do lub są bezpośrednio powiązane z negatywnym wpływem na prawa człowieka.⁽²⁴⁾ W sytuacjach konfliktowych przedsiębiorstwa muszą zachować szczególną staranność w zakresie praw człowieka, aby zidentyfikować problemy i dostosować swoje postępowanie.²⁵ Odpowiedzialność podmiotów gospodarczych będzie określana na podstawie ich działań i wpływu na prawa człowieka: należyta staranność nie wystarcza do zwolnienia przedsiębiorstw z odpowiedzialności.²⁶ Podmioty korporacyjne bezpośrednio związane z wpływem na prawa człowieka muszą co najmniej wykorzystać swoją pozycję lub rozważyć zakończenie swojej działalności lub relacji. Niepodjęcie odpowiednich działań może skutkować odpowiedzialnością. W przypadku gdy naruszenia stanowią przestępstwa, kierownictwo przedsiębiorstw, a w coraz większym stopniu również same przedsiębiorstwa, mogą zostać pociągnięte do odpowiedzialności za swoją wiedzę o przestępstwach i istotny udział w ich popełnieniu.²⁷

18. Na okupowanych terytoriach palestyńskich, w oparciu o dziesięciolecia udokumentowanych naruszeń praw człowieka i zbrodni, ostatnie zmiany w orzecznictwie nie pozostawiają wątpliwości, że zaangażowanie przedsiębiorstw w jakikolwiek element okupacji wiąże się z naruszeniem norm *jus cogens* i zbrodniami międzynarodowymi (zob. załącznik). Powołując się na segregację rasową i apartheid, naruszenia prawa do samostanowienia oraz zakaz użycia siły, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości jednoznacznie potwierdził nielegalność obecności Izraela, w tym jego obecności wojskowej, kolonii oraz kontroli nad infrastrukturą i zasobami⁽²⁸⁾. Ponadto zbrodnie popełnione od października 2023 r. spowodowały wszczęcie postępowania w sprawie ludobójstwa

¹⁸ Zob. Adom Getachew, *Worldmaking after Empire* (Princeton University Press, 2019), s. 22–26.

¹⁹ Violi, „Navigating corporate accountability”.

²⁰ Anita Ramasastry, „Corporate complicity: from Nuremberg to Rangoon – an examination of forced labor cases and their impact on the liability of multinational corporations”, *Berkeley Journal of International Law*, tom 20 (2002).

²¹ www.justice.gov.za/trc/report/finalreport/Volume%204.pdf, str. 21–27.

²² Elies van Sliedregt, „The future of international criminal justice is corporate”, *Journal of International Criminal Justice* (2025).

²³ A/75/212, pkt 10 i 11; oraz w odniesieniu do komentarza do projektu artykułów dotyczących zapobiegania zbrodniom przeciwko ludzkości i karania za nie, *Yearbook of the International Law Commission 2019*, tom II, część druga (publikacja ONZ z 2019 r.), s. 65–67.

²⁴ Zasada przewodnia 13.

²⁵ www.undp.org/publications/heightened-human-rights-due-diligence-business-conflict-affected-contexts-guide.

²⁶ Zasada przewodnia 17, komentarz.

²⁷ *Rocznik Komisji Prawa Międzynarodowego 2019*, tom II, część druga (publikacja ONZ z 2019 r.), s. 65–67; oraz A/75/212, pkt 11.

²⁸ *Skutki prawne polityki i praktyk Izraela na okupowanych terytoriach palestyńskich, w tym we Wschodniej Jerozolimie*, opinia doradcza, 19 lipca 2024 r. Zob. również A/79/384, pkt 5–7.

przed Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości oraz za zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości nakazał Izraelowi zaprzestanie tworzenia warunków niszczących życie²⁹, oraz przypomniał państwom o ich międzynarodowych zobowiązaniach do unikania transferu broni, która mogłaby zostać wykorzystana do naruszenia konwencji międzynarodowych³⁰.

19. Decyzje te nakładają na podmioty korporacyjne *prima facie* obowiązek nieangażowania się i/lub całkowitego i bezwarunkowego wycofania się z wszelkich powiązanych transakcji oraz zapewnienia, aby wszelkie kontakty z Palestyńczykami umożliwiały im samostanowienie.

20. W przypadku gdy podmioty korporacyjne kontynuują swoją działalność i relacje z Izraelem – z jego gospodarką, sektorem wojskowym oraz sektorem publicznym i prywatnym powiązanym z okupowanym terytorium palestyńskim – mogą zostać uznane za świadomie przyczyniające się do:

- (a) naruszenie prawa Palestyńczyków do samostanowienia;
- (b) Aneksji terytorium palestyńskiego, utrzymywaniu bezprawnej okupacji, a tym samym zbrodni agresji i związanych z nią naruszeń praw człowieka;
- (c) zbrodni apartheidu i ludobójstwa;
- (d) Innych przestępstw i naruszeń.

21. W celu pociągnięcia podmiotów korporacyjnych lub ich kierownictwa do odpowiedzialności za naruszenia praw człowieka i/lub przestępstwa na mocy prawa międzynarodowego można powołać się na przepisy prawa karnego i cywilnego obowiązujące w różnych jurysdykcjach.

IV. Od gospodarki kolonialnej okupacji do gospodarki ludobójstwa

22. Kolonializm osadniczy polega na wyzyskiwaniu i czerpaniu zysków z ziemi poprzez jej kolonizację i wypędzanie jej właścicieli³¹. W Palestynie przedsiębiorstwa od dawna napędzają i umożliwiają proces wysiedlania i zastępowania ludności arabskiej, co stanowi podstawę logiki kolonialnego wymazywania³². Żydowski Fundusz Narodowy, podmiot korporacyjny zajmujący się zakupem ziemi, założony w 1901 r., pomógł zaplanować i przeprowadzić stopniowe wysiedlenie arabskich Palestyńczyków, które nasiliło się wraz z Nakbą³³ i trwa do dziś³⁴.

23. Coraz częściej wspierany przez podmioty korporacyjne Izrael dążył do wywłaszczenia i wysiedlenia Palestyńczyków, zwłaszcza po 1967 r.³⁵ Sektor korporacyjny wniósł istotny wkład w te działania, dostarczając Izraelowi broń i sprzęt niezbędny do niszczenia domów, szkół, szpitali, miejsc wypoczynku i kultu, środków utrzymania i aktywów produkcyjnych, takich jak gaje oliwne i sady, w celu segregacji i kontroli społeczności oraz ograniczenia dostępu

²⁹ *Stosowanie Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa w Strefie Gazy (RPA przeciwko Izraelowi)*, *Środek tymczasowe, postanowienie z dnia 26 stycznia 2024 r.*, I.C.J. Reports 2024, s. 3. Zob. również A/79/384, pkt 8.

³⁰ *Domniemane naruszenia niektórych zobowiązań międzynarodowych w odniesieniu do okupowanego terytorium palestyńskiego (Nikaragua przeciwko Niemcom)*, postanowienie z dnia 30 kwietnia 2024 r., pkt 22–24. Zob. również A/79/384, pkt 8.

³¹ Sai Englert i Gargi Bhattacharyya, „Capital’s genocide: a conversation on racial capitalism, settler colonialism, and possible worlds after Gaza” [Ludobójstwo kapitału: rozmowa o kapitalizmie rasowym, kolonializmie osadniczym i możliwych światach po Gazie], *Journal Of Holy Land And Palestine Studies*, tom 23, nr 2 (2024), s. 172–175.

³² Sherene Seikaly, *Men of Capital: Scarcity and Economy in Mandate Palestine* (Stanford University Press, 2016), s. 6–8.

³³ Gershon Shafir, „Syjonizm i kolonializm: podejście porównawcze”, w: *Israel in Comparative Perspective: Challenging the Conventional Wisdom*, red. Michael Barnett (SUNY Press, 1996), s. 234–237.

³⁴ Zob. np. www.kkl-jnf.org/about-kl-jnf/kl-jnf-id/goals-actions/; www.peacenow.org.il/en/settler-national-fund-keren-kayemeth-leisrael-acquisition-of-west-bank-land; oraz www.haaretz.com/israel-news/2021-02-14/ty-article/premium/jewish-national-fund-okays-plan-to-expand-west-bank-settlements/0000017f-e7d9-d62c-a1ff-ffffbefe10000.

³⁵ Sheila Ryan, „Polityka gospodarcza Izraela na terytoriach okupowanych: podstawy nowego imperializmu”, *MERIP Reports*, nr 24 (1974).

do zasobów naturalnych.³⁶ Pomagając w militaryzacji i wspieraniu nielegalnej obecności Izraela na okupowanych terytoriach palestyńskich, sektor korporacyjny przyczynił się do stworzenia warunków sprzyjających czystkom etnicznym Palestyńczyków.³⁷

24. Podmioty korporacyjne odegrały kluczową rolę w hamowaniu rozwoju gospodarki palestyńskiej,³⁸ wspierając ekspansję Izraela na okupowanych terytoriach i ułatwiając wypieranie Palestyńczyków. Drakońskie ograniczenia – dotyczące handlu i inwestycji, sadzenia drzew, rybołówstwa i zaopatrzenia kolonii w wodę – osłabiły rolnictwo i przemysł⁽³⁹⁾ i przekształciły okupowane terytoria palestyńskie w rynek zamknięty⁽⁴⁰⁾; przedsiębiorstwa czerpały zyski z wyzysku palestyńskiej siły roboczej i zasobów, degradacji i przekierowywania zasobów naturalnych, budowy i zasilania kolonii oraz sprzedaży i marketingu produktów i usług pochodnych w Izraelu, na okupowanych terytoriach palestyńskich i na całym świecie.⁴¹ Izraelsko-palestyńskie porozumienie przejściowe w sprawie Zachodniego Brzegu i Strefy Gazy (porozumienia z Oslo II) utrzymało tę eksploatację,⁴² de facto instytucjonalizując monopol Izraela na 61% bogatych w zasoby Zachodniego Brzegu (obszar C). Izrael czerpie korzyści z tej eksploatacji, podczas gdy palestyńska gospodarka traci co najmniej 35% swojego PKB.⁴³

25. Instytucje finansowe i akademickie również stworzyły warunki do wysiedlania i zastępowania Palestyńczyków. Banki, firmy zarządzające aktywami, fundusze emerytalne i ubezpieczyciele kierowały środki finansowe na nielegalną okupację. Uniwersytety – ośrodki rozwoju intelektualnego i władzy – podtrzymywały ideologię polityczną leżącą u podstaw kolonizacji ziemi palestyńskiej,⁴⁴ opracowały broń i ignorowały, a nawet popierały systemową przemoc,⁴⁵ podczas gdy globalna współpraca badawcza zasłaniała wymazywanie Palestyńczyków za zasłoną akademickiej neutralności.

26. Po październiku 2023 r. długotrwałe systemy kontroli, wyzysku i wyłączenia przekształciły się w infrastrukturę gospodarczą, technologiczną i polityczną, zmobilizowaną do wywierania masowej przemocy i ogromnych zniszczeń⁴⁶. Podmioty, które wcześniej umożliwiały eliminację i wymazanie Palestyńczyków z gospodarki okupacyjnej i czerpały z tego korzyści, zamiast wycofać się, są obecnie zaangażowane w gospodarkę ludobójstwa.

27. Poniższe sekcje pokazują, w jaki sposób osiem kluczowych sektorów, działających oddzielnie i współzależnie poprzez podstawowe filary gospodarki kolonialnej opartej na wysiedleniach i zastępowaniu ludności, dostosowało się do jej praktyk ludobójczych.

³⁶ Zob. np. www.alhaq.org/cached_uploads/download/2024/07/04/business-and-human-rights-booklet-1720077751.pdf.

³⁷ www.badil.org/phocadownloadpap/badil-new/publications/research/working-papers/FT-Coercive-Environments.pdf, oraz www.badil.org/cached_uploads/view/2024/06/10/forced-displacement-as-an-act-of-genocide-in-the-gaza-strip-v6-1718021197.pdf.

³⁸ www.btselem.org/download/201105_dispossession_and_exploitation_eng.pdf.

³⁹ Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju, dokument TD/B/1102, dostępny pod adresem https://unctad.org/system/files/official-document/tdbd1102_en.pdf; UNCTAD/GDS/APP/2006/1; oraz www.amnesty.org/en/documents/mde15/5141/2022/en/, s. 164–193.

⁴⁰ Tariq Dana, „Dominate and pacify: contextualizing the political economy of the occupied Palestinian od 1967 r.”, w: *Political Economy of Palestine: Critical, Interdisciplinary, and Decolonial Perspectives*, Alaa Tartir, Tariq Dana i Timothy Seidel, red. (Cham, Szwajcaria, Springer Nature Switzerland, 2021); Shir Hever, *The Political Economy of Israel's Occupation: Repression beyond Exploitation* (Pluto Press, 2010), str. 27–37; oraz www.arij.org/wp-content/uploads/2016/03/The_Economic_Cost_of_the_Israeli_occupation_Report_upd.pdf.

⁴¹ www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/israel0116_web2.pdf.

BLIC10Box334128B.pdf, str. 2 i 3.

⁴³ <https://documents1.worldbank.org/curated/en/257131468140639464/pdf/Area-C-and-the-future-of-the-Palestinian-economy.pdf>, str. 5.

⁴⁴ Maya Wind, *Towers of Ivory and Steel: How Israeli Universities Deny Palestinian Freedom* (Nowy Jork, Verso, 2024); oraz Uri Yacobi Keller, „Academic boycott of Israel and the complicity of Israeli academic institutions in occupation of Palestinian territories”, *Economy of the Occupation*, Socioeconomic Bulletin nr 23 (Alternative Information Center, 2009), str. 5.

⁴⁵ Samer Abdelnour, „Making a killing: Israel's military-innovation ecosystem and the globalization of violence”, *Organization Studies*, tom 44, nr 2; oraz Ilan Pappé, *The Idea of Israel: A History of Power and Knowledge* (Londyn, Verso, 2015).

⁴⁶ Zob. TD/B/71/3 i A/79/343.

A. Przesiedlenia

28. Po październiku 2023 r. broń i technologie wojskowe wykorzystywane do przyspieszenia wypędzenia Palestyńczyków stały się narzędziami masowego zabijania i niszczenia, czyniąc Gazę i część Zachodniego Brzegu niezdatnymi do zamieszkania. Technologie nadzoru i więziennictwa, zwykle wykorzystywane do egzekwowania segregacji/apartheidu, przekształciły się w narzędzia do masowego atakowania ludności palestyńskiej. Ciężki sprzęt, który wcześniej służył do wyburzania domów, niszczenia infrastruktury i przejmowania zasobów na Zachodnim Brzegu, został wykorzystany do zniszczenia krajobrazu miejskiego Strefy Gazy, uniemożliwiając wysiedlonej ludności powrót i odbudowę społeczności.

Sektor wojskowy: biznes eliminacji

29. Zbrojna przemoc doprowadziła do powstania państwa Izrael i pozostaje motorem jego projektu kolonialnego.⁴⁷ Izraelscy i międzynarodowi producenci broni opracowali coraz skuteczniejsze systemy wypędzania Palestyńczyków z ich ziemi. Dzięki współpracy i konkurencji udoskonalili technologie, które umożliwiają Izraelowi intensyfikację ucisku, represji i zniszczenia.⁴⁸

30. Długotrwała okupacja i powtarzające się kampanie wojskowe stały się poligonem doświadczalnym dla najnowocześniejszych rozwiązań wojskowych: platform obrony powietrznej, dronów, narzędzi namierzających opartych na sztucznej inteligencji, a nawet programu F-35 prowadzonego przez Stany Zjednoczone Ameryki. Technologie te są następnie sprzedawane jako „sprawdzone w boju”.⁴⁹

31. Kompleks militarno-przemysłowy stał się ekonomiczną podstawą państwa.⁵⁰ W latach 2020–2024 Izrael był ósmym co do wielkości eksporterem broni na świecie.⁵¹ Dwie najznamienitsze izraelskie firmy zbrojeniowe – Elbit Systems, utworzona jako partnerstwo publiczno-prywatne, a następnie sprywatyzowana, oraz państwowa Israel Aerospace Industries – znajdują się wśród 50 największych producentów broni na świecie.⁵² Od 2023 r. Elbit Systems ściśle współpracuje z izraelskimi siłami zbrojnymi,⁵³ zatrudniając kluczowych pracowników w Ministerstwie Obrony,⁵⁴ i otrzymało izraelską nagrodę obronną za rok 2024. Elbit Systems i Israel Aerospace Industries zapewniają kluczowe dostawy broni na rynek krajowy⁵⁵ oraz wzmacniają sojusze wojskowe Izraela poprzez eksport broni⁵⁶ i wspólny rozwój technologii wojskowej.

32. Międzynarodowe partnerstwa zapewniające broń i wsparcie techniczne zwiększyły zdolność Izraela do utrzymania apartheidu, a ostatnio także do kontynuowania ataku na Gazę. Izrael korzysta z największego w historii programu zamówień obronnych – na samoloty bojowe F-35⁵⁷ prowadzonego przez amerykańską firmę Lockheed Martin – wraz z co najmniej 1650 innymi przedsiębiorstwami

⁴⁷ Zob. Antony Loewenstein, *The Palestine Laboratory* (Nowy Jork, Verso, 2023).

⁴⁸ Ali H. Musleh, „Projektowanie w czasie rzeczywistym: wprowadzenie do projektowania broni w obecnej sytuacji kolonizacyjnej Palestyny”, *Design and Culture*, tom 10, nr 1 (2018).

⁴⁹ www.linkedin.com/posts/israelimod_israel-showcases-advanced-defense-technologies-activity-7325900544680595456-gQ-C/; oraz Loewenstein, *The Palestine Laboratory*, s. 5 i 6.

⁵⁰ Gabriel Sheffer i Oren Barak, red., *Militarism and Israeli Society* (Bloomington, Indiana University Press, 2010).

⁵¹ www.sipri.org/sites/default/files/2025-03/fs_2503_at_2024_0.pdf, str. 2.

⁵² www.sipri.org/visualizations/2024/sipri-top-100-arms-producing-and-military-services-companies-world-2023.

⁵³ www.youtube.com/watch?v=cblyvbbC68A (około 41/42 minuty).

⁵⁴ Zgłoszenie 2.45; <https://en.globes.co.il/en/article-prioritizing-israel-creates-problems-for-elbit-systems-1001501806>; www.youtube.com/watch?v=eEeXR-3VrjI (2024); oraz www.youtube.com/watch?v=cblyvbbC68A (około minuty 42).

⁵⁵ <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/israel-signs-deals-with-defence-firm-elbit-make-bombs-domestically-2025-01-07/>.

⁵⁶ <https://www.timesofisrael.com/israeli-arms-sales-break-record-for-4th-year-in-row-reaching-14-8-billion-in-2024/>.

⁵⁷ <https://www.congress.gov/crs-product/R48304>; <https://ploughshares.ca/global-production-of-the-israeli-f-35i-joint-strike-fighter/>; <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/09/14/fact-sheet-memorandum-understanding-reached-israel>; oraz www.gov.il/en/pages/ef35adir.

⁵⁸ investigate.afsc.org/company/lockheed-martin.

w tym włoski producent Leonardo S.p.A.⁵⁹ oraz osiem państw. Komponenty i części produkowane na całym świecie są wykorzystywane w izraelskiej flocie samolotów F-35, które Izrael dostosowuje do swoich potrzeb i konserwuje we współpracy z Lockheed Martin i krajowymi przedsiębiorstwami.⁶⁰ Izrael jako pierwszy użył samolotu F-35 w walce w 2018 r. i jako pierwszy użył go w trybie „beast mode” w 2025. Myśliwce Lockheed Martin F-35 i F-16, kluczowe dla izraelskich sił powietrznych,⁶² mają znaczną zdolność transportową i ogniową, w tym amunicję GBU-31 do bezpośredniego ataku (JDAM) i niekierowane bomby MK-84 o masie 2000 funtów; jeden F-35 może przenosić ponad 18 000 funtów bomb.⁶³ Po październiku 2023 r. samoloty F-35 i F-16 będą miały zasadnicze znaczenie dla wyposażenia Izraela w bezprecedensową siłę powietrzną, umożliwiającą zrzućenie około 85 000 ton bomb,⁶⁴ w większości niekierowanych,⁶⁵ w celu zabicia i zranienia ponad 179 411 Palestyńczyków⁶⁶ oraz zniszczenia Strefy Gazy.⁶⁷

33. Drony, heksakoptery i quadkoptery są również wszechobecnymi maszynami śmierci na niebie Gazy.⁶⁸ Drony, w większości opracowane i dostarczane przez Elbit Systems i Israel Aerospace Industries, od dawna latają wraz z myśliwcami, obserwując Palestyńczyków i dostarczając informacje o celach.⁶⁹ W ciągu ostatnich dwóch dekad, dzięki wsparciu tych firm i współpracy z instytucjami takimi jak Massachusetts Institute of Technology,⁷⁰ drony używane przez Izrael zostały wyposażone w zautomatyzowane systemy uzbrojenia i zdolność do latania w formacji roju.⁷¹

34. Aby dostarczać Izraelowi tę broń i ułatwiać transakcje eksportu i importu broni, producenci polegają na sieci pośredników, w tym podmiotów świadczących usługi prawne, audytorskie i

⁵⁹ <https://investigate.info/company/leonardo>.

⁶⁰ w w 19fortyfive.com/2025/04/f-35i-adir-israels-custom-f-35-that-no-other-nation-has/;

www.airandspaceforces.com/PDF/MagazineArchive/Documents/2017/April%202017/0417_Grudo_I%20raeli.pdf;
<https://www.israeldefense.co.il/en/node/38893>; www.iaa.co.il/f-16-aerostructures-and-f-35-wing-lockheed-martin/;
 oraz <https://bulgarianmilitary.com/2025/02/15/israel-awaits-eight-upgraded-f-35is-with-improved-software/>.

⁶¹ <https://nationalinterest.org/blog/buzz/f-35i-adir-stealth-fighter-most-dangerous-warplane-earth-208569>; www.twz.com/israeli-f-35-shoots-down-cruise-missile; www.twz.com/air/israeli-f-35s-first-to-use-beast-mode-in-combat; oraz <https://nationalinterest.org/blog/buzz/f-35-beast-mode-how-america-stealth-jet-becomes-bomb-truck-207837>.

⁶² www.wdmmma.org/israeli-air-force.php#google_vignette; www.lockheedmartin.com/en-il/index.html.

⁶³ <https://ndia.dtic.mil/wp-content/uploads/2010/armament/TuesdayLandmarkADougHayward.pdf>, str. 12 i 14; https://www.f-16.net/f-16_armament_article9.html; oraz <https://www.airandspaceforces.com/weapons-platforms/gbu-31-32-38-jdam/>.

⁶⁴ <https://environment.ps/en/gazza/>.

⁶⁵ <https://www.wsj.com/world/middle-east/u-s-sends-israel-2-000-pound-bunker-buster-bombs-for-gaza-war-82898638>

⁶⁶ Stan na dzień 5 czerwca 2025 r.;

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiODAxNTYzMjYtMjQ3YS00OTMzLTkxMWQ0OTU1NWUwMzE5NTMwIiwidCI6ImY2MTBjMGI3LWJkMjQ0NGIzOS04MTBjLWZl4MGFMjYjU5MCI6ImMiOj9>.

⁶⁷ www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/opt/20240619-ohchr-thematic-report-indiscrim-disprop-attacks-gaza-oct-dec2023.pdf, str. 6–12; <https://danwatch.dk/en/major-civilian-casualties-danish-equipped-fighter-jets-behind-bloody-attack-in-gaza>; www.amnesty.org/en/documents/mde15/8668/2024/en/, str. 106–120; <https://aviationweek.com/defense-space/budget-policy-operations/us-f-35-sustainment-lead-details-israel-fleet-ops-october>; oraz www.reuters.com/world/us-has-sent-israel-thousands-2000-pound-bombs-since-oct-7-2024-06-28/.

⁶⁸ <http://www.idf.il/en/mini-sites/our-corps-units-brigades/sky-rider-unit/sky-rider-unit/>; oraz <https://euromedmonitor.org/en/article/6166/Gaza-Israel-systematically-uses-quadcopters-to-kill-Palestinians-from-a-close-distance>.

⁶⁹ Stefan Borg, „Assembling Israeli drone warfare: loitering surveillance and operational sustainability”, *Security Dialogue*, tom 52, nr 5 (2021); www.bbc.com/arabic/articles/c98zw7yqr21o (w języku arabskim); oraz <https://dronewars.net/wp-content/uploads/2019/11/DW-FracturedLives-WEB.pdf>, s. 3.

⁷⁰ Zgłoszenie 3.1.17; <https://arxiv.org/pdf/2212.03298>; oraz <https://archive.org/details/MIT-research-expenditures-by-sponsor-2023/page/n1/mode/2up>.

⁷¹ www.mako.co.il/news-military/6361323ddea5a810/Article-2c5864e6289cb81027.htm (w języku hebrajskim); <https://www.newscientist.com/article/2282656-israel-used-worlds-first-ai-guided-combat-drone-swarm-in-gaza-attacks/>; oraz <https://www.defenseone.com/ideas/2021/07/israels-drone-swarm-over-gaza-should-worry-everyone/183156/>.

firmy konsultingowe, a także handlarze bronią, agenci i pośrednicy.⁷² Dostawcy tacy jak japońska firma FANUC Corporation dostarczają roboty do linii produkcyjnych broni, w tym dla Israel Aerospace Industries, Elbit Systems i Lockheed Martin.⁷³ Firmy transportowe takie jak duńska A.P. Moller – Maersk A/S, transportują komponenty, części, broń i surowce, zapewniając stały przepływ sprzętu wojskowego dostarczanego przez Stany Zjednoczone po październiku 2023 r.⁷⁴

35. Dla izraelskich firm, takich jak Elbit Systems i Israel Aerospace Industries, trwające ludobójstwo jest dochodowym przedsięwzięciem. 65-procentowy wzrost izraelskich wydatków na wojsko w latach 2023–2024 – wynoszący 46,5 mld dolarów ⁽⁷⁵⁾ – jeden z najwyższych na świecie w przeliczeniu na mieszkańca – spowodował gwałtowny wzrost ich rocznych zysków ⁽⁷⁶⁾. Zyski odnotowały również zagraniczne firmy zbrojeniowe, zwłaszcza producenci amunicji i uzbrojenia ⁽⁷⁷⁾.

Nadzór i karcer: ciemna strona „kraju start-upów”

36. Represje wobec Palestyńczyków stały się coraz bardziej zautomatyzowane, a firmy technologiczne dostarczają infrastrukturę podwójnego zastosowania⁷⁸ w celu integracji gromadzenia danych na masową skalę i nadzoru, czerpiąc jednocześnie zyski z wyjątkowego poligonu doświadczalnego dla technologii wojskowej, jakim są okupowane terytoria palestyńskie.⁷⁹ Napędzane przez amerykańskich gigantów technologicznych, którzy zakładają filie i centra badawczo-rozwojowe w Izraelu,⁸⁰ twierdzenia Izraela dotyczące potrzeb w zakresie bezpieczeństwa spowodowały bezprecedensowy rozwój usług więziennych i nadzoru, od sieci telewizji przemysłowej (CCTV), nadzoru biometrycznego, zaawansowanych sieci punktów kontrolnych, „inteligentnych murów” i nadzoru za pomocą dronów, po przetwarzanie w chmurze, sztuczną inteligencję i analizę danych wspierającą personel wojskowy w terenie.⁸¹

37. Izraelskie firmy technologiczne często wyrastają z infrastruktury wojskowej i strategii ⁸², tak jak NSO Group, założona przez byłych członków Jednostki 8200 ⁸³. Jej oprogramowanie szpiegowskie Pegasus, zaprojektowane do tajnych

⁷² Andrew Feinstein i Paul Holden, „The failure of regulation of the global arms trade as a consequence of high-level conflicts of interest” [Niepowodzenie regulacji globalnego handlu bronią w wyniku konfliktu interesów na wysokim szczeblu], *Brown Journal of World Affairs*, tom 27, nr 1 (2020).

⁷³ Zgłoszenie 2.39; <https://jobs.iai.co.il/job/76041120/>;
www.facebook.com/watch/?mibextid=WC7FNe&v=415983857439668&rdid=uNT8CldfcPhxginnm;
 oraz www.youtube.com/watch?v=jY9lmDeRKpg.

⁷⁶ www.elbitsystems.com/sites/default/files/2025-03/18032025e.pdf ; www.linkedin.com/posts/israelimod_israel-mod-purchases-advanced-drones-and-activity-7269631533118889984-NlO/ ; [www.linkedin.com/posts/israelimod_israel-mod-awards-55m-contract-to-elbit-activity-7330194304629403648-YUG/](https://www.linkedin.com/posts/israelimod_israel-mod-awards-55m-contract-to-elbit-activity-7330194304629403648-YUG-/) ; **oraz** <https://defence-industry.eu/israel- aerospace-industries-iai-reports-record-profits-and-orders-in-2024/>.

79. www.nasdaq.com/market-activity/stocks/lmt/historical?page=1&rows_per_page=10&timeline=y5
<https://www.reuters.thousands-20-oct-7-2024-com/world/us-has-sent-06-28/israel-00-pound-bombs-since>
https://watson.brown.edu/costsofwar/files/cow/imce/papers/2023/2024/Costs%20of%20War_US%20Support%20Since%20Oct%207%20FINAL%20v2.pdf, str. 21 i 22; www.rheinmetall.com/en/products/weapons-and-munition/weapons-and-ammunition/aircraft-bombs ; oraz
https://www.usaspending.gov/award/CONT_AWD_W52P1J22F0208_9700_W52P1J19D0015_9700.

⁷⁸ Technologia ta powinna zostać należycie uwzględniona w porozumieniu z Wassenaar w sprawie kontroli eksportu broni konwencjonalnej oraz towarów i technologii podwójnego zastosowania (zob. www.wassenaar.org/app/uploads/2019/12/WA-DOC-19-Public-Docs-Vol-I-Founding-Documents.pdf). Zob. również rozporządzenie (UE) 2021/821.

⁷⁹ Zob. również Rhys Machold, „Reconsidering the laboratory thesis: Palestine/Israel and the geopolitics of representation”, *Political Geography*, tom 65 (2018).

⁸⁰ <https://research.ibm.com/labs/israel/>; www.microsoft.com/whoware/AboutUs; <https://startup.google.com/campus/tel-aviv/>; **oraz** <https://pages.awscloud.com/rs/112-TZM-766/images/AWS%20Economic%20Impact%20Study%20Israel%20Infographics.pdf>.

⁸¹ Zob. np. www.amnesty.org/en/documents/mde15/6701/2023/en/; zgłoszenie 2.24.

⁸² Loewenstein, *The Palestine Laboratory*, str. 83–85; oraz <https://besacenter.org/is-israel-the-start-up-nation-because-of-its-unique-security-situation/>.

⁸³ Loewenstein, *The Palestine Laboratory*, str. 147 i 148.

nadzór za pomocą smartfonów, został wykorzystany przeciwko palestyńskim aktywistom⁸⁴ i licencjonowany na całym świecie w celu śledzenia przywódców, dziennikarzy i obrońców praw człowieka.⁸⁵ Eksportowana na mocy ustawy o kontroli eksportu produktów obronnych technologia nadzoru NSO Group umożliwia „dyplomację opartą na oprogramowaniu szpiegowskim”, wzmacniając jednocześnie bezkarność państw.⁸⁶

38. IBM działa w Izraelu od 1972 r., szkoląc personel wojskowy i wywiadowczy – zwłaszcza z Jednostki 8200 – dla sektora technologicznego i start-upów.⁸⁷ Od 2019 r. IBM Israel obsługuje i modernizuje centralną bazę danych Urzędu ds. Ludności i Imigracji,⁸⁸ umożliwiając gromadzenie, przechowywanie i wykorzystywanie przez rząd danych biometrycznych Palestyńczyków oraz wspierając dyskryminacyjny system wydawania zezwoleń w Izraelu.⁸⁹ Przed IBM bazę danych utrzymywała firma Hewlett Packard Enterprises (HPE), a jej izraelska spółka zależna nadal dostarcza serwery.⁹⁰ Hewlett Packard (HP) od dawna wspiera systemy apartheidu w Izraelu, dostarczając technologie do Koordynacji Działów Rządu na Terytoriach (COGAT), służby więziennej i policji.⁹¹ Od czasu podziału firmy w 2015 r. na Hewlett Packard Enterprises i HP Inc. niejasne struktury biznesowe utrudniają określenie roli siedmiu pozostałych izraelskich spółek zależnych.⁹²

39. Microsoft działa w Izraelu od 1991 r.⁹³ i rozwija tam swoje największe centrum poza Stanami Zjednoczonymi. Jego technologie są wykorzystywane w służbach więziennych, policji, na uniwersytetach i w szkołach – w tym w koloniach.⁹⁴ Od 2003 r. Microsoft integruje swoje systemy i technologie cywilne w izraelskiej armii⁹⁵, przejmując jednocześnie izraelskie start-upy zajmujące się cyberbezpieczeństwem i nadzorem⁹⁶.

40. Wraz ze wzrostem ilości danych generowanych przez izraelski system apartheidu, wojsko i system kontroli ludności, wzrosło również uzależnienie kraju od przechowywania danych w chmurze i przetwarzania w chmurze. W 2021 r. Izrael przyznał firmom Alphabet Inc. (Google) i Amazon.com, Inc. kontrakt o wartości 1,2 mld dolarów (Projekt Nimbus)⁹⁷ – finansowany w dużej mierze z wydatków Ministerstwa Obrony⁹⁸ – na dostarczenie podstawowej infrastruktury technologicznej.

⁸⁴ www.amnesty.org/en/latest/research/2021/11/devices-of-palestinian-human-rights-defenders-hacked-with-nso-groups-pegasus-spyware-2/.

⁸⁵ www.amnesty.org/en/documents/doc10/4491/2021/en/; www.haaretz.com/israel-news/tech-news/2022-04-05/ty-article-magazine/nso-pegasus-spyware-file-complete-list-of-individuals-targeted/0000017f-ed7a-d3be-ad7f-f7b5a6000000.

⁸⁶ www.gov.il/en/pages/mod-tightens-control-of-cyber-exports-6-december-2021; www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0189_EN.html, pkt 19 i 85; oraz www.haaretz.com/israel-news/tech-news/2022-02-03/ty-article/premium/israels-spyware-diplomacy-is-an-extension-of-its-long-bloody-history-of-arms-sales/0000017f-f882-ddde-abff-fce787ac0000.

⁸⁷ www.whoprofits.org/companies/company/7236; oraz https://finder.startupnationcentral.org/program_page/ibm-alpha-zone.

⁸⁸ www.gov.il/he/pages/ibm_maintenance_contract_with_piba (w języku hebrajskim).

⁸⁹ www.truthdig.com/articles/the-big-tech-behind-israels-digital-apartheid/; zob. również A/HRC/53/59, pkt 93.

⁹⁰ <https://www.whoprofits.org/companies/company/3774>.

⁹¹ <https://www.whoprofits.org/publications/report/137>; A/67/379, pkt 67-71.

⁹² www.sec.gov/Archives/edgar/data/47217/000004721724000080/hp10-31x24ex21subsidiaries.htm; <https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1645590/000164559023000117/ex-21x10312023.htm>; oraz <https://www.whoprofits.org/publications/report/160>.

⁹³ <https://bdsmovement.net/microsoft>.

⁹⁴ <https://medium.com/@notechforapartheid/a-marriage-made-in-hell-an-introduction-to-microsofts-complicity-in-apartheid-and-genocide-d7dfad65a196>; oraz <https://mr.gov.il/ilgstorefront/en/p/646740> (w języku angielskim i hebrajskim).

⁹⁵ <https://mondoweiss.net/2021/03/how-microsoft-is-invested-in-israeli-settler-colonialism/>; oraz [www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2302074,00.html](https://ynet.co.il/articles/0,7340,L-2302074,00.html) (w języku hebrajskim).

⁹⁶ <https://blogs.microsoft.com/blog/2015/09/08/microsoft-acquires-adallom-to-advance-identity-and-security-in-the-cloud/>; oraz <https://blogs.microsoft.com/blog/2020/06/22/microsoft-acquires-cyberx-to-accelerate-and-secure-customers-iot-deployments/>.

⁹⁷ <https://mr.gov.il/ilgstorefront/en/news/details/111222>; oraz www.documentcloud.org/documents/24630181-0683x000010wodmq2/ (w języku hebrajskim).

⁹⁸ www.nytimes.com/2024/12/03/technology/google-israel-contract-project-nimbus.html; oraz www.documentcloud.org/documents/24630178-intercept-translation-of-appendix-b-of-project-nimbus-tender-document/.

41. Microsoft, Alphabet i Amazon udzielają Izraelowi praktycznie rządowego dostępu do swoich technologii chmury obliczeniowej i sztucznej inteligencji, zwiększając możliwości przetwarzania danych, podejmowania decyzji oraz nadzoru i analizy.⁹⁹ W październiku 2023 r., kiedy izraelska wewnętrzna chmura wojskowa uległa przeciążeniu,¹⁰⁰ Microsoft, wraz ze swoją platformą Azure, oraz konsorcjum Project Nimbus wkroczyły z krytyczną infrastrukturą chmury obliczeniowej i sztucznej inteligencji.¹⁰¹ Ich serwery zlokalizowane w Izraelu zapewniają suwerenność danych i ochronę przed odpowiedzialnością¹⁰² na podstawie korzystnych umów oferujących minimalne ograniczenia lub nadzór.¹⁰³ W lipcu 2024 r. izraelski pułkownik opisał technologię chmury jako broń w każdym znaczeniu tego słowa, powołując się na te firmy.⁽¹⁰⁴⁾

42. Izraelskie siły zbrojne opracowały systemy sztucznej inteligencji, takie jak „Lavender”, „Gospel” i „Where's Daddy?”, które przetwarzają dane i generują listy celów,¹⁰⁵ zmieniając oblicze współczesnej wojny i ilustrując podwójny charakter sztucznej inteligencji. Palantir Technologies Inc., którego współpraca technologiczna z Izraelem sięga znacznie przed październik 2023 r., rozszerzył swoje wsparcie dla izraelskiego wojska po październiku 2023 r.⁽¹⁰⁶⁾ Istnieją uzasadnione podstawy, aby sądzić, że Palantir dostarczył technologię automatycznego predykcyjnego nadzoru policyjnego, podstawową infrastrukturę obronną do szybkiej i masowej budowy i wdrażania oprogramowania wojskowego, a także swoją platformę sztucznej inteligencji, która umożliwia integrację danych z pola walki w czasie rzeczywistym w celu automatycznego podejmowania decyzji.¹⁰⁷ W styczniu 2024 r. firma Palantir ogłosiła nowe strategiczne partnerstwo z Izraelem i zorganizowała posiedzenie zarządu w Tel Awiwie „w geście solidarności”,¹⁰⁸ w kwietniu 2025 r. dyrektor generalny firmy Palantir odpowiedział na zarzuty, że firma ta zabiła Palestyńczyków w Strefie Gazy, mówiąc: „głównie terrorystów, to prawda”.¹⁰⁹ Oba incydenty wskazują na wiedzę i zamiary kierownictwa firmy dotyczące bezprawnego użycia siły przez Izrael oraz niepowodzenie w zapobieganiu takim działaniom lub wycofaniu się z udziału w nich.¹¹⁰

43. Izrael jako „kraj start-upów”, pobudzony boomem globalnej sekurytyzacji po 11 września, otrzymał znaczący impuls dzięki ludobójstwu. Zajął pierwsze miejsce na świecie pod względem

⁹⁹ www.datacenterdynamics.com/en/news/microsoft-confirms-its-providing-ai-and-cloud-services-to-israeli-military-for-war-in-gaza/; www.972mag.com/cloud-israeli-army-gaza-amazon-google-microsoft/; oraz www.washingtonpost.com/technology/2025/01/21/google-ai-israel-war-hamas-attack-gaza/.

¹⁰⁰ www.youtube.com/watch?v=qLBDfnZJrC8 (w języku hebrajskim); oraz <https://www.pc.co.il/news/מידע-אבטחה/412016>.

¹⁰¹ www.theguardian.com/world/2025/jan/23/israeli-military-gaza-war-microsoft; oraz zgłoszenie 2.27.

¹⁰² www.gov.il/en/pages/_bpress_20102022; http://www.gov.il/en/pages/press_01082023_b; oraz <https://news.microsoft.com/source/emea/features/microsoft-to-launch-new-cloud-datacenter-region-in-israel/>.

¹⁰³ Zgłoszenie 2.29; <https://www.timesofisrael.com/israel-signs-deal-for-cloud-services-with-google-amazon/>; oraz <https://blogs.microsoft.com/on-the-issues/2025/05/15/statement-technology-israel-gaza/>.

¹⁰⁴ www.youtube.com/watch?v=qLBDfnZJrC8.

¹⁰⁵ www.hrw.org/news/2024/09/10/gaza-israeli-militarys-digital-tools-risk-civilian-harm; www.ohchr.org/en/press-releases/2024/04/gaza-un-experts-deplore-use-purported-ai-commit-gaza-call; <https://verfassungsblog.de/gaza-artificial-intelligence-and-kill-lists/>; oraz <https://www.palestine-studies.org/en/node/1656285>.

¹⁰⁶ Pismo firmy Palantir z dnia 22 maja 2025 r. skierowane do specjalnego sprawozdawcy (w aktach sekretariatu).

¹⁰⁷ www.haaretz.com/israel-news/2017-05-31/ty-article-magazine/premium/israel-jails-palestinians-who-fit-terrorist-profile/0000017f-f85f-d044-adff-fb5c8a0000; <https://blog.palantir.com/announcing-palantir-government-web-services-9fa1cd9bbcf6>; www.palantir.com/platforms/aip/; <https://d18rn0p25nwr6d.cloudfront.net/CIK-0001321655/d75a90fd-c80a-40bd-b60c-1f5b8c10127e.pdf>; www.thenation.com/article/world/nsa-palantir-israel-gaza-ai/; oraz <https://responsiblestatecraft.org/peter-thiel-israel-palantir/>.

¹⁰⁸ www.palantir.com/assets/xrfr7uokpv1b/3MuEeA8MLbLDAyxixTsile/9e4a11a7fb058554a8a1e3cd83e31c09/C134184_finaleprint.pdf.

¹⁰⁹ https://m.youtube.com/watch?v=uQCazCId_9o (w 1:24:12–1:25:15).

¹¹⁰ Zob www.alhaq.org/cached_uploads/download/2024/06/11/11-june-2024-obligations-of-thirdstates-and-corporations-to-prevent-and-punish-genocide-in-gaza-3-1718133118.pdf.

liczba start-upów na mieszkańca, przy 143-procentowym wzroście liczby start-upów zajmujących się technologią wojskową w 2024 r. oraz przy udziale technologii w eksporcie Izraela wynoszącym 64% w całym okresie ludobójstwa.¹¹¹

Cywilny wygląd: ciężki sprzęt w służbie kolonialnej destrukcji

44. Technologie cywilne od dawna służą jako narzędzia podwójnego zastosowania w okupacji kolonialnej osadników.¹¹² Operacje wojskowe Izraela w dużym stopniu opierają się na sprzęcie wiodących światowych producentów, który służy do „wyrzucania” Palestyńczyków z ich ziemi,¹¹³ niszczenia domów, budynków publicznych, pól uprawnych, dróg i innej niezbędnej infrastruktury. Od października 2023 r. maszyny te odegrały kluczową rolę w zniszczeniu 70% budynków i 81% gruntów uprawnych w Strefie Gazy.⁽¹¹⁴⁾

45. Od dziesięcioleci firma Caterpillar Inc.¹¹⁵ dostarcza Izraelowi sprzęt wykorzystywany do burzenia domów i infrastruktury palestyńskiej,¹¹⁶ zarówno w ramach programu finansowania zagranicznych sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych¹¹⁷, jak i na podstawie wyłącznej licencji przyznanej izraelskiemu wojsku na mocy izraelskiego prawa.¹¹⁸ We współpracy z takimi firmami jak Israel Aerospace Industries,¹¹⁹ Elbit Systems¹²⁰ i RADA Electronic Industries, należącej do Leonardo DRS, Inc.⁽¹²¹⁾ Izrael przekształcił buldożer Caterpillar D9 w zautomatyzowaną, zdalnie sterowaną broń wojskową¹²² wykorzystywaną w prawie wszystkich działaniach wojskowych od 2000 r. do oczyszczania linii inwazji, „neutralizowania” terytorium i zabijania Palestyńczyków.¹²³ Od października 2023 r. udokumentowano wykorzystanie sprzętu Caterpillar do przeprowadzania masowych wyburzeń¹²⁴ – w tym domów,¹²⁵ meczetów¹²⁶ i infrastruktury niezbędnej do życia¹²⁷ – nalożenie na szpitala¹²⁸ i zakopywanie

¹¹¹ www.jefferies.com/wp-content/uploads/sites/4/2025/03/2025.pdf. Israel-in-the-New-Middle-East-April-Zob. również <https://startupnationcentral.org/wp-content/uploads/EcoTalk-JAN25.pdf>.

¹¹² Zob. Porozumienie z Wassenaar.

¹¹³ Eyal Weizman, *Ungrounding: The Architecture of a Genocide* (Penguin, w przygotowaniu, 2026).

¹¹⁴ <https://unosat.org/products/4130>; <https://unosat.org/products/4072>; https://content.forensic-architecture.org/wp-content/uploads/2024/10/FA_A-Spatial-Analysis-of-the-Israeli-militarys-conduct-in-Gaza-since-October-2023.pdf.

¹¹⁵ www.whoprofits.org/companies/company/3772.

¹¹⁶ www.amnestyusa.org/blog/caterpillar-incs-role-in-human-rights-violations-in-the-occupied-palestinian-territories/. Zob. również www.btselem.org/punitive_demolition.

¹¹⁷ Sąd Apelacyjny Stanów Zjednoczonych dla Dziewiątego Okręgu, *Corrie i inni przeciwko Caterpillar Inc.*, sprawa nr 05- 36210, opinia, 17 września 2007 r.; oraz <https://media.defense.gov/2025/Mar/03/2003653977/-1/-1/1/PRESS%20RELEASE%20-%20ISRAEL%2024-38%20CN.PDF>.

(118) <https://catused.cat.com/en/dealer.aspx?orgid=%7Bef3993c9-e4f1-4657-a305-51c5883c06f3%7D>; www.ite-cat.co.il/en; oraz www.haaretz.com/2009-03-11/ty-article/idf-to-draft-civilians-to-maintain-bulldozers-in-battle/0000017f-e7a4-df2c-a1ff-ff518120000.

¹¹⁹ www.iai.co.il/p/panda.

¹²⁰ www.elbitsystems.com/news/israeli-ministry-defense-selects-elbit-systems-iron-fist-light-decoupled-active-protection.

¹²¹ <https://usa.leonardo.com/en/press-release-detail/-/detail/leonardo-drs-announces-closing-of-merger-with-rada>; oraz www.drada.fist-aps-which-com/blog/israeli-ministry-of-defense-selects-iron-includes-radas-compact-hemispheric-radars.

¹²² www.forbes.com/sites/ericteglar/2023/10/24/israels-armored-caterpillar-bulldozers-will-be-active-in-gaza; www.ynetnews.com/article/rknechyc; oraz www.calcalist.co.il/local_news/article/sj11q00i8nt (w języku hebrajskim).

¹²³ <https://corporateoccupation.org/2020/04/24/caterpillar-a-company-profile/>; <https://bdsmovement.net/news/how-israel-uses-caterpillar-machinery-carry-out-extra-judicial-executions>; oraz [https://www.amnestyusa.org/blog/caterpillar-incs-role-in-human-rights-violations-in-the-occupied-palestinian-territories/](http://www.amnestyusa.org/blog/caterpillar-incs-role-in-human-rights-violations-in-the-occupied-palestinian-territories/).

¹²⁴ <https://x.com/ytirawi/status/1855614179056439567>.

¹²⁸ www.whoprofits.org/companies/company/3772.

żyjących rannych Palestyńczyków.¹²⁹ W 2025 r. firma Caterpillar zawarła kolejny wielomilionowy kontrakt z Izraelem.¹³⁰

46. Koreańska firma HD Hyundai¹³¹ i jej spółka zależna Doosan¹³², wraz ze szwedzką grupą Volvo¹³³ i innymi dużymi producentami maszyn ciężkich, od dawna są powiązane z niszczeniem mienia palestyńskiego, dostarczając sprzęt za pośrednictwem wyłącznych izraelskich dealerów.¹³⁴ Licencjobiorca Volvo jest firmą wymienioną w bazie danych OHCHR i wraz z nią jest właścicielem Merkavim Transportation Technologies Ltd., która produkuje autobusy opancerzone sprzedawane do obsługi kolonii.¹³⁵ Co najmniej od 2007 r. maszyny Volvo są wykorzystywane do niszczenia palestyńskich terenów, w tym we Wschodniej Jerozolimie¹³⁶ i Masafer Yatta.¹³⁷ Od ponad dziesięciu lat maszyny HD Hyundai są wykorzystywane do wyburzania domów palestyńskich¹³⁸ i niszczenia pól uprawnych, w tym gajów oliwnych.¹³⁹ Po październiku 2023 r. Izrael zwiększył wykorzystanie sprzętu tych firm do niszczenia miast w Strefie Gazy,¹⁴⁰ w tym do zrównania z ziemią Rafah¹⁴¹ i Jabalia,¹⁴² po czym wojsko zamazało ich logo.¹⁴³

47. Firmy te nadal dostarczają produkty na rynek izraelski pomimo licznych dowodów na wykorzystywanie tych maszyn do celów przestępczych przez Izrael oraz wielokrotnych apeli organizacji praw człowieka o zerwanie stosunków handlowych¹⁴⁴. Pasywni dostawcy stają się świadomymi uczestnikami systemu wysiedleń.

B. Zastąpienie

48. Podmioty korporacyjne, przyczyniając się do niszczenia życia Palestyńczyków na okupowanych terytoriach palestyńskich, pomogły również w budowie tego, co ma je zastąpić:

¹²⁹ www.business-humanrights.org/en/latest-news/israel-palestine-israeli-army-bulldozers-allegedly-run-over-wounded-civilians-in-northern-gaza-co-did-not-respond/.

¹³¹ www.whoprofits.org/companies/company/3771.

¹³² www.oemoffhighway.com/market-analysis/industry-news/news/21590588/hyundai-acquires-dosan; oraz www.hd-infracore.com/en/company/media/news-view/20175112.

¹³³ www.whoprofits.org/companies/company/3644.

¹³⁴ www.efco.co.il/en/hyundai/; oraz www.mct.co.il/en/history/.

¹³⁵ www.mct.co.il/en/history/; www.merkavim.co.il/en/Project/34/Mars-Defender; www.youtube.com/watch?v=kgFrrZpQXY; oraz www.egged.co.il/Bus-924-Daf.aspx; www.egged.co.il/Bus-1001-Volvo-B12B.aspx (dostęp z terytorium poza Izraelem do tej strony internetowej i kilku innych stron, do których odwołuje się niniejszy raport, wymaga użycia wirtualnej sieci prywatnej (VPN)).

¹³⁶ A/67/379, pkt 58–61; https://www.whoprofits.org/writable/uploads/publications/1668628326_d431e6ac8c4db6e661ba.pdf („Zmiana strategii Volvo w zakresie produkcji samochodów str. 22–27; oraz www.business-humanrights.org/en/latest-news/home-demolitions-in-beit-hanina-executed-with-volvo-and-hyundai-equipment-israel-the-occupied-territories/).

¹³⁷ <https://stopthewall.org/2022/06/02/who-is-aiding-israel-corporate-complicity-in-masafer-yatta-ethnic-cleansing/>.

¹³⁸ www.whoprofits.org/writable/uploads/publications/1668628326_d431e6ac8c4db6e661ba.pdf.

¹³⁹ www.whoprofits.org/publications/report/138.

¹⁴⁰ www.972mag.com/israel-gaza-total-urban-destruction/; oraz

<https://x.com/YinonMagal/status/1917560269007470856>.

¹⁴¹ <https://x.com/ytirawi/status/1913376210790338961>; <https://tiktokgenocide.com/uploads/israeli-soldiers-film-their-active-destruction-of-everything-in-rafah>; <https://tiktokgenocide.com/uploads/4-israeli-excavators-destroying-buildings-othman-ibn-affan-street-rafah>;

<https://x.com/MiddleEastMnt/status/1852687041152045271>;

<https://x.com/ytirawi/status/1913376210790338961?s=46&t=JH7WTzQ0dcUtXAxqglAAxw>;

<https://x.com/PalinfoAr/status/1865994832922956257> (in Arabic);

<https://x.com/YinonMagal/status/1917560269007470856> (in Hebrew).

¹⁴² <https://x.com/trackingisrael/status/1877801096275431758>;

<https://x.com/EyeonPalestine/status/1863159845504835630>; and

<https://x.com/LockMona/status/1863220509690720647>.

¹⁴³ www.idf.il/en/mini-sites/idf-press-releases-israel-at-war/april-25-pr/the-golani-brigade-and-the-188-brygada-pancerna-utworzyła-korytarz-Morag/.

¹⁴⁴ www.hrw.org/news/2004/11/21/israel-caterpillar-should-suspend-bulldozer-sales; oraz <https://bdsmovement.net/news/hyundai-heavy-industries-end-complicity-with-apartheid>.

budowa kolonii i ich infrastruktury, wydobywanie i handel surowcami, energią i produktami rolnymi oraz sprowadzanie turystów do kolonii, jakby były one zwykłym miejscem wypoczynku. Po październiku 2023 r. działania te spowodowały bezprecedensowy wzrost liczby osad, a podmioty korporacyjne nadal czerpią korzyści z tworzenia warunków życia mających na celu zniszczenie ludności palestyńskiej, m.in. poprzez niemal całkowite odcięcie dostaw wody, energii elektrycznej i paliw.

Budownictwo: domy na skradzionej ziemi

49. Powstało ponad 371 kolonii i nielegalnych osad, które są zasilane energią i prowadzą handel dzięki firmom ułatwiającym Izraelowi zastąpienie rdzennej ludności na okupowanych terytoriach palestyńskich¹⁴⁵. W 2024 r. zjawisko to nasiliło się po przeniesieniu administracji kolonii z rąk wojska do rządu cywilnego oraz podwojeniu budżetu Ministerstwa Budownictwa i Mieszkalnictwa, w ramach którego przeznaczono 200 mln dolarów na budowę kolonii.¹⁴⁶ Od listopada 2023 r. do października 2024 r. Izrael utworzył 57 nowych kolonii i placówek¹⁴⁷, a izraelskie i międzynarodowe przedsiębiorstwa dostarczyły maszyny, surowce i wsparcie logistyczne.

50. Koparki i ciężki sprzęt Caterpillar, HD Hyundai i Volvo są wykorzystywane do budowy nielegalnych osad od co najmniej 10 lat¹⁴⁸. Niemiecka firma Heidelberg Materials AG¹⁴⁹, poprzez swoją spółkę zależną Hanson Israel, przyczyniła się do grabieży milionów ton skały dolomitowej z kamieniołomu Nahal Raba na terenach odebranych palestyńskimi wioskami na Zachodnim Brzegu.¹⁵⁰ W 2018 r. Hanson Israel wygrał przetarg publiczny na dostawę materiałów z tego kamieniołomu do budowy kolonii¹⁵¹ i od tego czasu prawie całkowicie wyczerpał zasoby kamieniołomu, co spowodowało kolejne wnioski o jego rozbudowę.¹⁵²

51. Różne firmy przyczyniły się do rozwoju dróg i infrastruktury transportu publicznego, które były kluczowe dla powstania i rozbudowy kolonii oraz połączenia ich z Izraelem, jednocześnie wykluczając i segregując Palestyńczyków.¹⁵³ Hiszpańska/baskijska firma Construcciones Auxiliar de Ferrocarriles¹⁵⁴ dołączyła do konsorcjum z firmą wymienioną w bazie danych OHCHR w celu utrzymania i rozbudowy linii czerwonej kolejki miejskiej w Jerozolimie oraz budowy nowej linii zielonej,¹⁵⁵ w czasie, gdy inne firmy wycofały się z powodu presji międzynarodowej.¹⁵⁶ Linie te obejmują 27 kilometrów nowych torów i 50 nowych stacji na Zachodnim Brzegu, łączących kolonie z Zachodnią Jerozolimą.¹⁵⁷ Wykorzystano koparki i maszyny Doosan i Volvo,¹⁵⁸ a spółka zależna Heidelberg dostarczyła materiały na most dla kolei miejskiej.¹⁵⁹

¹⁴⁵ A/HRC/58/73, pkt 14 i 19.

¹⁴⁶ Tamże, pkt 16.

¹⁴⁷ Tamże, pkt 14 i 19.

¹⁴⁸ www.whoprofits.org/writable/uploads/publications/1668628326_d431e6ac8c4db6e661ba.pdf; <https://corporateoccupation.org/2010/06/16/volvo-equipment-effective-tool-in-the-israeli-occupation-of-palestine/>; oraz www.whoprofits.org/companies/company/3644.

¹⁴⁹ www.whoprofits.org/companies/company/3840.

¹⁵⁰ www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/israel0116_web2.pdf, str. 45–49; www.somo.nl/wp-content/uploads/2020/02/ViolationsSetInStone-EN.pdf; oraz https://media.business-humanrights.org/media/documents/files/documents/Heidelberg_Cement_response.pdf.

¹⁵¹ www.somo.nl/download/39733, str. 31; oraz <https://mr.gov.il/ilgstorefront/en/p/attachment/005056BF4DAB1EDA95D45E47A9EB211B/%D7%9E%D7%A1%D7%9E%D7%9B%D7%99%D7%94%D7%9C%D7%99%D7%9A> (in Hebrew).

¹⁵² <https://mavat.iplan.gov.il/SV4/1/7000965865/310> (w języku hebrajskim); oraz www.heidelbergmaterials.com/sites/default/files/2024-05/Group%20Payment%20Report%202023_engl_web.pdf, str. 23.

¹⁵³ www.whoprofits.org/companies/company/3958; oraz

¹⁵⁴ <https://bdsmovement.net/boycott-caf>.

¹⁵⁵ www.cafmobility.com/en/press-room/jerusalem-tram-project/.

¹⁵⁶ www.jadaliyya.com/Details/38503; oraz https://pchrgaza.org/wp-content/uploads/2020/12/CAF-Submission_OHCHR_UN-database_-December-2020.pdf.

¹⁵⁷ www.whoprofits.org/publications/report/161.

¹⁵⁸ www.whoprofits.org/writable/uploads/publications/1668628326_d431e6ac8c4db6e661ba.pdf, str. 60 i 72.

¹⁵⁹ www.hanson-israel.com/Projects.

52. Firmy z branży nieruchomości sprzedają nieruchomości w koloniach izraelskim i międzynarodowym nabywcom. Globalna grupa nieruchomości Keller Williams Realty LLC poprzez swoją izraelską franczyzobiorcę KW Israel¹⁶⁰ posiada oddziały w koloniach.¹⁶¹ W marcu 2024 r. Keller Williams, poprzez innego franczyzobiorcę, Home in Israel,¹⁶² zorganizował roadshow nieruchomości w Kanadzie i Stanach Zjednoczonych,¹⁶³ współfinansowane przez kilka firm zajmujących się budową i sprzedażą tysięcy mieszkań w koloniach.¹⁶⁴

Kontrola nad zasobami naturalnymi: inkubator warunków życia obliczonych na zniszczenie

53. Od 1967 r. Izrael sprawuje systematyczną kontrolę nad palestyńskimi zasobami naturalnymi, budując infrastrukturę, która zintegrowała kolonie z izraelskimi systemami krajowymi i utrwaliła zależność Palestyńczyków od tych zasobów.

54. Kiedy izraelski minister obrony Yoav Gallant nakazał „całkowitą blokadę” Strefy Gazy 9 października 2023 r. natychmiast odcięto wodę, prąd i paliwo.¹⁶⁵ Ta zaplanowana zależność – mająca na celu wysiedlenie i kontrolę życia – została wykorzystana do ludobójstwa. Dostawy te nigdy nie zostały w pełni przywrócone, co przyczyniło się do celowego stworzenia warunków życia obliczonych na zniszczenie Palestyńczyków jako grupy.⁽¹⁶⁶⁾ Dlatego też kontroli nad zasobami na Zachodnim Brzegu – zaostrzonej po październiku 2023 r. – nie można postrzegać w oderwaniu od zniszczeń mających miejsce w Strefie Gazy.⁽¹⁶⁷⁾

Woda

55. Izrael zmusza Palestyńczyków do kupowania wody pochodzącej z dwóch głównych warstw wodonośnych na ich własnym terytorium, po zawyżonych cenach i z przerwami w dostawach.¹⁶⁸ Izraelska państwowa firma wodociągowa Mekorot ma monopol na wodę na okupowanych terytoriach palestyńskich.¹⁶⁹ W Strefie Gazy ponad 97% wody pochodzącej z przybrzeżnego warstwy wodonośnej nie spełnia norm jakości wody określonych przez Światową Organizację Zdrowia, co sprawia, że mieszkańcy są uzależnieni od rurociągów Mekorot w zakresie większości wody pitnej.¹⁷⁰ Przez co najmniej pierwsze sześć miesięcy po październiku 2023 r. Mekorot eksploatował rurociągi w Strefie Gazy z wydajnością wynoszącą 22%, pozostawiając takie obszary jak miasto Gaza bez wody przez 95% czasu,¹⁷¹ aktywnie przyczyniając się do przekształcenia wody w narzędzie ludobójstwa.¹⁷²

Energia elektryczna, gaz i paliwa

56. Międzynarodowe koncerny energetyczne napędzają energochłonne ludobójstwo Izraela. Izrael,¹⁷³ uzależniony od importu paliw i węgla utrzymuje zintegrowaną infrastrukturę energetyczną

¹⁶⁰ <https://kwri.kw.com/press/keller-williams-expands-into-france-israel-monaco-nicaragua-and-poland/>.

¹⁶¹ www.madlan.co.il/madad-search.

¹⁶² <https://homeinIsrael.com/en/>.

¹⁶³ www.facebook.com/darren.rich.3/posts/10232240860188009 oraz www.linkedin.com/posts/darren-rich-81588551_dont-miss-out-on-our-israel-real-estate-activity-7167770842209226752-77iU/.

¹⁶⁴ www.myisraelhome.com/new-project ; www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1057208702869865&id=100057422350945&ref=embed_post ; oraz www.lustigman.co.il/har-homa ; www.whoprofits.org/companies/company/4069 (w języku hebrajskim).

¹⁶⁵ <https://x.com/yoavgallant/status/1711335592942875097>.

¹⁶⁶ A/HRC/55/73, pkt 35–45 i 93; A/79/384, pkt 63 i 81 lit. b); oraz www.amnesty.org/en/documents/mde15/8668/2024/en/, s. 123–201.

¹⁶⁷ A/79/384, pkt 24–34, 59 i 67.

¹⁶⁸ www.juragentium.org/topics/palestin/en/water.pdf ; www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2017/11/the-occupation-of-water/ ; oraz www.alhaq.org/cached_uploads/download/2022/12/12/al-haq-report-2-1670826325.pdf.

¹⁶⁹ www.whoprofits.org/publications/report/165 ; oraz www.alhaq.org/cached_uploads/download/alhaq_files/publications/Water-For-One-People-Only.pdf.

¹⁷⁰ www.alhaq.org/cached_uploads/download/2022/12/12/al-haq-report-2-1670826325.pdf, str. 15 i 16; oraz www.pCBS.gov.ps/post.aspx?lang=en&ItemID=5946.

¹⁷¹ <https://policy-practice.oxfam.org/resources/water-war-crimes-how-israel-has-weaponised-water-in-its-military-campaign-in-ga-621609/>, str. 5, 15 i 16.

¹⁷² www.hrw.org/sites/default/files/media_2024/12/gaza1224web.pdf ; oraz www.alhaq.org/advocacy/26121.html.

¹⁷³ www.iea.org/countries/israel/electricity.

obsługując zarówno Izrael, jak i okupowane terytoria palestyńskie, zapewniając płynne zasilanie nielegalnych osadników, jednocześnie kontrolując i utrudniając dostęp Palestyńczykom.¹⁷⁴ Elektrownia w Strefie Gazy zaspokajała jedynie 10–20% zapotrzebowania na energię elektryczną w Strefie, co sprawiało, że była ona w dużym stopniu uzależniona od paliwa do generatorów i 10 izraelskich linii dostawczych.¹⁷⁵ Od października 2023 r. Izrael odcinał dostawy energii do większości terytorium Strefy Gazy.¹⁷⁶ Bez energii elektrycznej i paliwa większość pomp wodnych,¹⁷⁷ szpitali¹⁷⁸ i środków transportu znalazła się na skraju całkowitej zapaści;¹⁷⁹ załamanie się systemów sanitarnych przyczyniło się do ponownego pojawienia się polio;¹⁸⁰ a niezbędne zakłady odsalania wody zostały zmuszone do zamknięcia.¹⁸¹

57. Węgiel wykorzystywany do produkcji energii elektrycznej w Izraelu pochodzi głównie z Kolumbii (60% izraelskiego importu węgla w latach 2023–2024);¹⁸² Głównymi dostawcami są Drummond Company, Inc. z siedzibą w Stanach Zjednoczonych oraz Glencore PLC z siedzibą w Szwajcarii. Ich spółki zależne⁽¹⁸³⁾ są właścicielami kopalń i trzech portów zaangażowanych w dostawę 15 transportów węgla do Izraela od października 2023 r., w tym sześciu transportów po zawieszeniu przez Kolumbię eksportu węgla do Izraela w sierpniu 2024 r.¹⁸⁴ Firma Glencore była również zaangażowana w dostawy z Republiki Południowej Afryki;¹⁸⁵ dostawy te stanowiły 15% importu węgla do Izraela w latach 2023 i 2024.¹⁸⁶

58. Amerykańska firma Chevron Corporation, w konsorcjum z izraelską spółką NewMed Energy (spółką zależną Delek Group, wymienioną w bazie danych OHCHR), wydobywa gaz ziemny ze złóż Leviathan i Tamar;¹⁸⁷ w 2023 r. zapłaciła rządowi Izraela 453 mln dolarów tytułem opłat licencyjnych i podatków.¹⁸⁸ Konsorcjum Chevron dostarcza ponad 70% energii zużywanej w Izraelu.¹⁸⁹ Chevron czerpie również zyski z częściowego udziału w gazociągu East Mediterranean Gas,¹⁹⁰ który przebiega przez terytorium morskie Palestyny, oraz ze sprzedaży gazu do Egiptu i Jordanii.¹⁹¹ Blokada morska Strefy Gazy jest związana z zabezpieczeniem przez Izrael gazu z Tamar.

¹⁷⁴ www.somo.nl/powering-injustice, s. 3, 4 i 13; https://unctad.org/system/files/official-document/gdsapp2019d2_en.pdf oraz TD/B/65(2)/3.

¹⁷⁵ www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/dpal/dv/background_note_hala/background_note_halaen.pdf; oraz <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/impact-electricity-crisis-humanitarian-living-conditions-gaza>.

¹⁷⁶ www.hrw.org/report/2024/12/19/extermination-and-acts-genocide/israel-deliberately-depriving-palestinians-gaza; oraz www.ochaopt.org/page/gaza-strip-electricity-supply.

¹⁷⁷ www.ochaopt.org/content/hostilities-gaza-strip-and-israel-flash-update-7.

¹⁷⁸ www.doctorswithoutborders.org/latest/gaza-hundreds-patients-including-newborns-risk-multiple-hospitals-run-low-fuel; oraz www.ochaopt.org/content/humanitarian-situation-update-290-gaza-strip.

¹⁷⁹ www.actionaidusa.org/news/because-there-is-no-fuel-a-lot-of-our-services-are-affected-fuel-shortages-push-hospitals-in-gaza-to-the-brink-of-collapse-with-people-facing-dehydration-disease-and-starvation/.

¹⁸⁰ Samer Abuzerr i inni, „Resurgence of polio during Gaza conflict” [Powrót polio podczas konfliktu w Strefie Gazy], *Eastern Mediterranean Health Journal*, tom 31, nr 2 (2025).

¹⁸¹ www.amnesty.org/en/latest/news/2025/03/israels-decision-to-cut-off-electricity-supply-to-gaza-desalination-plant-cruel-and-unlawful/; oraz www.unocha.org/publications/report/occupied-palestinian-territory/gaza-humanitarian-response-update-24-june-7-july-2024.

¹⁸² www.somo.nl/powering-injustice/, str. 28; <https://www.spglobal.com/commodity-insights/en/news-research/latest-news/coal/061024-colombian-thermal-coal-miners-may-oppose-proposed-export-ban-to-israel>.

¹⁸³ Drummond: <https://drummondco.com/our-products/coal/mines>; www.puertonuevo.com.co/en/; Glencore: www.cerrejon.com/en/our-operation; oraz poufne zgłoszenie.

¹⁸⁴ www.mincit.gov.co/normatividad/decretos/2024/decreto-1047-del-14-de-agosto-de-2024.

¹⁸⁵ www.glencore.com/south-africa/who-are-we.

¹⁸⁶ www.somo.nl/powering-injustice/, s. 29; <https://rbct.co.za/who-we-are/>; oraz www.passblue.com/2025/04/21/coal-from-south-africa-keeps-flowing-to-israel-despite-the-icj-genocide-case/.

¹⁸⁷ <https://israel.chevron.com/en/our-businesses>.

¹⁸⁹ <https://israel.chevron.com/en/our-businesses>; oraz www.gov.il/BlobFolder/generalpage/dochmeshek/he/Files_doch_meshek_hashmal_2023_24_en_Pua_Report.pdf, str. 27.

¹⁹⁰ www.chevron.com/newsroom/2023/q2/dormant-natural-gas-station-returns-to-life; oraz <https://afsc.org/chevron-fuels-israeli-apartheid-and-war-crimes>.

¹⁹¹ www.reuters.com/business/energy/israeli-natural-gas-exports-egypt-jordan-up-134-2024-2025-03-05/.

dostaw i gazociągu wschodniośroziemnomorskim.¹⁹² W czasach nasilającej się brutalności brytyjska firma BP PLC rozszerza swoje zaangażowanie w gospodarkę izraelską, uzyskując w marcu 2025 r. koncesje na poszukiwania, które pozwalają BP na eksplorację palestyńskich obszarów morskich nielegalnie eksploatowanych przez Izrael.¹⁹³

59. BP i Chevron są również największymi dostawcami ropy naftowej do Izraela, jako główni właściciele strategicznego rurociągu Azeri Baku-Tbilisi-Ceyhan¹⁹⁴ oraz Kazachskiego Konsorcjum Rurociągów Kaspjskich¹⁹⁵, a także powiązanych z nimi pól naftowych.¹⁹⁶ Każdy z tych konglomeratów dostarczył 8% izraelskiej ropy naftowej w okresie od października 2023 r. do lipca 2024 r.⁽¹⁹⁷⁾ Uzupełnieniem były dostawy ropy naftowej z pól naftowych w Brazylii, w których największe udziały posiada Petrobras,¹⁹⁸ oraz paliwo do samolotów wojskowych.¹⁹⁹ Ropa naftowa pochodząca od tych przedsiębiorstw zasila dwie rafinerie w Izraelu. Z rafinerii w Hajfie dwie spółki wymienione w bazie danych OHCHR zaopatrują swoje stacje benzynowe w całym Izraelu i na okupowanych terytoriach palestyńskich, w tym w koloniach⁽²⁰⁰⁾ oraz wojsko, na podstawie kontraktów przyznanych przez rząd⁽²⁰¹⁾. Z rafinerii w Aszdodzie spółka zależna Paz Retail and Energy Ltd., wymieniona w bazie danych OHCHR, dostarcza paliwo lotnicze izraelskim siłom powietrznym⁽²⁰²⁾ działającym w Strefie Gazy.

60. Dostarczając Izraelowi węgiel, gaz, ropę i paliwo, przedsiębiorstwa przyczyniają się do rozwoju infrastruktury cywilnej, którą Izrael wykorzystuje do utrwalenia trwałej aneksji, a obecnie wykorzystuje jako broń do niszczenia życia Palestyńczyków w Strefie Gazy.²⁰³ Ta sama infrastruktura, do której przedsiębiorstwa te dostarczają surowce, służy izraelskiej armii i jej energochłonnym, opartym na technologii działaniom mających na celu zniszczenie Strefy Gazy. Pozornie cywilny charakter takiej infrastruktury nie zwalnia przedsiębiorstwa z odpowiedzialności⁽²⁰⁴⁾.

Handel owocami nielegalności

Agrobiznes

61. Agrobiznes prosperuje dzięki prowadzonej przez Izrael eksploatacji zasobów naturalnych i zagarnianiu ziemi – produkując towary i technologie służące interesom izraelskich osadników, rozszerzając dominację rynkową i przyciągając globalne inwestycje – jednocześnie niszcząc palestyńskie systemy żywnościowe i przyspieszając wysiedlenia.²⁰⁵

¹⁹² www.somo.nl/beneath-troubled-waters/, s. 7–9; oraz

www.alhaq.org/cached_uploads/download/alhaq_files/publications/Annexing_Energy.pdf, str. 49–57.

¹⁹³ Zgłoszenie 2.17; oraz www.offshore-technology.com/news/israel-awards-exploration-licences-to-bp-socar-newmed.

¹⁹⁴ www.bp.com/en_az/azerbaijan/home/who-we-are/operations/projects/pipelines/btc.html.

¹⁹⁵ www.cpc.ru/en/about/Pages/shareholders.aspx.

¹⁹⁶ <https://oilchange.org/wp-content/uploads/2024/08/behind-the-barrel-august-2024-v3.pdf>, str. 5 i 6.

¹⁹⁷ Tamże, str. 6 i 7.

¹⁹⁸ <https://docs.datadesk.eco/public/976ce7dcf00743dc/>; www.offshore-energy.biz/petrobras-cleared-to-combine-two-offshore-fields-after-7-years/; www.offshore-technology.com/projects/guaraoilfield/; www.offshore-technology.com/projects/tupi-oilfield/; www.offshore-technology.com/marketdata/oil-gas-field-profile-iracema-norte-conventional-oil-field-brazil/; oraz www.offshore-technology.com/projects/buzios-formerly-franco-field-cesso-onerosa-region-santos-basin/.

¹⁹⁹ www.somo.nl/fuelling-the-flames-in-gaza/; oraz www.amnesty.org/en/documents/mde15/012/2009/en/.

²⁰⁰ www.sonolenergy.com/Terminal_and_Pipelines; <https://ir.delek-group.com/wp-content/uploads/2021/04/Delek-Group-2020-Annual-Report.pdf>, str. A278–A282; oraz <https://docs.datadesk.eco/public/976ce7dcf00743dc/>.

<https://www.idf.il/>.²⁰¹

²⁰² www.somo.nl/powering-injustice/, str. 17; <https://corporatecms.paz.co.il/media/zdhljnz1/2024-annual-report-paz-retail-and-energy-ltd.pdf>; oraz <https://paz.co.il/Uploads/investortools/ENGLISH/financeEng/2023/QR3-2023/PAZ%20OIL%20COMPANY%20LTD%20Q3.2023.pdf>, s. B-3.

²⁰³ <https://media.un.org/unifeed/en/asset/d333/d3334996>.

²⁰⁴ Zob. np. <https://londonminingnetwork.org/2024/06/glencore-showing-improvement-in-self-presentation/>.

²⁰⁵ Timothy Seidel, „Kolonializm osadniczy i walka o ziemię w Palestynie: w kierunku dekolonialnej ekonomii politycznej” w *Political Economy of Palestine*, Tartir, Dana i Seidel, red.; oraz Nahla Abdo,

62. Tnuva, największy koncern spożywczy w Izraelu, obecnie w większości należący do chińskiej firmy Bright Food (Group) Co., Ltd.,²⁰⁶ napędzał proces wywłaszczania ziemi i czerpał z niego korzyści. Prezes Tnuva przyznał, że „rolnictwo... w ogóle, a hodowla bydła mlecznego w szczególności, są strategicznym zasobem i ważnym filarem przedsięwzięcia osadniczego”.⁽²⁰⁷⁾ Izrael wykorzystał kibuce i rolnicze placówki do przejęcia ziemi palestyńskiej i zastąpienia Palestyńczyków.²⁰⁸ Firmy takie jak Tnuva pomagają w tym, pozyskując produkty z tych kolonii⁽²⁰⁹⁾, a następnie wykorzystując powstały w ten sposób zamknięty rynek palestyński²¹⁰ do budowania dominacji rynkowej²¹¹. Zależność Palestyńczyków od izraelskiego przemysłu mleczarskiego wzrosła o 160% w ciągu dziesięciu lat po zniszczeniu przez Izrael przemysłu mleczarskiego w Strefie Gazy w 2014 r., co spowodowało straty w tym sektorze szacowane na 43 miliony dolarów²¹². Firma Tnuva poniosła straty związane z utratą rynku w Strefie Gazy²¹³, nie wykorzystując swojej znaczącej pozycji, aby wpłynąć na sytuację.

63. Netafim, światowy lider w dziedzinie technologii nawadniania kropłowego, obecnie w 80% należący do meksykańskiej firmy Orbia Advance Corporation,²¹⁴ zaprojektował swoją technologię rolniczą zgodnie z imperatywami ekspansji Izraela.²¹⁵ Zachowując globalny wizerunek firmy dbającej o zrównoważony rozwój,²¹⁶ technologia Netafim umożliwiła intensywną eksploatację wody i ziemi na Zachodnim Brzegu,²¹⁷ jeszcze bardziej wyczerpując zasoby naturalne Palestyńczyków, a jednocześnie była udoskonalana dzięki współpracy z izraelskimi firmami z branży technologii wojskowej.⁽²¹⁸⁾ W Dolinie Jordanu systemy nawadniające wspierane przez Netafim ułatwiły ekspansję upraw izraelskich⁽²¹⁹⁾, podczas gdy palestyńscy rolnicy – pozbawieni dostępu do wody⁽²²⁰⁾ i posiadający 93% nie nawadnianych gruntów⁽²²¹⁾ – są wypierani, nie mogąc konkurować z izraelską produkcją⁽²²²⁾. Ponadto takie techniki nawadniania grożą wyczerpaniem rzeki Jordan i Morza Martwego⁽²²³⁾.

„Kapitalizm kolonialny a struktura społeczna rolnictwa: Palestyna – studium przypadku”, *Economic and Political Weekly*, tom 26, nr 30 (1991).

²⁰⁶ www.fbclawyers.com/news/sale-of-control-stake-in-tnuva-to-bright-food-completed/.

ⁱ www.tnuva.co.il/news/²⁰⁷

www.calcalistech.com/ctechnews/article/bjektivgukc.

²⁰⁸ <https://badil.org/phocadownloadpap/badil-new/publications/research/in-focus/EtzionBloc-IsraeliAnnexation.pdf>, str. 35–37, 39, 60 i 61; oraz https://badil.org/phocadownload/Badil_docs/publications/handbook2013eng.pdf.

²⁰⁹ A/70/406 i A/70/406/Corr.1, pkt 23.

²¹⁰ <http://www.whoprofits.org/companies/company/3994>; <https://www.whoprofits.org/publications/report/33?the-land-of-milk-and-money-the-israeli-dairy-industry-and-the-occupation>; <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/1cf6af5c-e6a0-415f-b1dc-c54abbe300ba/content>; oraz <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-209842/>.

²¹¹ www.jpost.com/israel-news/article-799407; oraz www.statista.com/statistics/1546219/israel-top-fmcg-suppliers-by-market-share/.

²¹² https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/file_attachments/bn-dairy-sector-gaza-strip-190117-en.pdf; oraz <https://tradingeconomics.com/palestine/imports/dairy-products-eggs-honey-edible-products>.

²¹³ www.jpost.com/israel-news/article-799407 oraz https://www.pcbs.gov.ps/statisticsIndicatorsTables.aspx?lang=en&table_id=4185.

²¹⁴ www.orbia.com/493a04/siteassets/5.-investor-relations/annual-general-meetings/2024/en/punto-1.2-skonsolidowane-zbadane-sprawozdanie-finansowe-2023-angielski.pdf, str. 41.

²¹⁵ www.whoprofits.org/writable/uploads/publications/1668633368_b1cc7601fe5ac87a92b9.pdf.

²¹⁶ Rozważ: Sarah Salazar Hughes, Stepha Velednitsky i Amelia Arden Green, „Greenwashing w Palestynie/Izraelu: kolonializm osadniczy i niesprawiedliwość środowiskowa w dobie katastrofy klimatycznej”, *Environment and Planning E: Nature and Space*, tom 6, nr 1 (2022); oraz www.gov.il/BlobFolder/generalpage/facts-about-israel-2018/en/English_ABOUT_ISRAEL_PDF_Water.pdf.

²¹⁷ Zgłoszenie 4.4.

²¹⁸ <https://israelagri.com/netbeat-the-first-irrigation-system-with-a-brain/>.

²¹⁹ www.whoprofits.org/writable/uploads/old/uploads/2020/03/Netafim-Final.pdf, s. 2 i 3.

²²⁰ www.alhaq.org/cached_uploads/download/2022/12/12/al-haq-report-2-1670826325.pdf, str. 38.

²²¹ TD/B/64/4, pkt 11.

²²² <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/1cf6af5c-e6a0-415f-b1dc-c54abbe300ba/content>, str. 41.

²²³ Zob. www.latimes.com/world-nation/story/2021-04-15/the-dead-sea-is-dying-drinking-water-is-scarce-jordan-faces-a-climate-crisis; oraz <https://www.npr.org/2022/11/27/1139307729/the-dead-sea-is-drying-up-because-of-overexploitation-and-climate-change>.

64. Firmy takie jak Tnuva i Netafim nadal zapewniają bezpieczeństwo żywnościowe Izraelczykom ⁽²²⁴⁾, podczas gdy system żywnościowy, do którego należą, powoduje brak bezpieczeństwa żywnościowego, a nawet głód, dla innych. Netafim reklamuje się jako zrównoważony innowator, jednocześnie doskonaląc odwieczne techniki kolonialnej eksploatacji.

Globalny handel detaliczny

65. Produkty izraelskie, w tym pochodzące z kolonii, zalewają światowe rynki za pośrednictwem dużych detalistów ⁽²²⁵⁾ często bez żadnej kontroli. Aby uniknąć rosnącego sprzeciwu, firmy ukrywają pochodzenie produktów za pomocą wprowadzających w błąd etykiet, kodów kreskowych i mieszania łańcucha dostaw ⁽²²⁶⁾, skutecznie przygotowując okupację do sprzedaży.

66. Globalni giganci logistyczni, tacy jak A.P. Moller – Maersk A/S, są integralną częścią tego ekosystemu; od lat transportują towary z kolonii i firm wymienionych w bazie danych OHCHR bezpośrednio do Stanów Zjednoczonych ²²⁷ i na inne rynki ⁽²²⁸⁾.

67. W wielu krajach nie ma rozróżnienia między produktami pochodzącymi z Izraela a produktami pochodzącymi z jego kolonii. Nawet w Unii Europejskiej, gdzie wymagane jest oznaczanie produktów, ²²⁹ towary te są nadal dopuszczone do obrotu, ²³⁰ a odpowiedzialność spada na niedoinformowanych konsumentów. Biorąc pod uwagę nielegalność kolonii w świetle prawa międzynarodowego, produkty te nie powinny być w ogóle przedmiotem handlu.

68. Sieci supermarketów ²³¹, w tym wiele wymienionych w bazie danych OHCHR, oraz platformy handlu elektronicznego, takie jak Amazon.com ²³², działają bezpośrednio w koloniach, wspierając ich gospodarkę, umożliwiając ekspansję i uczestnicząc w apartheidzie poprzez dyskryminacyjne świadczenie usług.

Turystyka okupacyjna

69. Główne platformy turystyczne online, z których korzystają miliony osób w celu rezerwacji noclegów, czerpią zyski z okupacji, sprzedając usługi turystyczne, które podtrzymują istnienie kolonii, wykluczają Palestyńczyków, promują narrację osadników i legitymizują aneksję.

70. Booking Holdings Inc. i Airbnb, Inc. oferują nieruchomości i pokoje hotelowe w izraelskich koloniach. Booking.com podwoił liczbę ofert na Zachodnim Brzegu – z 26 w 2018 r. ⁽²³³⁾ do 70 w maju 2023 r. ⁽²³⁴⁾ – a w ciągu roku po październiku 2023 r. potroił liczbę ofert we Wschodniej Jerozolimie do 39 ⁽²³⁵⁾. Airbnb również zwiększył swoje zyski z kolonizacji, rosnąc z 139

²²⁴ www.calcalistech.com/ctechnews/article/bjekvgukc.

²²⁵ https://www.alhaq.org/cached_uploads/download/alhaq_files/publications/Feasting-on-the-occupation.pdf; <https://www.icjpalestine.com/2024/12/13/as-supermarkets-gear-up-for-christmas-windfall-icjp-calls-on-the-government-to-review-supermarkets-complicity-in-illegal-israeli-settlement-trade/>; oraz <https://www.somo.nl/wp-content/uploads/2018/06/What-do-we-know-about-the-products-from-Dutch-supermarkets.pdf>.

²²⁶ https://eumep.org/wp-content/uploads/EuMEP_research_settlement_product_origin_v2.pdf; zgłoszenie 3.4.1; oraz www.qcea.org/wp-content/uploads/2012/08/bp-eusettlementtrade-version2-en-aug-2012.pdf.

²²⁷ www.maersk.com/local-information/europe/israel oraz <https://static1.squarespace.com/static/664aed65d320123f2b3ab647/t/6791e493ef0cd438e6e6b314/1737614484665/PYM-Maersk-SettlementExports-Report-01222025.pdf>.

²²⁸ Proszę wziąć pod uwagę <https://www.maersk.com/news/articles/2025/03/18/maersk-statement-on-military-related-cargo-shipments>.

²²⁹ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52015XC1112\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52015XC1112(01)); https://taxation-customs.ec.europa.eu/eu-israel-technical-arrangement_en; oraz <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-11/cp190140en.pdf>.

²³⁰ www.amnesty.eu/news/israel-opt-ban-eu-trade-and-business-with-israels-illegal-settlements-in-the-occupied-palestinian-territory/.

²³¹ Zob. np. www.carrefour.com/sites/default/files/2022-03/Press%20release%20-

²³² www.timesofisrael.com/amazon-delivering-for-free-to-settlements-but-not-to-palestinians-report/.

²³³ www.hrw.org/report/2018/11/20/bed-and-breakfast-stolen-land/tourist-rental-listings-west-bank-settlements.

²³⁴ www.somo.nl/booking-com-accused-of-laundering-profits-from-israeli-war-crimes-in-palestine/.

²³⁵ www.somo.nl/additional-evidence-filed-against-booking-com-for-profit-from-illegal-settlements/.

w 2016 r.²³⁶ do 350 w 2025 r.,²³⁷ pobierając do 23% prowizji.²³⁸ Oferty te są powiązane z ograniczeniem dostępu Palestyńczyków do ziemi i zagrożeniem dla pobliskich wsi.²³⁹ W Tekoa Airbnb umożliwia osadnikom promowanie „ciepłej i kochającej społeczności”,²⁴⁰ wybielając przemoc osadników wobec sąsiedniej palestyńskiej wioski Tuqu’.²⁴¹

71. Booking.com i Airbnb znajdują się w bazie danych OHCHR od 2020 r. Booking.com może oznaczać nieruchomości jako „terytorium palestyńskie, osada izraelska”, ale nadal czerpie zyski z kolonii i jest przedmiotem postępowań karnych w Królestwie Niderlandów za pranie brudnych pieniędzy.²⁴² Airbnb na krótko usunęło nielegalne nieruchomości kolonialne w 2018 r.²⁴³, ale pod presją wycofało się z tej decyzji²⁴⁴ i obecnie przekazuje zyski na cele „humanitarne”, zamieniając kolonialny spekulacyjny zysk w humanitarne pranie brudów.²⁴⁵

C. Podmioty wspierające

72. Lista podmiotów wspierających – firm finansowych, badawczych, prawnych, konsultingowych, medialnych i reklamowych²⁴⁶ – od dawna zaangażowanych w utrzymywanie okupacji kolonialnej poprzez wiedzę, narracje, umiejętności i inwestycje, nadal wspiera, czerpie zyski i normalizuje gospodarkę działającą w trybie ludobójczym. Niniejsza sekcja koncentruje się tylko na dwóch kluczowych podmiotach wspierających: sektorze finansowym i akademickim.

Finansowanie naruszeń

73. Sektor finansowy kieruje kluczowe fundusze zarówno do podmiotów państwowych, jak i korporacyjnych stojących za izraelską okupacją i apartheidem, pomimo że wiele firm z tego sektora zobowiązało się do przestrzegania Zasad odpowiedzialnego inwestowania²⁴⁷ i Globalnego Porozumienia Narodów Zjednoczonych²⁴⁸.

74. Jako główne źródło finansowania budżetu państwa izraelskiego, obligacje skarbowe odegrały kluczową rolę w finansowaniu trwającej ofensywy na Gazę. W latach 2022–2024 budżet wojskowy Izraela wzrósł z 4,2% do 8,3% PKB, powodując deficyt budżetu publicznego na poziomie 6,8%.²⁴⁹ Izrael sfinansował ten rosnący budżet poprzez zwiększenie emisji obligacji, w tym 8 mld dolarów w marcu 2024 r.²⁵⁰ i 5 mld dolarów w lutym 2025 r.,²⁵¹ a także emisje na krajowym rynku nowych szekli.²⁵² Niektóre z największych banków świata, w tym BNP

²³⁶ www.hrw.org/report/2018/11/20/bed-and-breakfast-stolen-land/tourist-rental-listings-west-bank-

²³⁷ www.theguardian.com/world/ng-interactive/2025/feb/27/seized-settled-let-how-airbnb-and-booking-com-help-israelis-make-money-from-stolen-palestinian-land.

²³⁸ <https://www.airbnb.com/help/article/1857>.

²³⁹ www.alhaq.org/FAI-Unit/25389.html.

²⁴⁰ www.airbnb.co.uk/rooms/686717213082897272.

²⁴¹ www.nytimes.com/2024/06/01/world/middleeast/west-bank-settlers-land-tuqu-takoa.html; oraz A/79/347.

²⁴² www.somo.nl/booking-com-accused-of-laundering-profits-from-israeli-war-crimes-in-palestine/; oraz <https://elsc.support/news/booking-com-sued-for-profits-from-israeli-war-crimes-in-palestine>.

²⁴³ <https://news.airbnb.com/listings-in-disputed-regions/>.

²⁴⁴ www.timesofisrael.com/us-jews-sue-airbnb-for-delisting-rentals-at-west-bank-settlements/.

²⁴⁵ <https://news.airbnb.com/update-listings-disputed-regions/>.

²⁴⁶ Zob. np. <https://www.washingtonpost.com/national-security/2025/06/03/gaza-humanitarian-fund-bcg/>.

²⁴⁷ www.unpri.org/about-us/what-are-the-principles-for-responsible-investment.

²⁴⁸ <https://unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles>.

²⁴⁹ <https://boi.org.il/media/3gpnijj/chap-6-2024.pdf> (w języku hebrajskim), str. 133.

²⁵⁰ www.gov.il/en/pages/press_06032024; oraz https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/52749/000110465924031445/tm247783-2_424b5.htm.

²⁵¹ www.sec.gov/Archives/edgar/data/52749/000110465925012805/tm255845-2_424b5.htm; oraz

www.banktrack.org/news/seven_underwriters_of_war_bonds_instrumental_in_enabling_israel_s_assault_on_gaza_new_research_finds.

²⁵² www.gov.il/en/departments/topics/subsubject-local-debt/govil-landing-page.

Paribas²⁵³ i Barclays²⁵⁴ wkroczyły, żeby wzmocnić zaufanie rynku, gwarantując te międzynarodowe i krajowe obligacje skarbowe, co pozwoliło Izraelowi utrzymać premię odsetkową mimo obniżenia ratingu kredytowego.²⁵⁵ Firmy zarządzające aktywami – w tym Blackrock (68 mln USD), Vanguard (546 mln USD) i spółka zależna Allianz zajmująca się zarządzaniem aktywami PIMCO (960 mln USD)²⁵⁶ – znalazły się wśród co najmniej 400 inwestorów z 36 krajów, którzy je nabyli.²⁵⁷ Tymczasem Korporacja Rozwoju Izraela (tj. Israel Bonds)²⁵⁸ świadczy na rzecz rządu Izraela usługi w zakresie pozyskiwania obligacji dla zagranicznych osób prywatnych i innych inwestorów.²⁵⁹ Development Corporation for Israel potroiła roczną sprzedaż obligacji,²⁶⁰ przekazując od października 2023 r. prawie 5 mld dolarów do Izraela, oferując inwestorom możliwość przekazania zysków z inwestycji w obligacje organizacjom charytatywnym wspierającym izraelskie siły zbrojne²⁶¹ i kolonie²⁶².

75. Te podmioty finansowe inwestują miliardy dolarów w obligacje skarbowe i spółki bezpośrednio zaangażowane w okupację i ludobójstwo Izraela. Blackrock (i jego spółka zależna iShares²⁶³) oraz Vanguard należą do największych inwestorów instytucjonalnych w wielu spółkach, posiadając te akcje w celu dystrybucji w ramach swoich indeksów funduszy inwestycyjnych i funduszy typu ETF (elektronicznie notowanych funduszy inwestycyjnych). Blackrock jest drugim co do wielkości inwestorem instytucjonalnym w Palantir (8,6%), Microsoft (7,8%), Amazon.com (6,6%), Alphabet (6,6%) i IBM (8,6%), a trzecim co do wielkości w Lockheed Martin (7,2%) i Caterpillar (7,5%); Vanguard jest największym inwestorem instytucjonalnym w Caterpillar (9,8%), Chevron (8,9%) i Palantir (9,1%) oraz drugim co do wielkości w Lockheed Martin (9,2%) i Elbit Systems (2,0%).⁽²⁶⁴⁾ Poprzez zarządzanie aktywami angażują one uniwersytety, fundusze emerytalne i zwykłych ludzi, którzy pasywnie inwestują swoje oszczędności poprzez zakup ich funduszy i funduszy będących przedmiotem obrotu elektronicznego. ⁽²⁶⁵⁾ Przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych firmy te często opierają się na indeksach referencyjnych, takich jak FTSE All-World ex-US, J.P. Morgan S EM Corp Bond UCITS i MSCI ACWI UCITS, ⁽²⁶⁶⁾ opracowanych przez firmy świadczące usługi finansowe.

76. Globalne firmy ubezpieczeniowe, w tym Allianz i AXA, również inwestują duże sumy w akcje i obligacje związane z okupacją i ludobójstwem, częściowo jako rezerwy kapitałowe na roszczenia ubezpieczonych i wymogi regulacyjne, ale przede wszystkim w celu generowania zysków. Allianz

²⁵³ www.sec.gov/Archives/edgar/data/52749/000110465924031445/tm247783-2_424b5.htm; oraz www.gov.il/en/pages/press_06032024.

²⁵⁴ www.gov.il/BlobFolder/dynamiccollectorresultitem/pd-ranking-2025/en/files-eng_Primary-Dealers-Ranking_RankingPDs2025-1.pdf.

www.reuters.com/world/middle-east/moodys-cuts-israels-rating-warns-drop-junk-2024-09-27/; www.spglobal.com/ratings/en/research/articles/231024-research-update-israel-outlook-revised-to-negative-on-geopolitical-risks-aa-ratings-affirmed-12892616; oraz <https://en.globes.co.il/en/article-fiitch-cuts-israels-credit-rating-with-negative-outlook-1001486569>.

²⁵⁵

www.banktrack.org/news/seven_underwriters_of_war_bonds_instrumental_in_enabling_israel_s_assault_on_gaza_new_research_finds.

²⁵⁷ www.gov.il/en/pages/press_06032024.

²⁵⁸ www.sec.gov/Archives/edgar/data/52749/000110465925018872/tm257868d1_fwp.htm; oraz <https://israelbondsintl.com/pdf/2024InformationMemorandum.pdf>.

²⁵⁹ <https://brokercheck.finra.org/firm/summary/11148>; <https://littlesis.org/news/u-s-state-and-local-treasuries-hold-at-least-1-6-billion-in-israel-bonds/>; oraz www.dropsitenews.com/p/israel-bonds-biden-gaza-moodys.

²⁶⁰ <https://israelbonds.com/>; oraz https://israelbondsintl.com/official-doc/Final_Terms_Registered_Bonds.pdf#page=7, s. 14.

²⁶¹ <https://www.fidf.org/wp-content/uploads/2025/02/FIDF-Israel-Bonds-Instructions.pdf>.

²⁶² www.israelbonds.com/PDFs/OrgsforDonationsList.aspx.

²⁶³ www.sec.gov/Archives/edgar/data/1364742/000119312511050218/dex211.htm.

²⁶⁴ Stan na dzień 13 maja 2025 r., <https://finance.yahoo.com/>.

²⁶⁵ www.justetf.com/en/.

²⁶⁶ Zob. np. <https://investor.vanguard.com/investment-products/etfs/profile/veu>.

posiada co najmniej 7,3 mld dolarów²⁶⁷ , a AXA, pomimo niektórych decyzji o wycofaniu inwestycji,²⁶⁸ nadal inwestuje co najmniej 4,09 mld dolarów²⁶⁹ w spółki wymienione w niniejszym raporcie. Ich polisy ubezpieczeniowe pokrywają również ryzyko, które inne firmy muszą ponosić, prowadząc działalność w Izraelu i na okupowanych terytoriach palestyńskich, umożliwiając w ten sposób łamanie praw człowieka⁽²⁷⁰⁾ i „ograniczanie ryzyka” w środowisku operacyjnym⁽²⁷¹⁾.

77. Znaczącą rolę odgrywają również fundusze majątkowe i emerytalne. Największy na świecie fundusz majątkowy, Norweski Fundusz Emerytalny, twierdzi, że posiada najbardziej kompleksowe wytyczne etyczne na świecie⁽²⁷²⁾. Po październiku 2023 r. fundusz zwiększył swoje inwestycje w izraelskie przedsiębiorstwa o 32% do 1,9 mld dolarów. Do końca 2024 r. fundusz zainwestował 121,5 mld dolarów – 6,9% swojej całkowitej wartości – wyłącznie w przedsiębiorstwa wymienione w niniejszym raporcie⁽²⁷³⁾ dla sześciu milionów Kanadyjczyków. Caisse de dépôt et placement du Québec, która zarządza funduszami emerytalnymi o wartości 473,3 mld dolarów kanadyjskich (328,9 mld dolarów)⁽²⁷⁴⁾, posiada prawie 473,3 mld CAD (328,9 mld USD)²⁷⁴ w funduszach emerytalnych dla sześciu milionów Kanadyjczyków, zainwestowała prawie 9,6 mld CAD (6,67 mld USD) 9,6 mld dolarów (6,67 mld dolarów) w spółki wymienione w niniejszym raporcie,²⁷⁵ pomimo swojej polityki zrównoważonego inwestowania i polityki w zakresie praw człowieka.²⁷⁶ W latach 2023–2024 prawie potroił inwestycje w Lockheed Martin, czterokrotnie zwiększył inwestycje w Caterpillar i dziesięciokrotnie zwiększył inwestycje w HD Hyundai.²⁷⁷

78. Sektor finansowy umożliwia również przedsiębiorstwom dostęp do funduszy poprzez pożyczki i gwarantowanie ich zadłużenia, dzięki czemu mogą one sprzedawać je na prywatnym rynku obligacji. W latach 2021–2023 BNP Paribas był czołowym europejskim finansistą przemysłu zbrojeniowego zaopatrującego Izrael, udzielając między innymi 410 mln dolarów pożyczek firmie Leonardo²⁷⁸ oraz 5,2 mld dolarów pożyczek i gwarancji dla przedsiębiorstw wymienionych w bazie danych OHCHR.²⁷⁹ Podobnie w 2024 r. Barclays udzielił 2 mld dolarów kredytów i gwarancji emisji obligacji spółkom wymienionym w bazie danych OHCHR,²⁸⁰ 862 mln dolarów firmie Lockheed Martin i 228 mln dolarów firmie Leonardo.²⁸¹

79. Te bezpośrednie inwestycje są wspierane przez wybór firm doradztwa finansowego i stowarzyszeń odpowiedzialnych inwestorów, które nie uwzględniają naruszeń praw człowieka na okupowanych terytoriach palestyńskich w swojej ocenie inwestycji środowiskowych, społecznych i ładu korporacyjnego (ESG).²⁸² Dzięki temu fundusze odpowiedzialnych/etycznych inwestycji mogą pozostać przyjazne dla środowiska,

²⁶⁷ <https://13f.info/13f/000095012325004403/compare/000095012325004616>;
<https://13f.info/13f/000095012325004032/compare/000095012323009998>; and
<https://dontbuyintooccupation.org/dbio-data-2024/>.

²⁶⁸ <https://actions.eko.org/a/axa-investments-in-israeli-banks-financing-war-crimes>.

²⁶⁹ <https://13f.info/13f/000089842725000009/compare/000089842723000021>; oraz
<https://dontbuyintooccupation.org/dbio-data-2024/>.

²⁷⁰ <https://boycottbloodyinsurance.org/wp-content/uploads/2025/03/Ensuring-Genocide-Report.pdf>. Zob.
również www.whoprofits.org/publications/report/55?insuring-dispossession.

²⁷¹ Zobacz Elliot Dolan-Evans, *Making War Safe for Capitalism* (Bristol University Press, w przygotowaniu 2025).

²⁷² www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/videoarkiv/Arkiv-TV-sendinger/?meid=11482&del=1&msid=8539 (w języku norweskim).

²⁷³ www.nbim.no/en/investments/all-investments/#/.

²⁷⁴ <https://www.cdpq.com/en/investments>.

²⁷⁵ www.cdpq.com/sites/default/files/medias/pdf/en/ra/2024_cdpq_add_information.pdf.

²⁷⁶ https://perf.cdpq.com/sites/default/files/medias/pdf/en/policy_sustainable_investing_2021.pdf;
oraz www.cdpq.com/sites/default/files/medias/pdf/en/policy_human_rights.pdf.

²⁷⁷ www.justpeaceadvocates.ca/cdpq-2024-report/2/;
www.cdpq.com/sites/default/files/medias/pdf/en/ra/2024_cdpq_add_information.pdf;
oraz www.cdpq.com/sites/default/files/medias/pdf/en/ra/2023_cdpq_add_information.pdf.

²⁷⁸ <https://paxforpeace.nl/wp-content/uploads/sites/2/2024/06/The-Companies-Arming-Israel-and-Their-Financiers-June-2024.pdf>.

²⁷⁹ <https://dontbuyintooccupation.org/dbio-data-2024/>.

²⁸⁰ <https://dontbuyintooccupation.org/dbio-data-2024/>.

²⁸¹ <https://paxforpeace.nl/wp-content/uploads/sites/2/2024/06/The-Companies-Arming-Israel-and-Their-Financiers-June-2024.pdf>.

²⁸² Zob. np. www.morningstar.com/company/anti-israel-bias-concerns-progress.

81. Organizacje charytatywne oparte na wierze stały się również kluczowymi podmiotami finansującymi nielegalne projekty, w tym na okupowanych terytoriach palestyńskich, często korzystając z ulg podatkowych za granicą pomimo surowych regulacji dotyczących działalności charytatywnej.²⁸⁵ Żydowski Fundusz Narodowy (KKL-JNF) i ponad 20 jego podmiotów powiązanych finansuje ekspansję osadników i projekty związane z wojskiem.²⁸⁶ Od października 2023 r. platformy takie jak Israel Gives umożliwiają w 32 krajach zbieranie funduszy na cele wojskowe i osadnicze,²⁸⁷ które można odliczyć od podatku. Amerykańska organizacja Christian Friends of Israeli Communities (CIFIC)⁽²⁸⁸⁾ Chrześcijańscy Przyjaciele Społeczności Izraelskich^(Holenderscy Chrześcijańscy dla Izraela)⁽²⁸⁹⁾ holenderska organizacja Dutch Christians for Israel oraz jej globalne oddziały²⁹⁰ przekazały w 2023 r. ponad 12,25 mln dolarów⁽²⁹¹⁾ na różne projekty wspierające kolonie, w tym niektóre szkolące ekstremistycznych osadników.²⁹²

Zob.: np. [https://fund-docs.vanguard.com/etf-annual-report.pdf](#), str. 115–135 (Vanguard ESG Global All Cap UCITS ETF); oraz [www.vanguardinvestor.co.uk/investments/vanguard-active-life-climate-aware-60-70-equity-fund-a-gbp-accumulation/portfolio-data](#) (Vanguard ActiveLife Climate Aware 60-70% Equity Fund).

[https://www.bloomberg.com/professional/products/bloomberg-terminal/](#), okres od 12 października 2023 r. do 22 maja 2025 r.

[https://public.tableau.com/app/profile/omar.elhaj/viz/PhilanthropicColonialismWorkbook/Dashboards?publish=yes](#).

[https://peacenow.org.il/en/following-kkl-jnf-suit-court-orders-sumarin-family-to-evacuate-their-home-in-silwan](#); [www.haaretz.com/2005-03-13/ty-article/civil-administration-head-faces-charges-over-land-fraud/0000017f-db57-d9c-a17f-f5f6ddc0000](#); [www.haaretz.com/israel-news/2016-02-01/ty-article/premium-probe-almost-all-palestinian-land-deals-for-illegal-outposts-forged/0000017f-df26-d7fc-a5ff-df7e65de0000](#); [https://register-of-charities.charitycommission.gov.uk/en/charity-search/-/charity-details/225910](#); oraz [https://jnf.blob.core.windows.net/images/docs/default-source/pdfs/year-in-review_2024.pdf?sfvrsn=701e626d_4](#).

[https://israelgives.org/amuta/580407211](#); oraz [www.theguardian.com/world/2023/dec/23/crowdfunding-us-residents-fund-settlements-west-bank](#).

[https://cfoic.com/](#); oraz [www.globalissues.org/news/2010/07/27/6425](#).

[www.christenvoorisrael.nl/geschiedenis](#) (w języku niderlandzkim).

[https://www.c4israel.org/](#).

Christian Friends of Israeli Communities (Chrześcijańscy Przyjaciele Społeczności Izraelskich) przekazali 1,2 mln dolarów [https://projects.propublica.org/nonprofits/organizations/412020104/202421349349304957/full](#); Christenen voor Israël Nederland, ponad 10 mln euro (11,05 mln dolarów) [https://prod1-plate-attachments.s3.amazonaws.com/attachments/b272dc5574/Jaarrekening Stichting Christenen voor Israël 2023.pdf](#) (w języku niderlandzkim), str. 22.

[www.platform-investico.nl/onderzoekend/dutch-christians-funding-israel-s-settler-movement](#); [http://nltimes.nl/2025/03/25/dutch-foundations-offers-buy-weapons-illegal-israeli-settlers-dutch-donations/www.groene.nl/artikel/cameras-pepper-spray-and-guns](#) (w języku niderlandzkim); [https://cfoic.com/wp-content/uploads/2023/04/2022-Annual-Report-sm.pdf](#); oraz [https://www.c4israel.org/support-israel/emergency-aid-23/](#).

[https://dawnmena.org/how-israeli-universities-and-legal-scholars-collaborate-with-israels-military/](#); [www.haaretz.com/2009-03-05/ty-article/protests-as-idf-colonel-who-ruled-for-attacks-on-gaza-civilians-starts-as-tau-lecturer/0000017f-e9d5-d62c-a1ff-fdff83300000](#); oraz [https://international.tau.ac.il/court-justice](#).

[https://emekshaveh.org/en/tel-tibna](#); oraz [www.haaretz.com/opinion/editorial/2022-08-11/ty-article-opinion/occupation-archaeology/00000182-8e8c-d68b-a3e2-f8d3bf40000](#).

[www.haaretz.co.il/news/politics/2019-03-25/ty-article-magazine/premium/0000017f-eac4-d639-af7f-ebf7280f0000](#) (w języku hebrajskim); [www.havatزالot.org/copy-of-2](#) (w języku hebrajskim); oraz [https://rector.huji.ac.il/news/%D7%A2%D7%93%D7%9B%D7%95%D7%9F-](#)

języku hebrajskim).

Narracje zgodne z linią państwa²⁹⁶ wymazują historię Palestyńczyków i usprawiedliwiają praktyki okupacyjne.²⁹⁷ Tymczasem wydziały naukowe i technologiczne służą jako centra badawczo-rozwojowe dla współpracy między izraelskim wojskiem a producentami broni, w tym Elbit Systems, Israel Aerospace Industries, IBM i Lockheed Martin, przyczyniając się w ten sposób do produkcji narzędzi służących do inwigilacji, kontroli tłumy, walki w terenie miejskim, rozpoznawania twarzy i zabójstw celowych – narzędzi, które są skutecznie testowane na Palestyńczykach.²⁹⁸

83. Wiodące uniwersytety, zwłaszcza z krajów mniejszości globalnych, współpracują z izraelskimi instytucjami w obszarach bezpośrednio szkodliwych dla Palestyńczyków. W Massachusetts Institute of Technology laboratoria prowadzą badania nad bronią i systemami nadzoru finansowane przez izraelskie Ministerstwo Obrony – jedyne zagraniczne źródło finansowania badań w tej instytucji.⁽²⁹⁹⁾ Do godnych uwagi projektów izraelskiego Ministerstwa Obrony należą: kontrola rojów dronów⁽³⁰⁰⁾ – charakterystyczna cecha izraelskiej ofensywy w Strefie Gazy od października 2023 r. – algorytmy śledzenia⁽³⁰¹⁾ oraz podwodny nadzór.³⁰² W latach 2019–2024 instytut zarządzał funduszem załączkowym Lockheed Martin, łączącym studentów z zespołami w Izraelu.³⁰³ W latach 2017–2025 firma Elbit Systems opłaciła członkostwo w programie współpracy przemysłowej instytutu, umożliwiając dostęp do badań i talentów.³⁰⁴ I

84. Program Komisji Europejskiej „Horyzont Europa” aktywnie ułatwia współpracę z izraelskimi instytucjami, w tym tymi współwinnymi apartheidu i ludobójstwa. Od 2014 r. Komisja Europejska przyznała ponad 2,12 mld euro (2,4 mld dolarów) izraelskim podmiotom w tym Ministerstwu Obrony, podczas gdy europejskie instytucje akademickie zarówno czerpią korzyści z tego uwikłania, jak i je wzmacniają. Politechnika w Monachium otrzymuje

198,5 mln euro (218 mln dolarów) w ramach finansowania z programu EC Horizon,³⁰⁷ w tym 11,47 mln euro (12,6 mln dolarów) na 22 projekty współpracy z izraelskimi partnerami, firmami wojskowymi i technologicznymi.³⁰⁸ Uniwersytet i Israel Aerospace Industries otrzymały 792 795,75 euro (868 416 dolarów) na wspólny rozwój, wraz z innymi uczestnikami, technologii ekologicznego tankowania wodoru,³⁰⁹ istotnej dla Israel Aerospace Industries

²⁹⁶ <https://en.huji.ac.il/Constitution>; oraz <https://campuscore.ariel.ac.il/wp/au-international/visitor-guide/>.

²⁹⁷ Wind, *Towers of Ivory and Steel*; zob. również np. <https://besacenter.org/palestinians-hopeless-terror-declines-hopeful-terrorism-increases/>.

²⁹⁸ <https://www.elbitsystems.com/blog/where-robots-go-to-play>; <https://in.bgu.ac.il/en/bgn/Pages/industry.aspx>; <https://aerospace.technion.ac.il/academia-industry-relations/>; <https://en.huji.ac.il/news/hebrew-university-and-technion-partner-ibm-advance-artificial-intelligence>; oraz <https://americansforbgu.org/emc-ibm-and-lockheed-martin-in-silicon-wadi/>.

²⁹⁹ Zgłoszenie 3.1.17; <https://fnl.mit.edu/may-june-2024/no-more-mit-research-for-israels-ministry-of-defense/>; oraz <https://archive.org/details/mit-science-for-genocide/page/32/mode/2up>, str. 33.

³⁰⁰ <https://vpf.mit.edu/sites/default/files/downloads/AuditReport/2023%20MIT%20Uniform%20Guidance%20Report.pdf>, str. 164; oraz www.cs.technion.ac.il/events/view-event.php?evid=10573; <https://arxiv.org/abs/2212.03298>; oraz www.newscientist.com/article/2282656-israel-used-worlds-first-ai-guided-combat-drone-swarm-in-gaza-attacks/.

³⁰¹ <https://vpf.mit.edu/sites/default/files/downloads/AuditReport/2023%20MIT%20Uniform%20Guidance%20Report.pdf>, str. 164; oraz <https://doi.org/10.1145/2185677.2185739>; <https://oar.a-star.edu.sg/communities-collections/articles/19403>.

³⁰² <https://archive.org/details/mit-science-for-genocide/page/38/mode/2up?q=pursuit+algorithms>, str. 39.

³⁰³ <https://news.mit.edu/2019/lockheed-martin-mit-misti-seed-fund-0418>; oraz www.palestinechronicle.com/major-divestment-win-students-say-mit-has-cut-ties-with-lockheed-martin-fund/.

³⁰⁴ <https://ilp.mit.edu/membership>; www.business-humanrights.org/en/latest-news/usa-after-six-month-campaign-mit-cuts-ties-with-israeli-weapons-manufacturer-elbit-systems/; oraz <https://www.boston.com/news/local-news/2025/05/01/pro-palestine-students-claim-victory-after-israeli-weapons-manufacturer-leaves-mit-program/>.

³⁰⁵ https://dashboard.tech.ec.europa.eu/qs_digit_dashboard_mt/public/sense/app/1213b8cd-3ebe-4730-b0f5-fa4e326df2e2/sheet/0c8af38b-b73c-4da2-ba41-73ea34ab7ac4/state/analysis (terminy wyszukiwania: „Program ramowy = H2020 + Horyzont Europa” oraz „Kraj = Izrael”) https://dashboard.tech.ec.europa.eu/qs_digit_dashboard_mt/public/extensions/RTD_BI_public_Country_Profile/RTD_BI_public_Country_Profile.html?Country=IL; oraz https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-10-2024-001930_EN.html.

³⁰⁶ <https://cordis.europa.eu/project/id/101121288>.

³⁰⁷ https://dashboard.tech.ec.europa.eu/qs_digit_dashboard_mt/public/sense/app/dc5f6f40-c9de-4c40-8648-015d6ff21342/sheet/3bcd6df0-d32a-4593-b4fa-0f9529c8ffb0/state/analysis.

³⁰⁸ Tamże oraz <https://academiccomplicity.eu/germany/en/TUMU>.

³⁰⁹ <https://cordis.europa.eu/project/id/101138105>.

drony wojskowe używane w Strefie Gazy³¹⁰. Uniwersytet współpracuje z IBM Israel – firmą prowadzącą dyskryminujący izraelski rejestr ludności – w zakresie systemów chmury obliczeniowej i sztucznej inteligencji, w ramach finansowania w wysokości 7,75 mln euro (8,52 mln dolarów) otrzymanego przez IBM Israel w ramach programu Horizon.³¹¹ Uniwersytet współpracuje również przy projekcie o wartości 10,76 mln euro (11,71 mln dolarów) dotyczącym „płynnej wspólnej mobilności miejskiej”, w którym uczestniczy gmina Jerozolima.³¹² miasto umacniające aneksję poprzez transport miejski. Nie da się oddzielić wiedzy specjalistycznej, którą izraelscy partnerzy wnoszą do tych partnerstw, od wiedzy zdobytej i wykorzystanej w naruszeniach, z którymi są oni powiązani.

85. Wiele uniwersytetów utrzymało więzi z Izraelem pomimo eskalacji konfliktu po październiku 2023 r. Jednym z wielu brytyjskich przykładów⁽³¹³⁾ jest Uniwersytet w Edynburgu, który posiada prawie 25,5 mln funtów (31,72 mln dolarów) (2,5% swojego funduszu wieczystego) w czterech gigantach technologicznych – Alphabet, Amazon, Microsoft i IBM³¹⁴ – mających kluczowe znaczenie dla izraelskiego aparatu inwigilacji i trwającej destrukcji Strefy Gazy. Dzięki inwestycjom bezpośrednim i indeksowanym uniwersytet ten plasuje się wśród instytucji o największym zaangażowaniu finansowym w Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej. Uniwersytet współpracuje również z firmami wspierającymi izraelskie operacje wojskowe, w tym Leonardo S.p.A.⁽³¹⁵⁾ i Uniwersytetem Ben-Guriona, poprzez Laboratorium Sztucznej Inteligencji i Nauki o Danych na Uniwersytecie Ben-Guriona,⁽³¹⁶⁾ dzieląc się wynikami badań, które mają bezpośredni związek z atakami na Palestyńczyków.

86. Analiza zawarta w niniejszym raporcie stanowi jedynie niewielką część informacji otrzymanych przez specjalnego sprawozdawcę, który docenia istotną rolę studentów i pracowników w pociąganiu uniwersytetów do odpowiedzialności. Rzuca ona nowe światło na globalne represje wobec protestujących na kampusach: wydaje się, że bardziej prawdopodobnym motywem jest ochrona Izraela i interesów finansowych instytucji niż walka z rzekomym antysemityzmem.³¹⁷

V. Wnioski

87. Podczas gdy życie w Strefie Gazy jest niszczone, a Zachodni Brzeg poddawany jest eskalacji ataków, niniejszy raport pokazuje, dlaczego ludobójstwo dokonywane przez Izrael trwa nadal: ponieważ jest ono dla wielu lukratywne. Rzucając światło na polityczną ekonomię okupacji, która przerodziła się w ludobójstwo, raport ujawnia, w jaki sposób okupacja na zawsze stała się idealnym poligonem dla producentów broni i wielkich firm technologicznych – zapewniając nieograniczony popyt i podaż, niewielki nadzór i zerową odpowiedzialność – podczas gdy inwestorzy oraz instytucje prywatne i publiczne czerpią z tego swobodne zyski. Zbyt wiele wpływowych podmiotów korporacyjnych pozostaje nierozdzielnie powiązanych finansowo z izraelskim apartheidem i militaryzmem.

88. Po październiku 2023 r., kiedy budżet obronny Izraela podwoił się, a popyt, produkcja i zaufanie konsumentów spadły, międzynarodowa sieć korporacji podtrzymała izraelską gospodarkę. Blackrock i Vanguard należą do największych inwestorów w firmy zbrojeniowe mające kluczowe znaczenie dla arsenału ludobójczego Izraela. Największe światowe banki gwarantowały izraelskie obligacje skarbowe, które sfinansowały zniszczenia, a największe fundusze majątkowe i emerytalne zainwestowały środki publiczne i

³¹⁰ www.timesofisrael.com/israels-heaven-drones-says-its-hydrogen-fueled-flying-robots-are-a-military-game-changer/.

³¹¹ <https://cordis.europa.eu/project/id/101086248> oraz https://dashboard.tech.ec.europa.eu/qs_digit_dashboard_mt/public/sense/app/dc5f6f40-c9de--4c40-8648-015d6ff21342/sheet/3bcd6df0-d32a-4593-b4fa-0f9529c8ffb0/state/analysis (terminy wyszukiwania: „=ny program ramowy Horizon Europe”+ „nazwa prawna organizacji = IBM Israel – Science and Technology Ltd).

³¹² <https://cordis.europa.eu/project/id/101103646>.

³¹³ <https://lsepalestine.github.io/documents/LSESUPALESTINE-Assets-in-Apartheid-2024-Web.pdf>; <https://bdsatuc1.com/wp-content/uploads/2024/09/UCL-Investment-Report-2024-FINAL.pdf>; oraz <https://kclbdsforum.wordpress.com/#:~:text=The%20report%20has%20mapped%20how,committed>

³¹⁴ <https://uoe-finance.ed.ac.uk/sites/default/files/2025-03/List%20of%20Investments%202025%2031%20Jan%20.pdf>.

³¹⁵ <https://udrc.eng.ed.ac.uk/partners>.

³¹⁶ <https://datasciencelab.ise.bgu.ac.il/>.

³¹⁷ Walaa Alqaisiya i Nicola Perugini, „The academic question of Palestine” [Kwestia akademicka Palestyny], *Middle East Critique*, tom 33, nr 3 (2024).

prywatne oszczędności w gospodarce ludobójczej, jednocześnie twierdząc, że przestrzega wytycznych etycznych.

89. Firmy zbrojeniowe osiągnęły niemal rekordowe zyski, wyposażając Izrael w najnowocześniejszą broń, która zniszczyła praktycznie bezbronną ludność cywilną. Maszyny globalnych gigantów produkujących sprzęt budowlany odegrały kluczową rolę w zrównaniu Gazy z ziemią, uniemożliwiając powrót i odbudowę życia Palestyńczyków. Koncern energetyczne i górnicze, dostarczając źródła energii dla ludności cywilnej, napędzają infrastrukturę wojskową i energetyczną Izraela, wykorzystywaną do tworzenia warunków życia mających na celu zniszczenie narodu palestyńskiego.

90. Podczas gdy trwa ludobójstwo, nieubłagany proces brutalnej aneksji Zachodniego Brzegu, w tym Wschodniej Jerozolimy, trwa nadal. Agrobiznes nadal wspiera ekspansję osadnictwa. Największe platformy turystyczne online nadal normalizują nielegalność izraelskich kolonii. Globalne supermarkety nadal sprzedają produkty pochodzące z izraelskich osad. A uniwersytety na całym świecie, pod pozorem neutralności badań, nadal czerpią zyski z gospodarki działającej obecnie w trybie ludobójczym. W rzeczywistości są one strukturalnie uzależnione od współpracy z osadnikami i finansowania przez nich.

91. Biznes działa jak zwykle, ale nic w tym systemie, którego integralną częścią są przedsiębiorstwa, nie jest neutralne. Trwały ideologiczny, polityczny i gospodarczy motor rasowego kapitalizmu przekształcił izraelską gospodarkę okupacyjną opartą na wysiedlaniu i zastępowaniu ludności w gospodarkę ludobójczą. Jest to „wspólne przedsięwzięcie przestępcze”³¹⁸, w którym działania jednego podmiotu ostatecznie przyczyniają się do funkcjonowania całej gospodarki, która napędza, zasila i umożliwia to ludobójstwo.

92. Podmioty wymienione w niniejszym raporcie stanowią jedynie ułamek znacznie głębszej struktury zaangażowania korporacyjnego, czerpiącego zyski z naruszeń i zbrodni popełnianych na okupowanych terytoriach palestyńskich oraz umożliwiającego ich popełnianie. Gdyby podmioty korporacyjne dochodziły należytej staranności, już dawno zaprzestałyby współpracy z Izraelem. Dzisiaj żądanie pociągnięcia do odpowiedzialności jest tym bardziej pilne: każda inwestycja podtrzymuje system poważnych zbrodni międzynarodowych.

93. Obowiązki biznesu w zakresie praw człowieka nie mogą być oddzielone od nielegalnej kolonizacji izraelskich osadników na okupowanych terytoriach palestyńskich, która obecnie funkcjonuje jako machina ludobójcza, pomimo nakazu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, aby została ona całkowicie i bezwarunkowo zlikwidowana. Relacje przedsiębiorstw z Izraelem muszą zostać zerwane do czasu zakończenia okupacji i apartheidu oraz wypłacenia odszkodowań. Sektor przedsiębiorstw, w tym jego kierownictwo, musi zostać pociągnięty do odpowiedzialności, co jest niezbędnym krokiem w kierunku zakończenia ludobójstwa i rozmontowania globalnego systemu rasistowskiego kapitalizmu, który jest jego podstawą.

VI. Zalecenia

94. Specjalny sprawozdawca wzywa państwa członkowskie do:

(a) Nałożenie sankcji i pełnego embarga na dostawy broni do Izraela, w tym na wszystkie istniejące umowy i produkty podwójnego zastosowania, takie jak technologie i ciężki sprzęt cywilny;

(b) Zawieszenie lub uniemożliwienie wszystkich umów handlowych i stosunków inwestycyjnych oraz nałożenie sankcji, w tym zamrożenie aktywów, na podmioty i osoby fizyczne zaangażowane w działania, które mogą stanowić zagrożenie dla Palestyńczyków;

(c) Egzekwowanie odpowiedzialności, zapewnienie, że podmioty korporacyjne ponoszą konsekwencje prawne za udział w poważnych naruszeniach prawa międzynarodowego.

95. Specjalny sprawozdawca wzywa podmioty korporacyjne do:

(a) Do niezwłocznego zaprzestania wszelkiej działalności gospodarczej i zerwania stosunków bezpośrednio związanych z naruszeniami praw człowieka, przyczyniających się do nich lub powodujących je, oraz

³¹⁸ Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy, *prokurator przeciwko Karemera i Ngirumpatse*, sprawa nr ICTR-98-44-T, wyrok i sentencja, 2 lutego 2012 r., pkt 62.

międzynarodowych zbrodni przeciwko ludności palestyńskiej, zgodnie z międzynarodowymi obowiązkami przedsiębiorstw i prawem do samostanowienia;

(b) Wypłacenie odszkodowań ludności palestyńskiej, w tym w formie podatku od majątku apartheidowego, podobnego do podatku wprowadzonego w RPA po zniesieniu apartheidu.

96. Specjalny sprawozdawca wzywa Międzynarodowy Trybunał Karny i sądy krajowe do przeprowadzenia dochodzenia i ścigania kadry kierowniczej przedsiębiorstw i/lub podmiotów korporacyjnych za ich udział w popełnieniu zbrodni międzynarodowych i praniu dochodów pochodzących z tych zbrodni.

97. Specjalny sprawozdawca wzywa Organizację Narodów Zjednoczonych do:

(a) Aby dostosować się do opinii doradczej Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 2024 r.;

(b) Włączenie wszystkich podmiotów zaangażowanych w bezprawną okupację izraelską do bazy danych OHCHR (z zapewnieniem odpowiedniego dostępu na stronie internetowej OHCHR).

98. Specjalny sprawozdawca wzywa związki zawodowe, prawników, społeczeństwo obywatelskie i zwykłych obywateli do naciskania na bojkot, wycofanie inwestycji, sankcje, sprawiedliwość dla Palestyny i pociągnięcie do odpowiedzialności na szczeblu międzynarodowym i krajowym; wspólnie ludzie na całym świecie mogą położyć kres tym niewyobrażalnym zbrodniom.

99. Niniejszy raport został sporządzony w momencie głębokich i burzliwych przemian. Okrucieństwa, których świadkami jesteśmy na całym świecie, wymagają pilnego pociągnięcia do odpowiedzialności i sprawiedliwości, co wymaga podjęcia działań dyplomatycznych, gospodarczych i prawnych przeciwko tym, którzy utrzymywali i czerpali zyski z gospodarki okupacyjnej, która przerodziła się w ludobójstwo. To, co będzie dalej, zależy od wszystkich.

Załącznik

Przegląd ram prawnych regulujących odpowiedzialność prawną podmiotów korporacyjnych na okupowanym terytorium palestyńskim

1. Wprowadzenie

1. Niniejszy załącznik określa międzynarodowe ramy prawne mające szerokie zastosowanie do sektora przedsiębiorstw zaangażowanego na okupowanych terytoriach palestyńskich (oPt). Jego celem jest dostarczenie wytycznych dotyczących interpretacji i stosowania pojęć prawnych oraz ustaleń faktycznych przedstawionych w głównym sprawozdaniu. Nie ma on na celu wyczerpującego omówienia prawa międzynarodowego w tej dziedzinie, ale przedstawia ogólne zasady odpowiedzialności przedsiębiorstw, w szczególności te mające zastosowanie w przypadku podmiotów korporacyjnych⁽¹⁾ zaangażowanych w wysiedlanie Palestyńczyków z ich ziem i zastępowanie ich nielegalnymi koloniami, co jest sprzeczne z prawem międzynarodowym. Podmioty korporacyjne narażone są na pociągnięcie do odpowiedzialności za wyzysk, nadużycia, a nawet przestępstwa. Chociaż odpowiedzialność przedsiębiorstw za naruszenia i współudział w nich była wyraźnie widoczna na okupowanych terytoriach palestyńskich przed październikiem 2023 r., późniejsze zmiany faktyczne i prawne mogą spowodować, że przedsiębiorstwa zostaną uznane za współodpowiedzialne za bezprawne okupację i ludobójstwo.

2. Odpowiedzialność przedsiębiorstw na mocy prawa międzynarodowego

2. Odpowiedzialność przedsiębiorstw za naruszenia praw człowieka, międzynarodowego prawa humanitarnego i przestępstwa na mocy prawa międzynarodowego regulują instrumenty prawne na szczeblu krajowym, regionalnym i międzynarodowym.

3. Wytyczne ONZ dotyczące biznesu i praw człowieka (UNGPs) stanowią normatywne ramy na poziomie międzynarodowym regulujące postępowanie przedsiębiorstw w zakresie praw człowieka.² Określają one, co państwa i podmioty gospodarcze muszą zrobić, aby wypełnić istniejące zobowiązania wynikające z międzynarodowego prawa dotyczącego praw człowieka, i już teraz mają znaczący wpływ na prawo krajowe i politykę. W rzeczywistości UNGP stanowią normatywne ramy, przez które można oceniać postępowanie przedsiębiorstw w celu ustalenia faktów istotnych z prawnego punktu widzenia w sporach sądowych dotyczących odpowiedzialności przedsiębiorstw. Dotyczą one zarówno zapobiegania negatywnym skutkom dla praw człowieka, jak i zapewnienia podjęcia działań naprawczych w przypadku, gdy postępowanie przedsiębiorstwa *powoduje* takie skutki, *przyczynia się* do nich lub jest z nimi *bezpośrednio związane*.⁽³⁾ Co istotne, podwyższone wymogi normatywne mają zastosowanie w sytuacjach konfliktu, okupacji i strukturalnej podatności na zagrożenia, zwłaszcza gdy krajowe egzekwowanie międzynarodowego prawa dotyczącego praw człowieka może być słabe lub zagrożone, co powoduje konieczność międzynarodowego nadzoru⁽⁴⁾

4. Inne obszary prawa międzynarodowego ustanawiają szczególne obowiązki prawne dla przedsiębiorstw, w szczególności międzynarodowe prawo humanitarne – które jest wiążące dla podmiotów niepaństwowych uczestniczących w konfliktach zbrojnych⁵ – oraz międzynarodowe prawo karne, na mocy którego osoby fizyczne, takie jak członkowie kadry kierowniczej przedsiębiorstw, a w coraz większym stopniu również same przedsiębiorstwa, mogą zostać pociągnięte do odpowiedzialności karnej⁽⁶⁾. Sądy krajowe są właściwe w pierwszej instancji do egzekwowania odpowiedzialności przedsiębiorstw za naruszenia praw człowieka i zbrodnie międzynarodowe.

2.1. Państwa jako główni nosiciele obowiązków

5. Prawo międzynarodowe przyznaje państwom podstawową rolę w zapewnianiu, aby podmioty korporacyjne nie naruszały prawa międzynarodowego i przestrzegały praw człowieka, w ramach ich obowiązku poszanowania, ochrony i realizacji praw człowieka. Zgodnie z międzynarodowym prawem dotyczącym praw człowieka, potwierdzonym w

¹ A/HRC/59/23], pkt 5

² Organizacja Narodów Zjednoczonych, Wytyczne dotyczące biznesu i praw człowieka, www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinessshr_en.pdf

³ UNGP 13

⁴ UNDP, *Heightened Human Rights Due Diligence for Businesses in Conflicted Affect Contexts: A Guide*, www.undp.org/publications/heightened-human-rights-due-diligence-business-conflict-affected-contexts-guide („UNDP Heightened HRDD”); komentarz do UNGP 7; OECD, *Wytyczne dla przedsiębiorstw wielonarodowych dotyczące odpowiedzialnego prowadzenia działalności gospodarczej*, www.oecd.org/en/publications/oecd-guidelines-for-multinational-enterprises-on-responsible-business-conduct_81f92357-en.html („Wytyczne OECD”), pkt 43

⁵ A/75/212 (2020), pkt 10

⁶ Zob. sekcja 2.3

UNGPs, państwa mogą zostać uznane za naruszające swoje zobowiązania w zakresie praw człowieka, jeżeli nie podejmują odpowiednich kroków w celu zapobiegania, badania, karania i naprawiania nadużyć popełnianych przez podmioty prywatne w przypadku naruszenia praw człowieka.⁷ Państwa mają obowiązek rozszerzyć te regulacje i nadzór na działalność przedsiębiorstw prowadzoną poza ich terytorium, zgodnie z ogólnymi zobowiązaniami w zakresie praw człowieka mającymi zastosowanie poza terytorium państwa.⁸

6. Ponadto, zgodnie z zasadami odpowiedzialności państwa, naruszenia praw człowieka przez podmioty prywatne będą przypisywane państwu, w którym podmiot korporacyjny działa na polecenie lub pod kontrolą lub kierownictwem państwa, jest uprawniony na mocy ustawodawstwa państwowego do wykonywania elementów władzy rządowej lub w którym państwo uznaje i przyjmuje takie postępowanie za swoje własne.⁹ W związku z tym UNGP wymagają od państw podjęcia dodatkowych kroków w celu ochrony przed naruszeniami praw człowieka przez podmioty korporacyjne będące własnością państwa, kontrolowane przez państwo lub otrzymujące od państwa znaczne wsparcie.¹⁰

2.2. Obowiązki podmiotów korporacyjnych

7. UNGPs mają zastosowanie do wszystkich przedsiębiorstw, „niezależnie od ich wielkości, sektora, kontekstu operacyjnego, własności i struktury”.¹¹ Odpowiedzialność podmiotów korporacyjnych za naruszenia praw człowieka i przestępstwa na mocy prawa międzynarodowego istnieje niezależnie od odpowiedzialności państw i niezależnie od działań podejmowanych przez państwa w celu zapewnienia poszanowania praw człowieka. W związku z tym przedsiębiorstwa muszą przestrzegać praw człowieka, nawet jeśli państwo, w którym prowadzą działalność, tego nie robi, i mogą zostać pociągnięte do odpowiedzialności, nawet jeśli przestrzegają przepisów krajowych obowiązujących w miejscu prowadzenia działalności.⁽¹²⁾ Innymi słowy, przestrzeganie przepisów krajowych nie wyklucza odpowiedzialności ani nie stanowi jej podstawy.

8. Podmioty korporacyjne są zobowiązane zarówno do unikania naruszenia praw człowieka, jak i do reagowania na naruszenia praw człowieka wynikające z ich własnej działalności lub relacji biznesowych z innymi podmiotami. Aby to osiągnąć, UNGP ustanawiają „kontinuum zaangażowania” i związane z nim obowiązki. Odzwierciedlają one złożoność struktur korporacyjnych i łańcuchów wartości ekonomicznej oraz fakt, że charakter zaangażowania przedsiębiorstwa w konkretny wpływ na prawa człowieka może zmieniać się w czasie, tak że jeśli nie podejmie ono odpowiednich działań, może przesunąć się w górę tego kontinuum. Działalność podmiotu gospodarczego i jego relacje można postrzegać jako część ekosystemu, który łącznie (poprzez popełnianie, ułatwianie, umożliwianie i/lub czerpanie korzyści) może mieć negatywny wpływ na prawa człowieka, prowadząc do ich naruszeń.⁽¹³⁾

9. Odpowiedzialność podmiotu korporacyjnego zależy przede wszystkim od tego, czy jego działania lub relacje w całym łańcuchu dostaw/wartości¹⁴ stwarzają ryzyko lub faktycznie:

- (a) *powodują* naruszenia praw człowieka¹⁵, ponieważ ich własna działalność ma zasadnicze znaczenie dla możliwości wystąpienia naruszeń praw człowieka¹⁶
- (b) *przyczyniają się do* naruszeń poprzez własną działalność – bezpośrednio lub za pośrednictwem podmiotu zewnętrznego (rządu, przedsiębiorstwa lub innego podmiotu). Obejmuje to wszelką działalność lub relacje, w przypadku których można ustalić związek przyczynowy między podmiotem korporacyjnym

⁷ A/HRC/4/35/Add.1 (2007); UNGP 1-7

⁸ Komentarz do UNGP 7, CCPR, Komentarz ogólny nr 31 (2004), pkt 10; CESCR, Komentarz ogólny nr 24 (2017), pkt 25–37; uwzględnić CCPR/C/DEU/CO/6, pkt 16

⁹ *Artykuły dotyczące odpowiedzialności państw za międzynarodowe czyny bezprawne*, art. 5, 8, 9, 11; CESCR Komentarz ogólny nr 24 (2017), pkt 11

¹⁰ UNGP 4

¹¹ UNGP 14

¹² UNGP 23; komentarz do UNGP 11; wytyczne OECD, pkt 43; HR/PUB/12/02 (2012), s. 13–14; https://ipisresearch.be/wp-content/uploads/2024/06/20240328_Due-diligence-and-corporate-accountability-in-the-arms-value-chain.pdf.

¹³ UNGP 13; Zgłoszenie (1.13.a)

¹⁴ A/HRC/RES/17/4 (2011); Irene Pietropaoli, „Expert Legal Opinion: the Obligations of Third States and Corporations to Prevent and Punish Genocide” (Opinia prawna ekspertów: obowiązki państw trzecich i korporacji w zakresie zapobiegania zbrodniom przeciwko ludności i karania ludobójstwa), 5 czerwca 2024 r., www.alhaq.org/advocacy/23294.html, s. 38.

¹⁵ Uwaga: w wytycznych ONZ mowa jest o „niekorzystnym wpływie na prawa człowieka”, natomiast w niniejszym tekście użyto terminu „naruszenia praw człowieka”, aby odzwierciedlić kontekst terytoriów palestyńskich okupowanych przez Izrael, gdzie dochodzi do naruszeń i przestępstw.

¹⁶ UNGP 13, zgłoszenie (1.13.b) s. 20

działania i wynikające z nich naruszenia.¹⁷ Związek przyczynowy między działaniami podmiotu a wynikającymi z nich nadużyciami uznaje się za istniejący, jeżeli podmiot ten ułatwił lub umożliwił nadużycia, stworzył silne bodźce dla osób trzecich do naruszenia międzynarodowego prawa dotyczącego praw człowieka lub podjął działania „równoległe z osobą trzecią, prowadzące do skumulowanych skutków”.¹⁸

- (c) *bezpośrednio związane* z naruszeniami poprzez swoją działalność, produkty, usługi lub relacje korporacyjne, chociaż nie muszą same przyczyniać się do nadużyć.¹⁹

10. Wytyczne ONZ oczekują od podmiotów gospodarczych, że zapewnią, iż nie są zamieszane w łamanie praw człowieka, poprzez **okresowe** przeprowadzanie **należytej staranności w zakresie praw człowieka (HRDD)** w celu identyfikacji problemów i dostosowania swojego postępowania.²⁰ Ponadto w sytuacjach konfliktu zbrojnego, okupacji i innych przypadków powszechnej przemocy oczekuje się, że podmioty gospodarcze będą stosować **wzmoczoną należytą staranność w zakresie praw człowieka** przez cały okres trwania konfliktu.²¹

11. W ramach tego wzmoczonego procesu – który jest niezbędny na okupowanych terytoriach palestyńskich – podmioty gospodarcze powinny zadać sobie trzy pytania dotyczące swoich działań i zaniechań:

- (a) Czy istnieje rzeczywisty lub potencjalny negatywny wpływ na prawa człowieka lub czy konflikt jest powiązany z działalnością, produktami lub usługami podmiotu gospodarczego?
- (b) Jeśli tak, to czy działalność podmiotu korporacyjnego zwiększa ryzyko wystąpienia tego wpływu?
- (c) Jeśli tak, to czy działania podmiotu gospodarczego same w sobie byłyby wystarczające, aby co spowodowało ten wpływ?²²

12. Odpowiadając na te pytania, podmioty gospodarcze muszą wziąć pod uwagę:

- Konflikt zawsze wywiera negatywny wpływ na prawa człowieka, dlatego podmiot korporacyjny działający w obszarze konfliktu zawsze powoduje, przyczynia się do lub jest bezpośrednio powiązany z wpływem na prawa człowieka;
- Działalność przedsiębiorstw na obszarach dotkniętych konfliktem nigdy nie może być „neutralna”; nawet jeśli podmiot korporacyjny nie opowiada się po żadnej ze stron konfliktu, jego działalność nieuchronnie wpłynie na dynamikę konfliktu;
- Podmioty korporacyjne muszą przestrzegać standardów międzynarodowego prawa humanitarnego i obowiązku zapobiegania ludobójstwu, oprócz praw człowieka.²³

13. Na podstawie powyższej oceny podmiot korporacyjny ma szczególne obowiązki prawne:

- (a) W *przypadku* naruszenia praw człowieka (odpowiedź „tak” na wszystkie trzy pytania) ma obowiązek zaprzestać działania oraz zapewnić środki zaradcze i zadośćuczynienie za wyrządzoną szkodę.²⁴

¹⁷ Rachel Davis, „Wytyczne ONZ dotyczące biznesu i praw człowieka oraz obszarów dotkniętych konfliktami: obowiązki państw i odpowiedzialność biznesu”, *Int'l Rev. Red Cross*, tom 94, nr 887, (2012), s. 973; Tara Van Ho, „Definiowanie relacji: »przyczyna, przyczynienie się i bezpośredni związek« w Wytycznych ONZ dotyczących biznesu i praw człowieka”, *Human Rights Quarterly*, tom 43, nr 4, (listopad 2021 r.), s. 634; zob. również uwaga przewodniczącego negocjacji w sprawie zmiany z 2011 r. dotycząca terminologii „bezpośrednio powiązany”, Wytyczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych (wersja z 2011 r.), <https://mneguidelines.oecd.org/global-forum/GFRBC-2014-financial-sector-document-3.pdf>.

¹⁸ Tamże

¹⁹ Irene Pietropaoli, „Expert Legal Opinion”, s. 38.

²⁰ Komentarz do zasad 17 i 19 zawarty w Wytycznych ONZ; Tara Van Ho, „Defining the Relationships”, s. 631, John Ruggie, *Just Business: Multinational Corporations and Human Rights* (2013), s. 99; Surya Deva, „Mandatory human rights due diligence laws in Europe: A mirage for rightsholders?”, *Leiden Journal of International Law*, tom 36 (2023), 389.

²¹ UNGP 7; Wytyczne UNDP dotyczące wzmocnionego HRDD; A/75/212 (2020); A/HRC/17/32 (2011).

²² Wytyczne UNDP dotyczące wzmocnionego HRDD; str. 26.

²³ UNGP 7, komentarz 23; UNDP Heightened HRDD, s. 10; ONZ, *Framework of Analysis for Atrocity Crimes – A tool for prevention*, 2014, www.refworld.org/reference/manuals/un/2014/en/102631 („Framework for Atrocity Crimes”); A/75/212 (2020), pkt 43; www.ohchr.org/Documents/Issues/Business/OPTStatement6June2014.pdf; Zob. również: T.L. Van Ho i M.K. Alshaleel, „The Mutual Fund Industry and the Protection of Human Rights” *Human Rights Law Review*, tom 18, nr 1 (2018).

²⁴ OHCHR, *The Corporate Responsibility to Respect Human Rights: Interpretative Guide*, 2017, www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/HR.PUB.12.2_En.pdf („OHCHR Interpretative Guide”), s. 5; Tara Van Ho, „Defining the Relationships”.

- (b) W przypadku gdy *przyczynia się do* naruszeń praw człowieka (odpowiedź „tak” na pytania 1 i 2, „nie” na pytanie 3), ma obowiązek podjąć niezbędne kroki w celu zaprzestania lub zapobieżenia własnemu udziałowi w naruszeniach praw człowieka (w tym zerwaniu stosunków), złagodzenia wszelkich pozostałych skutków poprzez wykorzystanie swojej pozycji oraz współpracy w naprawie szkód²⁵).
- (c) W przypadku *bezpośredniego związku* z naruszeniami praw człowieka (odpowiedź „tak” tylko na pytanie 1) podmiot jest zobowiązany do wykorzystania swojej pozycji, w tym poprzez współpracę, w celu zapobiegania lub złagodzenia wpływu na prawa człowieka.²⁶ Jeżeli pozycja ta okaże się nieskuteczna, podmiot musi rozważyć zerwanie stosunków.²⁷ Nie wycofanie się z kontekstu wysokiego ryzyka (pomimo należytej staranności) zwiększa odpowiedzialność podmiotu gospodarczego za naruszenie.²⁸

14. Kluczowym i często niezrozumiałym aspektem ram jest to, że przy ocenie działań przedsiębiorstwa liczy się istotny wpływ tych działań na *obecną i potencjalną* ochronę praw człowieka oraz na sam kontekst dotknięty konfliktem²⁹, a nie stopień dołożonej staranności lub stopień zaniedbania³⁰. Innymi słowy, przeprowadzenie należytej staranności nie zwalnia podmiotu gospodarczego z odpowiedzialności.³¹ Liczy się wpływ na prawa człowieka oraz działania podjęte w celu uniknięcia lub wyeliminowania ryzyka.

15. **Dlatego ważne jest, żeby dobrze zidentyfikować naruszenie.** Oznacza to, że firmy muszą sprawdzić, czy konkretne naruszenia praw człowieka mogą też być częścią bardziej strukturalnych i systemowych naruszeń prawa międzynarodowego. Według UNGP, to jak poważny jest wpływ na prawa człowieka, decyduje o tym, jaka jest odpowiedzialność firmy i czy kroki, które podjęła, żeby zapobiec, zatrzymać i naprawić poważne naruszenia,³² są wystarczające. Na przykład podmiot korporacyjny może *przyczyniać się do* wyburzania domów i przymusowych wysiedleń. Jednak w kontekście rozbudowy osiedli lub bardziej strukturalnych przestępstw działania podmiotu korporacyjnego mogą być również *bezpośrednio związane* z utrzymywaniem apartheidu, dyskryminacji rasowej i ludobójstwa lub *przyczyniać się do* tych naruszeń, jeżeli systematyczne przymusowe wysiedlenia stanowią element składowy tych przestępstw w miarę ich popełniania. *Przyczyniają się* one również w sposób nieodłączny do naruszenia prawa do samostanowienia.

16. Ponadto złożoność oczekiwanych procesów HRDD i pilność, z jaką podmioty korporacyjne muszą działać, są proporcjonalne do skali, zakresu i nieodwracalności występujących naruszeń.³⁴ W sytuacjach, w których istnieją wyraźne dowody na trwające, powszechne naruszenia praw człowieka, podmiot korporacyjny musi traktować ryzyko zaangażowania jako kwestię zgodności z prawem, a w najbardziej ekstremalnych okolicznościach zaprzestać działalności w danym państwie. Wzmocnione HRDD umożliwia podmiotom korporacyjnym przewidywanie eskalacji naruszeń i podjęcie niezbędnych działań, *zanim* naruszenia te się zmaterializują.³⁵ Niepodjęcie takich działań wpływa na stopień zaangażowania i zakres, w jakim działania te zostaną uznane za wystarczające, co ma wpływ na ocenę odpowiedzialności. W ten sposób podmiot korporacyjny *bezpośrednio powiązany* z ojczyzną

²⁵ Komentarz do UNGP 19, UNGP 22.

²⁶ Komentarz do UNGP 17.

²⁷ Komentarz do UNGP 19; Wytyczne interpretacyjne OHCHR, s. 7.

²⁸ Komentarz do UNGP 19; Tara Van Ho, „Defining the Relationships”, str. 635; OHCHR, odpowiedź na wniosek BankTrack o poradę dotyczącą stosowania Wytycznych ONZ dotyczących biznesu i praw człowieka w kontekście sektora bankowego 5 (12 czerwca 2017 r.), www.ohchr.org/Documents/Issues/Business/InterpretationGuidingPrinciples.pdf, s. 7.

²⁹ John Ruggie i John Sherman, „The Concept of ‘Due Diligence’ in the UN Guiding Principles on Business and Human Rights: A Reply to Jonathan Bonnitcha and Robert McCorquodale”, *The European Journal of International Law*, tom 28, nr 3 (listopad 2017 r.), s. 923–924.

³⁰ UNGP 18 i komentarz; zgłoszenie (1.5.b); Ruggie i Sherman, „The Concept of Due Diligence” [Pojęcie należytej staranności], s. 924. Zob. David Bilchitz i Surya Deva, „The human rights obligations of business: a critical framework for the future” [Obowiązki przedsiębiorstw w zakresie praw człowieka: krytyczne ramy na przyszłość] w *Human Rights Obligations of Business: Beyond the Corporate Responsibility to Respect* [Obowiązki przedsiębiorstw w zakresie praw człowieka: poza odpowiedzialnością przedsiębiorstw za poszanowanie praw człowieka] (CUP, 2013), s. 11.

³¹ Tara Van Ho, „Definiowanie relacji”, str. 631; Surya Deva, „Obowiązkowa należyta staranność w zakresie praw człowieka”, str. 395–396.

³² Komentarz do UNGP 12, komentarz do 14

³³ UNGP 14; Wytyczne OECD, s. 31; zgłoszenie 1.3

³⁴ A/75/212 (2020), pkt 13.

³⁵ A/75/212 (2020), pkt 19–21; Ramy dotyczące zbrodni przeciwko ludzkości; Komentarz do UNGP 17; Wytyczne OECD, pkt 50, 51.

W przypadku kontynuowania wyburzeń i nieprzerwanie stosowania praktyk wyburzania, podmiot ten będzie *przyczyniał się* do tego naruszenia, ponosząc większą odpowiedzialność.⁽³⁶⁾

2.3. Kiedy odpowiedzialność może pociągać za sobą odpowiedzialność karną

17. Niepodejmowanie odpowiedzialnych działań zgodnych z prawem międzynarodowym może narazić podmioty korporacyjne na poważniejsze naruszenia, powodujące odpowiedzialność karną podmiotu *korporacyjnego* i/lub jego kierownictwa.

18. Wywodząc się z dziedzictwa procesów przemysłowców w Norymberdze,³⁷ odpowiedzialność przedsiębiorstw za zbrodnie międzynarodowe opiera się na uznaniu kluczowej roli gospodarki w czasach wojny i konfliktów,³⁸ oraz na fakcie, że podmioty korporacyjne mogą być zaangażowane w rażące naruszenia prawa międzynarodowego stanowiące zbrodnie *międzynarodowe*.

19. Poszczególni członkowie kadry kierowniczej mogą ponosić odpowiedzialność karną za działania swoich podmiotów korporacyjnych, w tym przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym.³⁹ Jednocześnie, w wyniku krystalizowania się zwyczajowych zasad prawa międzynarodowego, coraz częściej również same podmioty *korporacyjne* mogą ponosić odpowiedzialność karną.^{40, 46} Obejmuje to niektóre jurysdykcje krajowe,⁴¹ które przypisują odpowiedzialność karną przedsiębiorstwom oraz rosnącą liczbę traktatów, które sankcjonują odpowiedzialność karną osób prawnych, co oznacza, że zgodnie z prawem międzynarodowym przedsiębiorstwa mogą ponosić odpowiedzialność karną za określone przestępstwa, w tym ludobójstwo,⁴² apartheid,⁴³ finansowanie terroryzmu,⁴⁴ przestępczość zorganizowaną⁴⁵ i korupcję

20. Postępowanie przedsiębiorstw i ich kierownictwa może pociągać za sobą bezpośrednią odpowiedzialność karną, ale częściej stanowi współudział lub pomocnictwo. Może to obejmować podżeganie, wsparcie moralne⁽⁴⁷⁾ lub pomocnictwo, udzielanie pomocy lub wsparcia w popełnieniu przestępstwa⁽⁴⁸⁾ lub stworzenie warunków niezbędnych do popełnienia zbrodni przeciwko ludzkości⁽⁴⁹⁾. Trybunały międzynarodowe zasadniczo uznały, że odpowiedzialność karna za takie formy współudziału: (a) *może* zostać ustalona, jeżeli pomoc lub wsparcie miały istotny wpływ

³⁶ UNGP 7, 13, 17, 19, 23 Komentarz.

³⁷ *Sprawa Krupp (Stany Zjednoczone Ameryki przeciwko Alfriedowi Kruppowi)*, wyrok z dnia 31 lipca 1948 r., w: *Procesy zbrodniarzy wojennych przed trybunałami wojskowymi w Norymberdze na mocy ustawy Rady Kontroli nr 10*, tom IX; *sprawa I.G. Farben (Stany Zjednoczone Ameryki Krauch i in.)*, wyrok z dnia 30 lipca 1948 r., w

Procesy zbrodniarzy wojennych przed trybunałami wojskowymi w Norymberdze pod kontrolą

Rady nr 10, tom VIII.

³⁸ Zgłoszenie (1.3): Anita Ramasastry, „Współudział przedsiębiorstw: od Norymbergi do Rangun – analiza przypadków pracy przymusowej i ich wpływu na odpowiedzialność międzynarodowych korporacji”, *Berkeley Journal of International Law*, tom 20, nr 1, s. 91. Annika van Baar, „Transnational Holocaust Litigation and Corporate Accountability for Atrocities Beyond Nuremberg” (19 lutego 2019 r.); Jonathan Kolieb, „Through the Looking-Glass: Nuremberg’s Confusing Legacy on Corporate Accountability under International Law” [Po drugiej stronie lustra: zagmatwana spuścizna Norymbergi w zakresie odpowiedzialności przedsiębiorstw na mocy prawa międzynarodowego], *American University International Law Review*, tom 32, nr 2, (2017), s. 569, 582.

³⁹ Michael Kelly, *Prosecuting Corporations for Genocide* (OUP, 2016); zgłoszenie 1.3; A/75/212, pkt 11.

⁴⁰ Komisja Prawa Międzynarodowego, Projekt artykułów dotyczących zapobiegania zbrodniom przeciwko ludzkości i karania za nie, wraz z komentarzami, 2019 r., A/74/10, str. 81-84, https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/7_7_2019.pdf, Unia Afrykańska, Protokół w sprawie zmian do Protokołu ustanawiającego statut Afrykańskiego Trybunału Sprawiedliwości i Praw Człowieka, 27 czerwca 2014 r., art. 46 (jeszcze nie weszło w życie); Specjalny Trybunał dla Libanu, *New TV S.A.L. Karma Mohamed Tashin Al Khayat*, sprawa nr STL-14-05/PT/AP/AR126.1, postanowienie z dnia 2 października 2014 r.; *Stany Zjednoczone przeciwko Krauch i in.* (sprawa I.G. Farben), VIII Procesy zbrodniarzy wojennych przed trybunałami wojskowymi w Norymberdze, iii-iv (1952); *contra* Konferencja dyplomatyczna pełnomocników ONZ w sprawie ustanowienia Międzynarodowego Trybunału Karnego, Rzym, 15 czerwca – 17 lipca 1998 r., oficjalne protokoły, tom III (A/CONF.183/13), art. 23, ust. 6, przypis 71.

⁴¹ Np. Ekwador, Código Orgánico Integral Penal, Registro Oficial, Suplemento, Año 1, N° 180, 10 lutego 2014 r., art. 90; www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/businessand_intcrime.pdf

⁴² Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, art. VI; *Stosowanie Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa (Bośnia i Hercegowina przeciwko Serbii i Czarnogórze)*, wyrok, I.C.J. Reports 2007, pkt 420; Michael Kelly, *Prosecuting Corporations for Genocide*.

⁴³ Międzynarodowa konwencja w sprawie zwalczania i karania zbrodni apartheidu (1973), art. I ust. 2.

⁴⁴ Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu finansowania terroryzmu, art. 5

⁴⁵ Konwencja ONZ przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, art. 10.

⁴⁶ Konwencja ONZ przeciwko korupcji, art. 26.

⁴⁷ Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii, *prokurator przeciwko Blaškić*, sprawa nr IT-95-14-A, 29 kwietnia 2004 r., pkt 46-47.

⁴⁸ *Prokurator przeciwko Akayesu*, sprawa nr ICTR-96-4-T, pkt 533-538; *Prokurator przeciwko Blagojevićowi*, sprawa nr IT-02-60-T, pkt 777; Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy, *prokurator przeciwko Kamuhandzie*, sprawa nr ICTR-95-54A-A, wyrok z dnia 22 stycznia 2003 r., pkt 596.

⁴⁹ Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy, *prokurator przeciwko Nahimana, Barayagwiza i Ngeze*, sprawa nr ICTR-99-52-T, wyrok, streszczenie, 3 grudnia 2003 r., pkt 973-974.

dotyczącej popełnienia przestępstwa,⁵⁰ oraz (b) zależy od wiedzy posiadanej przez podmiot/osobę wykonującą, na temat sposobu wykorzystania jego usług lub działań oraz wpływu na popełnienie przestępstwa⁽⁵¹⁾

21. Innymi słowy, nie jest konieczne wykazanie, że podmiot lub osoba fizyczna *zamierzała* wyrządzić konkretną szkodę; wystarczy, że udzielając wsparcia logistycznego, finansowego lub operacyjnego, mieli oni rzeczywistą lub konstruktywną *wiedzę*, że główni *sprawcy* dopuścili się danego przestępstwa⁵² lub, w przypadku postępowań przed MTK, działali „w celu ułatwienia popełnienia takiego przestępstwa”.⁵³ Kontrola finansowa i zarządcza nad podmiotem korporacyjnym zaangażowanym w przestępstwo jest wystarczająca do ustalenia podstawy indywidualnej odpowiedzialności karnej⁵⁴. Orzecznictwo potwierdziło, że podmioty korporacyjne nie mogą uniknąć odpowiedzialności, twierdząc, że jedynie wykonywały umowy handlowe⁽⁵⁵⁾.

2.4. Mechanizmy egzekwowania

22. Te międzynarodowe ramy są egzekwowane za pomocą szeregu mechanizmów – zwłaszcza na szczeblu krajowym i regionalnym – ustanowionych przez państwa w celu wypełnienia zobowiązań prawnych określonych w sekcji 2.1.

23. Dla wielu podmiotów korporacyjnych kluczową zachętą do przestrzegania praktyk poszanowania praw człowieka jest ryzyko utraty reputacji w wyniku udziału w naruszeniach praw człowieka i przestępstwach międzynarodowych. Na przykład baza danych ONZ (zob. pkt 3.1 poniżej)⁵⁶ znacznie przyczyniła się do zwiększenia świadomości na temat odpowiedzialności przedsiębiorstw w okupowanych terytoriach palestyńskich i wpłynęła na decyzje o wycofaniu inwestycji.

24. Analiza wszystkich mechanizmów legislacyjnych i politycznych przyjętych przez państwa wykracza poza zakres niniejszego sprawozdania. W wielu jurysdykcjach naruszenia przez przedsiębiorstwa norm *jus cogens*, zwyczajowego prawa międzynarodowego, międzynarodowego prawa karnego i międzynarodowego prawa praw człowieka podlegają egzekwowaniu przed sądami, podczas gdy w innych jurysdykcjach ofiarom zapewniają użyteczne mechanizmy krajowe przepisy prawa karnego, prawa cywilnego dotyczące czynów niedozwolonych i zaniedbań oraz prawo umów. Wytyczne ONZ mogą i powinny być konsekwentnie stosowane jako normatywna perspektywa służąca ocenie postępowania przedsiębiorstw i ustalaniu faktów istotnych z prawnego punktu widzenia.

25. Przykłady odpowiedzialności przedsiębiorstw za naruszenia prawa międzynarodowego obejmują: w Wielkiej Brytanii – emisję toksyczne z kopalni miedzi prowadzonej przez spółkę zależną⁵⁷; w Holandii – dostawy gazu paraliżującego do Iraku⁵⁸; we Francji – płatności na rzecz grup zbrojnych w celu utrzymania cementowni

⁵⁰ Uwaga: najczęściej stosowany standard karny wymaga „istotnego wpływu” na popełnienie przestępstwa: Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii, *Prokurator przeciwko Tadicowi*, sprawa nr IT-94-I-T, 7 maja 1997 r., pkt 688-692; chociaż MTK nie ustanawia tak wysokiego standardu, wystarczy „wpływ”: Międzynarodowy Trybunał Karny, *prokurator przeciwko Bemba*, sprawa nr ICC-01/05-01/13, wyrok wydany zgodnie z art. 72 statutu, 19 października 2016 r., pkt 90; Międzynarodowy Trybunał Karny, *prokurator przeciwko Al Mahdi*, sprawa nr ICC-01/12-01/15, decyzja w sprawie potwierdzenia zarzutów, 24 marca 2016 r., pkt 26; Zob. Oona A. Hathaway i in., „Aiding and Abetting in International Criminal Law” [Pomocnictwo i podżeganie w prawie karnym międzynarodowym], *Cornell Law Review*, tom 104, (2019), s. 1606–1609.

⁵¹ Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii, *prokurator przeciwko Furundzija*, wyrok, sprawa nr IT-95-17/1-T, 10 grudnia 1998 r., pkt 209, 235; www.icj.org/wp-content/uploads/2012/06/Vol.1-Corporate-legal-accountability-thematic-report-2008.pdf, str. 9, 39-40; Irene Pietropaoli, „Expert Legal Opinion”, str. 18-19; zob. również *sprawa Lundin Oil* przed szwedzkim sądem okręgowym, <https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/lundin-petroleum-lawsuit-re-complicity-war-crimes-sudan/>.

⁵² *Prokurator przeciwko Akayesu*, sprawa nr ICTR-96-4-T, pkt 541; *Prokurator przeciwko Blagojević*, sprawa nr IT-02-60-T, pkt 384, 777; Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy, *prokurator przeciwko Ntakirutimana i Ntakirutimana*, sprawa nr ICTR-96-10-A i ICTR-96-17-A, wyrok apelacyjny, 13 grudnia 2004 r., pkt 500-501, 551; zob. również w kontekście odpowiedzialności państwa: *Stosowanie Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa (Bośnia i Hercegowina przeciwko Serbii i Czarnogórze)*, wyrok, I.C.J. Reports 2007, pkt 421; William A. Schabas, *Genocide in International Law: The Crime of Crimes* (CUP, 2009) s. 522.

⁵³ Statut Rzymski, art. 25 ust. 3 lit. c) (podkreślenie dodane); Międzynarodowy Trybunał Karny, *prokurator przeciwko Bembe*, sprawa nr ICC-01/05-01/13, wyrok wydany zgodnie z art. 74 statutu, pkt 97 (19 października 2016 r.).

⁵⁴ Międzynarodowy Mechanizm Resztkowy dla Międzynarodowych Trybunałów Karnych, *prokurator przeciwko Kabuga* (sprawa nr MICT-13-38-PT, Drugi zmieniony akt oskarżenia prokuratury, 1 marca 2021 r., pkt 9, 25, 30, 34).

⁵⁵ *Proces Bruno Tescha i dwóch innych (sprawa Cyklonu B)* (1947) 1 Law Reports of Trials of War Criminals 93 (brytyjski sąd wojskowy w Hamburgu) s. 102.

⁵⁶ A/HRC/RES/31/36 (2016); A/HRC/RES/53/25 (2023); baza danych ONZ: www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/regular-sessions/session31/database-hrc3136.

⁵⁷ Sąd Najwyższy Wielkiej Brytanii, *Vedanta Resources PLC przeciwko Lungowe* [2019] UKSC 20.

⁵⁸ Sąd Okręgowy w Hadze, *prokurator przeciwko Fransowi Cornelisowi Adrianusowi van Anraatowi*, 23 grudnia 2005 r., www.internationalcrimesdatabase.org/Case/178/Van-Anraat/.

w toku⁵⁹ oraz w Szwecji za wykorzystanie wojska do zabezpieczenia pól naftowych w Sudanie.⁶⁰ W Stanach Zjednoczonych pozew cywilny wniesiony na podstawie ustawy o odpowiedzialności cywilnej cudzoziemców (Alien Torts Statute), na mocy której sądy amerykańskie mogą pociągnąć amerykańskie korporacje do odpowiedzialności za „naruszenie prawa narodów”⁶¹ doprowadził do zawarcia ugody z amerykańską spółką naftową za jej współudział w naruszeniach w Mjanmie.⁶²

26. W przypadku gdy podmiot korporacyjny czerpie zyski z działań stanowiących przestępstwo międzynarodowe (np. zbrodnię wojenną, ludobójstwo, apartheid lub akt agresji), może to również stanowić przestępstwo podstawowe w rozumieniu przepisów dotyczących prania pieniędzy i dochodów z przestępstwa,⁶³ które istnieją w wielu jurysdykcjach krajowych które, jeśli zostaną skutecznie udowodnione, mogą mieć wpływ na wszystkie transakcje korporacyjne w całym łańcuchu dostaw, takie jak świadczenie usług ubezpieczeniowych, usług technicznych, usług księgowych i bankowych.⁶⁴

27. Krajowe przepisy dotyczące należytej staranności w zakresie praw człowieka obowiązują obecnie w kilku państwach, w tym we Francji,⁶⁵ Niemczech,⁶⁶ Norwegii⁶⁷ i Szwajcarii,⁶⁸ a po przyjęciu dyrektywy UE w sprawie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju w lipcu 2024 r.,⁶⁹ z zastrzeżeniem proponowanych zmian, można oczekiwać, że liczba ta wzrośnie w państwach UE. Przepisy te ustanawiają mechanizmy nadzoru i egzekwowania poprzez nakazy sądowe oraz skuteczne, proporcjonalne i odstraszające kary⁷¹. Często są one uzupełniane przepisami mającymi zastosowanie do poszczególnych sektorów, takich jak produkty podwójnego zastosowania służące do cyberinwigilacji⁷², praca przymusowa⁷³ oraz podmioty sprawozdające informacje niefinansowe⁷⁴.

28. Wytyczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych dotyczące odpowiedzialnego prowadzenia działalności gospodarczej otworzyły nowe możliwości kontroli⁷⁵. Wymagają one od wszystkich 51 państw, które je przyjęły, w tym Izraela⁷⁶, ustanowienia krajowych punktów kontaktowych (KPK) w celu promowania wytycznych i stworzenia pozasądowego mechanizmu rozpatrywania skarg, umożliwiającego organizacjom pozarządowym, związkom zawodowym, osobom poszkodowanym i społecznościom składanie skarg dotyczących bezpośredniej działalności lub łańcuchów dostaw

⁵⁹ „Communiqués de Presse: Lafarge Poursuivi Pour Financement Presume de Terrorisme” (15 listopada 2016 r.). Cour de cassation, [7 września 2021 r.] Pourvoi nr 19-87.036; www.asso-sherpa.org/lafarge-in-syria-french-supreme-court-issues-decisive-ruling-on-charges-faced-by-the-multinational.

⁶⁰ www.business-humanrights.org/en/latest-news/lundin-petroleum-lawsuit-re-complicity-war-crimes-sudan/.

⁶¹ Ustawa o odpowiedzialności cywilnej cudzoziemców, 28 Kodeks Stanów Zjednoczonych, ust. 1350; należy zwrócić uwagę na orzeczenia Sądu Najwyższego w sprawach *Sosa przeciwko Alvarez-Machain*, *Kiobel przeciwko Royal Dutch Petroleum*, *Jesner przeciwko Arab Bank* oraz *Nestle przeciwko Doe*, które w ostatnich latach znacznie ograniczyły zakres stosowania ustawy; zob. Federica Violi, „Navigating Corporate Accountability in International Economic Law: A Critical Overview” (Poruszanie się po kwestiach odpowiedzialności przedsiębiorstw w międzynarodowym prawie gospodarczym: krytyczny przegląd), (2024) w: Ioannis Papadopoulos, r., red., *Handbook of Accountability Studies: Politics, Law, Business, Work* (Podręcznik badań nad odpowiedzialnością: polityka, prawo, biznes, praca) (Elgar Publishing, w przygotowaniu, 2025).

⁶² *Doe przeciwko Unocal* (dalej „Unocal”) <https://earthrights.org/case/doe-v-unocal/#timelineff69-1a905f26-f4b6> *Wiwa przeciwko Royal Dutch Petroleum Co* (*Wiwa*), *Talisman*, *Bowoto przeciwko Chevron* (*Bowoto*), *John Does przeciwko Exxon Mobil Corp* (*Exxon Mobil*), *Rio Tinto* oraz *Beanal przeciwko Freeport-McMoran Inc.* (*Beanal*). 7

⁶³ Np. ustawa o dochodach z przestępstw z 2002 r. (Wielka Brytania)

⁶⁴ Zob. *World Uyghur Congress przeciwko National Crime Agency* [2024] EWCA Civ 715.

⁶⁵ Francuska ustawa o obowiązku czujności z 2017 r., *LOI n° 2017-399 du 27 mars 2017 relative au devoir de vigilance des sociétés mères et des entreprises donneuses d'ordre*.

⁶⁶ Niemiecka ustawa o obowiązkach przedsiębiorstw w zakresie należytej staranności w łańcuchu dostaw z 2021 r., *Gesetz über die unternehmerischen Sorgfaltspflichten in Lieferketten*, 16 lipca 2021 r.

⁶⁷ Norweska ustawa o przejrzystości z 2021 r., *ustawa dotycząca przejrzystości przedsiębiorstw oraz działań na rzecz podstawowych praw człowieka i godziwych warunków pracy*, <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2021-06-18-99>.

⁶⁸ Szwajcarska ustawa o należytej staranności z 2021 r., Nicolas Bueno, „Szwajcarskie przepisy dotyczące należytej staranności w zakresie praw człowieka: między prawem a polityką”, *Business and Human Rights Journal*, tom 6, nr 3 (2021), s. 542–549.

⁶⁹ Dyrektywa UE w sprawie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju, 2024/1760, (lipiec 2024 r.).

⁷⁰ www.business-humanrights.org/en/latest-news/eu-ohchr-publishes-commentary-on-omnibus-proposal-warns-that-omnibus-proposal-risks-backsliding-on-csdd/.

⁷¹ https://commission.europa.eu/business-economy-euro/doing-business-eu/sustainability-due-diligence-responsible-business/corporate-sustainability-due-diligence_en#what-are-the-obligations-for-companies; www.morganlewis.com/pubs/2024/03/the-first-french-court-rulings-on-the-duty-of-vigilance.

⁷² Rozporządzenie (UE) 2021/821

⁷³ Rozporządzenie (UE) 2024/301

⁷⁴ np. www.regjeringen.no/contentassets/9d68c55c272c41e99f0bf45d24397d8c/2022.09.05_gpfg_guidelines_observation_exclusion.pdf; www.ccc.ca/wp-content/uploads/2019/12/9.-CCC-Human-Rights-Due-Diligence-Guidelines-Defence-Security.pdf.

⁷⁵ Wytyczne OECD.

⁷⁶ <https://mneguidelines.oecd.org/ncps/israel.htm>.

przedsiębiorstw prowadzących działalność w państwie członkowskim OECD lub z jego terytorium⁷⁷ oraz uzyskać wynik mediacji lub ostateczną decyzję wraz z zaleceniami⁷⁸

29. W przypadku gdy bezpośrednie środki prawne nie są dostępne wobec podmiotów korporacyjnych, możliwe jest pociągnięcie państw do odpowiedzialności za niewypełnienie ich zobowiązań wobec podmiotów korporacyjnych podlegających ich jurysdykcji.⁷⁹

3. Zastosowanie ram do okupowanego terytorium palestyńskiego

30. W przypadku okupowanych terytoriów palestyńskich (oPt) podmioty gospodarcze **od dziesięcioleci są informowane** o powszechnym i systematycznym charakterze łamania praw człowieka w tym regionie. Właściwa należyta staranność w zakresie praw człowieka pozwoliłaby zidentyfikować ryzyko poniesienia odpowiedzialności przez podmioty gospodarcze za takie naruszenia na długo przed katastrofalnymi wydarzeniami, które miały miejsce od października 2023 r. – tym bardziej, gdyby przestrzegano wymaganych, zaostrzonych procedur.

3.1. Stopniowo ujawniany kontekst z natury niezgodny z prawem

31. Od 1967 r. palestyńskie i izraelskie organizacje praw człowieka⁽⁸⁰⁾ główne organy ONZ⁸¹, organy traktatowe ONZ^{82,83}, specjaliści sprawozdawcy komisje śledcze⁸⁴ oraz główne międzynarodowe organizacje pozarządowe – w tym Human Rights Watch,⁸⁵ Amnesty International,⁸⁶ Save the Children⁸⁷ i Oxfam⁸⁸ – systematycznie dokumentowały liczne naruszenia popełniane przez izraelską okupację, w tym struktury gospodarcze, które ją podtrzymują.

32. W⁽⁸⁹⁾ opinii doradczej z 2004 r. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości stwierdził, że budowa muru przez Izrael na Zachodnim Brzegu, w tym we wschodniej Jerozolimie, narusza bezwzględnie obowiązujące normy prawa międzynarodowego, w tym prawo do samostanowienia, zakaz aneksji oraz zobowiązania wynikające z międzynarodowego prawa humanitarnego i praw człowieka, w tym zbrodnię przynusowego wysiedlenia

33. Opinia doradcza z 2004 r. położyła podwaliny pod reakcje społeczeństwa obywatelskiego, takie jak kampania BDS⁹⁰ oraz inicjatywy innych podmiotów⁽⁹¹⁾ które zmobilizowały się wokół zasady, że ci, którzy czerpią zyski z okupacji, powinni zostać pociągnięci do odpowiedzialności. W odpowiedzi na rosnącą presję, a także wewnętrzne oceny ryzyka i względy strategiczne, kilka przedsiębiorstw podjęło działania. Niektóre korporacje wycofały swoje inwestycje – na przykład KLP z Caterpillar⁹²

⁷⁷ <https://mneguidelines.oecd.org/ncps/how-do-ncps-handle-cases.htm>.

⁷⁸ Krajowy Punkt Kontaktowy Wielkiej Brytanii, *Ostateczne oświadczenie: Skarga prawników na rzecz praw człowieka Palestyńczyków do Krajowego Punktu Kontaktowego Wielkiej Brytanii w sprawie JCB*, decyzja z dnia 12 listopada 2021 r.; Krajowy Punkt Kontaktowy Hiszpanii, *Ostateczne oświadczenie: Comité de Solidaridad de la Causa Árabe (CSCA) i firma działająca w sektorze budowlanym*, 25 maja 2022 r.

⁷⁹ Ralph Wilde, opinia prawna, 1 grudnia 2024 r., https://alhaqueurope.org/wp-content/uploads/2024/12/ralph_wilde_icj_opt_ao_thirdstateseu_legal_opinion.pdf, pkt 91–94.

⁸⁰ www.alhaq.org/cached_uploads/download/2025/01/14/punishing-a-nation-1736840036.pdf; www.alhaq.org/cached_uploads/download/alhaq_files/publications/Annexation_Wall_english.pdf; https://badil.org/cached_uploads/view/2021/04/19/wp-e-11-1618822997.pdf; https://badil.org/cached_uploads/view/2021/04/19/icl-wp12-eng-1618823024.pdf; www.btselem.org/publications/fulltext/202101_this_is_apartheid

⁸¹ Rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 242 (1967), 338 (1973), S/RES/2334 (2016)

⁸² CERD/C/113/3

⁸³ A/HRC/49/87 (2022); A/HRC/13/53 (2010)

⁸⁴ A/HRC/28/79 (2015); A/HRC/50/21 (2022)

⁸⁵ www.hrw.org/report/2021/04/27/threshold-crossed/israeli-authorities-and-crimes-apartheid-and-persecution

⁸⁶ www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2022/02/israels-system-of-apartheid/; www.amnesty.org.uk/files/2018-09/3.%20Campaign%20Briefing%201%20-%20Israel%20Palestine%2050%20years%20of%20occupation.pdf?5wqeX6EBE_M50pnGGMD0t1UJ3FPvx6q=⁸⁷

www.un.org/unispal/wp-content/uploads/2003/07/6bb117b13425504685256ea90055c8ab_assessment.pdf; www.unispal.un.org/pdfs/GS_HumImplosion.pdf

⁸⁸ https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/file_attachments/bp104-palestinians-five-years-of-illegality_4.pdf

⁸⁹ *Konsekwencje prawne budowy muru na okupowanym terytorium palestyńskim*, opinia doradcza, 9 lipca 2004 r., I.C.J. Reports 2004, pkt 120–123; 163(3)(D)

⁹⁰ <https://bdsmovement.net/BNC>.

⁹¹ www.whoprofits.org/; <https://afsc.org/>; <https://dontbuyintooccupation.org/>; <https://act.progressive.international/watermelon/>

⁹² www.klp.no/en/corporate-responsibility-and-responsible-investments/exclusion-and-dialogue/exclude-caterpillar-inc.pdf.

Irlandzki Fundusz Inwestycji Strategicznych od sześciu izraelskich przedsiębiorstw⁹³ oraz AXA od pięciu izraelskich banków i Elbit Systems⁹⁴ – lub wycofały swoją działalność z rynku izraelskiego, podobnie jak Veolia,⁹⁵ CRH,⁹⁶ General Mills,⁹⁷ G4S,⁽⁹⁸⁾ Yokohama⁽⁹⁹⁾ i Pret a Manger,⁽¹⁰⁰⁾ a Ben & Jerry's nadal walczy o wdrożenie decyzji o wycofaniu sprzedaży do kolonii wbrew staraniom swojej spółki macierzystej Unilever.⁽¹⁰¹⁾ W sektorze sportowym dzięki nieustannym działaniom rzeczniczym Adidas, PUMA i Erreà zakończyły sponsorowanie Izraelskiego Związku Piłki Nożnej.⁽¹⁰²⁾

34. W 2016 r. Rada Praw Człowieka ONZ przyjęła rezolucję A/HRC/RES/31/36, na mocy której Biuro Wysokiego Komisarza ds. Praw Człowieka utworzyło w 2020 r. bazę danych („baza danych ONZ”) zawierającą wykaz przedsiębiorstw, które „bezpośrednio lub pośrednio umożliwiły, ułatwiły lub czerpały korzyści z budowy i rozwoju osiedli”, określając dziesięć konkretnych rodzajów działalności.¹⁰³ Najnowsza wersja bazy, zaktualizowana w 2023 r., zawiera listę 97 przedsiębiorstw.¹⁰⁴ Chociaż nie obejmuje ona pełnego zakresu odpowiednich działań, baza danych zawiera kluczowe elementy złożonej sieci podmiotów gospodarczych zaangażowanych w wysiedlanie i zastępowanie Palestyńczyków.

3.2. Przełomowe zmiany: postępowania przed sądami międzynarodowymi

35. Ostatnie zmiany prawne dotyczące okupowanych terytoriów palestyńskich znacząco zmieniły ocenę odpowiedzialności przedsiębiorstw i potencjalnej odpowiedzialności prawnej.

36. Najważniejsza jest opinia doradczą Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 19 lipca 2024 r., która dotyczyła legalności samej *obecności* Izraela na terytoriach palestyńskich. Trybunał uznał przedłużającą się obecność Izraela na całym terytorium, w tym jego reżim kolonialny – obejmujący obecność wojskową, osiedla, powiązaną infrastrukturę i kontrolę nad palestyńskimi zasobami naturalnymi^{105–108} – za niezgodną z prawem⁽¹⁰⁶⁾ „całości, na podstawie ciągłego naruszania dwóch bezwzględnie wiążących norm prawa międzynarodowego: prawa do samostanowienia narodu palestyńskiego oraz zakazu nabywania terytorium siłą (aneksja)⁽¹⁰⁷⁾”. Trybunał uznał również, między innymi, naruszenie niepodlegającej derogacji normy zakazującej segregacji rasowej i apartheidu

37. **Stwierdzenie przez MTS naruszenia zakazu użycia siły skutecznie kwalifikuje okupację jako akt agresji.**¹⁰⁹ W związku z tym wszelkie działania wspierające lub podtrzymujące okupację i związane z nią struktury mogą stanowić współudział w zbrodni międzynarodowej zgodnie z Rzymskim Statutem.¹¹⁰ Chociaż Izrael, jako faktyczna siła okupacyjna, pozostaje związany międzynarodowym prawem humanitarnym, nielegalność okupacji oznacza, że wszystkie działania administracyjne i wojskowe podejmowane przez niego na terytoriach palestyńskich – od kontroli wiz, zezwoleń

⁹³ www.gov.il/en/department-of-finance/press-releases/minister-mcgrath-notes-ntma-confirmation-of-divestment-from-certain-investments-in-the-occupied-palestinian-territory/

⁹⁴ https://hwkvufmtfjkrhbrfqkj.supabase.co/storage/v1/object/public/PUB/AXA_investments_Israeli_banks_report.pdf

⁹⁵ www.middleeastmonitor.com/20150829-veolia-completes-withdrawal-from-israel-in-victory-for-bds-campaign/

⁹⁷ www.generalmills.com/news/stories/an-update-on-general-mills-joint-venture-in-israel

⁹⁸ <https://mayafiles.tase.co.il/RHtm/1524001-1525000/H1524391.htm>; www.g4s.com/news-and-insights/news/2017/06/29/sale-of-g4s-secure-solutions-israel-ltd; www.g4s.com/news-and-insights/news/2016/05/23/statement-regarding-the-sale-of-g4s-israel

⁹⁹ www.y-yokohama.com/release/pdf/2024111414mg004.pdf

¹⁰⁰ www.reuters.com/business/retail-consumer/british-sandwich-chain-pret-abandons-plan-open-israel-2024-06-03/

¹⁰¹ www.unilever.com/news/press-and-media/press-releases/2021/unilever-statement-on-ben-and-jerrys-decision/; www.nbcnews.com/business/business-news/ben-jerry-s-withdraws-sales-israeli-settlements-clashes-parent-company-n1274403; <https://fortune.com/europe/2025/03/19/unilever-oppressiveness-ben-jerrys-ceo-sacked-social-mission/>; www.timesofisrael.com/ben-jerrys-founder-said-looking-to-buy-back-company-from-unilever-amid-israel-spat/

¹⁰² www.bdsmovement.net/news/israel-football-association-loses-yet-another-sponsor

¹⁰³ A/HRC/22/63 (2013) pkt 96; A/HRC/RES/31/36 (2016); A/HRC/43/71 (2020).

¹⁰⁴ www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/sessions-regular/session31/database-hrc3136/23-06-30-Update-israeli-settlement-opt-database-hrc3136.pdf, pkt 14.

¹⁰⁵ *Konsekwencje prawne wynikające z polityki i praktyk Izraela na okupowanych terytoriach palestyńskich, w tym we Wschodniej Jerozolimie*, opinia doradczą, 19 lipca 2024 r., I.C.J. Reports 2024, pkt 111.

¹⁰⁶ Tamże, pkt 155 i 261–264.

¹⁰⁷ Tamże, pkt 173, 179 i 252.

¹⁰⁸ Tamże, pkt 223–229.

¹⁰⁹ Tamże, pkt 252–258.

¹¹⁰ Rzymski Statut, art. 8 *bis*; A/77/356, pkt 22.

i przemieszczania się, po pozbawienie wolności i regulacje gospodarcze – nie mają mocy prawnej na mocy prawa międzynarodowego i powinny zostać uznane za nieważne.¹¹¹

38. Po drugie, uznanie przez MTS naruszenia prawa do samostanowienia ma wpływ na interpretację wszystkich praw człowieka i innych zobowiązań prawnych, które z niego wynikają. Jak stwierdził Trybunał, prawo do samostanowienia jest najbardziej fundamentalnym i egzystencjalnym prawem wszystkich ludzi, ponieważ odnosi się do nieodłącznej zdolności narodu do istnienia i samostanowienia jako narodu na danym terytorium, wolnego od kontroli i okupacji obcego państwa.¹¹² Bez tego prawa naród nie jest w stanie sprawować kontroli nad swoim życiem i zasobami na terytorium uznanym przez prawo międzynarodowe za swoje.¹¹³

39. Na podstawie opinii doradczej Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości Zgromadzenie Ogólne ONZ wezwało Izrael do zakończenia swojej bezprawnej obecności na terytoriach palestyńskich do dnia 17 września 2025 r.¹¹⁴ Do tego czasu państwa nie mogą udzielać pomocy ani wsparcia, nie mogą zawierać umów gospodarczych ani handlowych, a także muszą podjąć kroki w celu zapobieżenia stosunkom handlowym lub inwestycyjnym, które mogłyby przyczynić się do utrzymania nielegalnej sytuacji stworzonej przez Izrael na terytoriach palestyńskich.¹¹⁵ Należy podkreślić, że niepodjęcie przez państwa działań zgodnie z orzeczeniem Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości nie zwalnia podmiotów korporacyjnych z odpowiedzialności wynikającej z prawa międzynarodowego i wytycznych ONZ.

3.3. Zbrodnie przeciwko ludzkości

40. Ta utrzymująca się sytuacja bezprawia i bezkarności, wraz z towarzyszącymi jej naruszeniami prawa międzynarodowego i zbrodniami międzynarodowymi, w przewidywalny sposób doprowadziła do dalszych rażących naruszeń, stanowiących zbrodnie okrutne, popełnionych od października 2023 r. To z kolei spowodowało wszczęcie przez MTS i MTK postępowania przeciwko Izraelowi: pierwsze w sprawie ludobójstwa, drugie w sprawie zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości.

41. W dniu 26 stycznia 2024 r., w następstwie postępowania w sprawie *Republika Południowej Afryki przeciwko Izraelowi* na podstawie Konwencji w sprawie ludobójstwa, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości nakazał Izraelowi podjęcie „wszelkich środków” leżących w jego mocy,¹¹⁶ aby zapobiec aktom ludobójstwa wobec Palestyńczyków, a w maju 2024 r. Trybunał nakazał Izraelowi „natychmiastowe wstrzymanie” operacji wojskowych, które mogą doprowadzić do powstania warunków życia mających na celu zniszczenie.¹¹⁷ W odrębnym postępowaniu w sprawie *Nikaragua przeciwko Niemcom* Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości przypomniał wszystkim państwom „o ich międzynarodowych zobowiązaniach dotyczących transferu broni”¹¹⁸ stronom konfliktu zbrojnego, aby uniknąć ryzyka, że broń ta zostanie wykorzystana do naruszenia” prawa międzynarodowego.¹¹⁹

42. Wyraźnie informując państwa o ryzyku ludobójstwa, Trybunał Międzynarodowy nakazał im wypełnienie obowiązku wynikającego z art. 1 Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, narażając tym samym wszystkich, którzy nadal pomagają Izraelowi w popełnianiu takich czynów, na potencjalną odpowiedzialność międzynarodową za współudział w ludobójstwie.

43. W listopadzie 2024 r. MTK wydał nakazy aresztowania w sprawie *sytuacji w Państwie Palestyńskim* wobec premiera Izraela Benjamina Netanjahu i byłego ministra obrony Yoava Gallanta, uznając, że istnieją uzasadnione podstawy, aby sądzić, że ponoszą oni odpowiedzialność karną za zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości.

3.4. Konsekwencje dla podmiotów korporacyjnych

¹¹¹ Ralph Wilde, opinia prawna, pkt 45.

¹¹² *Konsekwencje prawne wynikające z polityki i praktyk Izraela na okupowanych terytoriach palestyńskich, w tym we Wschodniej Jerozolimie*, opinia doradcza, 19 lipca 2024 r., I.C.J. Reports 202, pkt 230–233; A/77/356 pkt 16–18.

¹¹³ A/77/356 (2022) pkt 237.

¹¹⁴ A/RES/ES-10/24 (2024), pkt 2.

¹¹⁵ *Skutki prawne polityki i praktyk Izraela na okupowanym terytorium palestyńskim, w tym we Wschodniej Jerozolimie*, opinia doradcza, 19 lipca 2024 r., I.C.J. Reports 202, pkt 278–279.

¹¹⁶ *Stosowanie Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa w Strefie Gazy (RPA przeciwko Izraelowi)*, postanowienie z dnia 26 stycznia 2024 r., I.C.J. Reports 2024, pkt 86(1).

¹¹⁷ *Stosowanie Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa w Strefie Gazy (RPA przeciwko Izraelowi)*, wniosek o zmianę postanowienia z dnia 28 marca 2024 r., postanowienie z dnia 24 maja 2024 r., I.C.J. Reports 2024, pkt 29, 57(2)(a).

¹¹⁸ www.un.org/unispal/document/arms-transfers-un-experts-20jun24/

¹¹⁹ *Domniemane naruszenie niektórych zobowiązań międzynarodowych w odniesieniu do okupowanego terytorium palestyńskiego (Nikaragua przeciwko Niemcom)*, postanowienie z dnia 30 kwietnia 2024 r., I.C.J. Reports 2024, pkt 22–24; *Konsekwencje prawne wynikające z polityki i praktyk Izraela na okupowanym terytorium palestyńskim, w tym we Wschodniej Jerozolimie*, opinia doradcza, 19 lipca 2024 r., I.C.J. Reports 202, pkt 285(7).

44. Powyższe zmiany prawne znacząco wpłynęły na ocenę odpowiedzialności przedsiębiorstw i potencjalnej odpowiedzialności prawnej, które należy obecnie interpretować w świetle tych orzeczeń i decyzji sądów międzynarodowych.

45. Skala i powaga naruszeń, które miały miejsce podczas trwającej od dziesięcioleci okupacji wojskowej Izraela – która przyczyniła się do utrwalenia reżimu apartheidu kolonialnego – powinny już dawno zwrócić uwagę podmiotów korporacyjnych na ich odpowiedzialność za unikanie *powodowania, przyczyniania się do lub bezpośredniego udziału* w trwających naruszeniach praw człowieka, a także na możliwość, że mogły one być współwinne popełnienia zbrodni międzynarodowych, np. poprzez pomoc, podżeganie i ułatwianie ich popełnienia. Polityczna ekonomia okupacji Izraela przedstawiona w raporcie ilustruje powiązania wszelkiego rodzaju działalności przedsiębiorstw z *wysiedleniem i zastąpieniem* Palestyńczyków na terytoriach palestyńskich okupowanych przez Izrael. Co najmniej *bezpośrednio powiązało* to działalność przedsiębiorstw z utrwalonymi i strukturalnymi naruszeniami, które prawie na pewno już spowodowały, że podmioty korporacyjne ponoszą odpowiedzialność za zaprzestanie działalności związanej z terytoriami palestyńskimi na mocy wytycznych ONZ, ze względu na ich ograniczoną zdolność do wywierania wpływu w celu zapobiegania lub łagodzenia negatywnych skutków. Jednak ostatnie i trwające postępowania przed Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości i Międzynarodowym Trybunałem Karnym rozwały wszelkie wątpliwości i jasno poinformowały podmioty korporacyjne – niezależnie od tego, czy są to spółki zależne, spółki dominujące, bezpośredni uczestnicy czy inwestorzy – o poważnym ryzyku zaangażowania w bardzo poważne naruszenia prawa międzynarodowego, w tym naruszenia praw człowieka i zbrodnie międzynarodowe, oraz o tym, że ich działania przyczyniły się do tych naruszeń i zbrodni lub stały się współudziałem w ich popełnieniu.

46. Trwająca nielegalna okupacja terytoriów palestyńskich przez Izrael stwarza sytuację, w której przedsiębiorstwa nie mogą po prostu kontynuować działalności jak dotychczas. Stwierdzenie, że okupacja jest z natury nielegalna i że mogło dojść do popełnienia zbrodni międzynarodowych, w tym ludobójstwa, a także prawdopodobnie zbrodni agresji, wykracza daleko poza „podwyższone ryzyko” negatywnego wpływu na prawa człowieka. Sektor prywatny musi, w swoim własnym interesie, pilnie ponownie rozważyć wszelkie działania związane z gospodarką okupacyjną Izraela, a obecnie także z ludobójstwem.

47. Konsekwencją opinii doradczej MTS jest wymóg zwiększonej należytej staranności w zakresie praw człowieka ze strony podmiotów korporacyjnych, które muszą teraz zająć się fundamentalną niezgodnością z prawem leżącą u podstaw działalności Izraela. Nie mogą już ograniczać swoich ocen prawnych i środków łagodzących do kwestii konkretnych działań Izraela i tego, czy przestrzegane są określone prawa człowieka (np. prawa środowiskowe, prawa pracowników lub dzieci lub brak gwarancji rzetelnego procesu sądowego) oraz ramy humanitarne.¹²⁰ Na przykład uwięzienie tysięcy Palestyńczyków, czy to w areszcie administracyjnym, czy po skazaniu przez sądy wojskowe, jest niezgodne z prawem ze względu na brak podstaw prawnych oraz fakt, że stanowi część systemu rządów wykorzystującego masowe uwięzienie Palestyńczyków jako narzędzie systemowej represji i przymusowego wysiedlania, a nie tylko ze względu na brak gwarancji rzetelnego procesu sądowego. Opinia doradcza wskazuje również, że podmioty korporacyjne muszą uznać nadrzędność prawa do samostanowienia i jego interpretacyjną funkcję w tworzeniu wszystkich innych zabezpieczeń praw człowieka.¹²¹ Oznacza to że polityka w zakresie praw człowieka oraz ramy środowiskowe, społeczne i dotyczące sprawowania rządów nie mogą nadal pomijać prawa do samostanowienia, które jest mocno zakorzenione w prawie dotyczącym praw człowieka⁽¹²²⁾ i uznawane za prawo podstawowe wszystkich narodów oraz warunek wstępny wszystkich innych praw⁽¹²³⁾.

48. Oznacza to również uznanie, że wszelkie zaangażowanie na rzecz ludności palestyńskiej i na okupowanych terytoriach palestyńskich musi być zgodne z jej prawem do samostanowienia. Nadrzędne znaczenie ma tu prawo, a nie paternalistyczne uzasadnienia oparte na zobowiązaniach powierniczych siły okupującej wynikających z czwartej konwencji genewskiej. Nie ma też zastosowania pozorne uzasadnienie przedstawiane przez podmioty korporacyjne, że inwestycje realizowane za pośrednictwem Izraela jako okupanta mogą ostatecznie przynieść korzyści również Palestyńczykom lub że wycofanie inwestycji miałoby negatywny wpływ na prawa człowieka¹²⁴.

¹²⁰ Ralph Wilde, opinia prawna, pkt 51–52.

¹²¹ CCPR/C/70/D/547/1993, pkt 9.2; CCPR/C/124/D/2950/2017, pkt 9.9-9.11; CCPR/C/124/D/2668/2015, pkt 1.4, 2.4, 6.11

⁽¹²²⁾ Wspólny artykuł 1 Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych (ICCPR) oraz Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych (ICESCR).

¹²³ A/RES/637(VII); Komentarz ogólny nr 12 do CCPR (1984), pkt 1.

¹²⁴ Komentarz do UNGP nr 19; Tyler McCreary, „Historicising the encounter between state, corporate and indigenous authorities on Gitxsan lands” [Historyzacja spotkania władz państwowych, korporacyjnych i rdzennej ludności na ziemiach Gitxsan], *Windsor Yearbook of Access to Justice*, tom 33, nr 3, (maj 2016 r.), s. 18.

49. Opinia doradcza Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, zatwierdzona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ, nakłada na podmioty korporacyjne *prima facie* obowiązek nieangażowania się i/lub całkowitego i bezwarunkowego wycofania się z wszelkich kontaktów z jakimikolwiek elementami okupacji. W przypadku gdy podmioty korporacyjne lekceważą to ostrzeżenie, nie wywiązują się ze swoich obowiązków wynikających z UNGP i kontynuują zaangażowanie poprzez swoje działania i relacje z Izraelem, jego gospodarką, wojskiem i sektorem prywatnym powiązanym z okupowanymi terytoriami palestyńskimi, świadomie przyczyniają się do naruszeń, w tym do odmowy prawa Palestyńczyków do samostanowienia, trwałej aneksji terytorium palestyńskiego lub utrzymania bezprawnej okupacji terytorium palestyńskiego przez Izrael. Eskalacja odpowiedzialności prawnej wynika również z faktu, że utrzymywanie jakichkolwiek relacji i działań w tak poważnym kontekście przyczynia się do legitymizacji postępowania Izraela i dalszej bezkarności, co z kolei prowadzi do jeszcze bardziej rażących zachowań. Normalizacja tego, co nielegalne, ma zasadnicze znaczenie dla przetrwania izraelskiego przedsięwzięcia kolonialnego.

50. Obecnie mamy do czynienia z ekonomią polityczną, która zawsze miała charakter eliminacyjny i przekształciła się w genocyd. Potwierdzają to tymczasowe środki ICJ i nakazy aresztowania wydane przez MTK, które wskazują na ryzyko, że podmioty korporacyjne – i ich kierownictwo – zaangażowane w okupowane terytoria palestyńskie są zamieszczone w poważne zbrodnie międzynarodowe. Wszelkie decyzje o kontynuowaniu zaangażowania w gospodarkę Izraela są zatem podejmowane ze świadomością przestępstw, które mogą być popełniane, oraz faktu, że mogą one stanowić materialne wsparcie dla Izraela w dalszym popełnianiu tych przestępstw.

51. Podmioty korporacyjne i ich kierownictwo mogą, a nawet muszą ponosić odpowiedzialność cywilną lub karną za takie zachowania, oprócz wielu innych przestępstw i naruszeń praw człowieka, które są częścią gospodarki okupacyjnej. Działania podejmowane lub niepodejmowane przez podmioty i kierownictwo zgodnie z ich obowiązkami w świetle tych zmian prawnych i wytycznych ONZ mają istotne znaczenie dla kluczowych kwestii dowodowych, które mogą pojawić się w trakcie ustalania ich odpowiedzialności cywilnej i/lub karnej.